

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ ЖУРНАЛЫ
КАЗАХСТАНСКИЙ ЖУРНАЛ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
KAZAKHSTAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW

Научно-теоретический и информационно-практический журнал

№2
(79)

Журнал издается с 03.02.2000г., выходит ежеквартально.

*Свидетельство о постановке на учет средства массовой информации, выданное
Министерством культуры и информации Республики Казахстан
№ 15701-Ж от 24 ноября 2015 г.
(свидетельство первичной постановки на учет № 1073-Ж, 03.02.2000г.)*

Редакционный совет:

Председатель – доктор юридических наук, профессор Жалаури О.Ш. (Алматы)

Члены Редакционного совета:

*доктор юридических наук, профессор Айтхожин К.К.; доктор юридических наук,
профессор Сарсембаев М.А. (Астана); доктор юридических наук, профессор
Мауленов К.С.; (Алматы); доктор юридических наук, профессор Мацкевич И.М.
(Москва); доктор юридических наук, профессор Шумилов В.М. (Москва)*

Редакционная коллегия:

Главный редактор – доктор юридических наук Алибаева Г.А.

Члены Редакционной коллегии:

*доктор юридических наук, доцент Сабитова А.А.; кандидат юридических наук
Толкумбекова Н.О.; кандидат юридических наук Кудайбергенов М.Б., кандидат
юридических наук, доцент Әбділда Д.Ә.*

СОБСТВЕННИК:

*Учреждение «Евразийская юридическая академия им.Д.А.Кунаева»
(город Алматы)*

Адрес редакции:

*Республика Казахстан, г.Алматы, ул. Курмангазы, 107
Телефон: 8 (727) 292-98-77, 350-78-88*

e-mail: nauka_kunaev@mail.ru

ISSN 2308-2976

9 772308 297000

СОДЕРЖАНИЕ

Айдарқызы А. ШЕТ МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ АЗАМАТТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ ЗАҢНАМАСЫНДАҒЫ ЖАҢАДАН АШЫЛҒАН МӘН-ЖАЙЛАРДЫ ЖӘНЕ ЖАҢА МӘН-ЖАЙЛАР БОЙЫНША ҚАЙТА ҚАРАУ ИНСТИТУТЫ	5
Абдикенов Е.А. КАДРОВАЯ РЕФОРМА В ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СИНГАПУРСКОЙ МОДЕЛИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ	12
Абдикенова Д. ПРОЯВЛЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СИНГАПУРСКОЙ МОДЕЛИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ	17
Ақмолдаев Н.Т. ОРГАНЫ ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН, КАК ОРГАН УГОЛОВНОГО ПРЕСЛЕДОВАНИЯ	23
Әлменбетов Т.Р. УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЗЕРТИРСТВА	28
Аманжол А.Б. БАНДИТИЗМ ҮШІН ЖАУАПҚЕРШІЛІК МӘСЕЛЕРІ	34
Арыстанова Т.Б. ЖЕРДІ ҚОРҒАУ ЖӘНЕ ПАЙДАЛАНУ САЛАСЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАР ҮШІН ЖАУАПТЫЛЫҚ	40
Байтақов У. Ж. СУЩЕСТВЕННЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В СИСТЕМЕ ЗАЩИТЫ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА НА МЕЖДУНАРОДНОМ УРОВНЕ, РОЛЬ КАЗАХСТАНА В НЕМ И УЧАСТИЕ АДВОКАТА В КОМИТЕТЕ ООН ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА	46
Биржанова К.С. РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В МИРОВОМ ПОЛИТИЧЕСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	50
Бровик Р.В. ПРОБЛЕМЫ РАССЛЕДОВАНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ТЕРРОРИСТИЧЕСКОГО ХАРАКТЕРА.	57
Жанатқызы Д. ОСОБЕННОСТИ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕДВАРИТЕЛЬНОМУ РАССЛЕДОВАНИЮ САМОУПРАВСТВА	63
Жансерикенов Ж. ЭФФЕКТИВНОСТЬ ТРАДИЦИОННОЙ РИМСКОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ И ЕГО РОЛЬ В СТАНОВЛЕНИИ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ КАЗАХСТАНА	67
Қаншағаев М. АЗАМАТТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУДЕГІ СОТ АКТІЛЕРІНІҢ ҚАЙТА ҚАРАУ ИНСТИТУТТАРЫНЫҢ ҚАЗАҚСТАН АУМАҒЫНДА ПАЙДА БОЛУЫ ЖӘНЕ ДАМУЫ ТАРИХЫ	72
Кылышбаева С.Н. ДАМЫҒАН МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ САТЫП АЛУ ЖҮЙЕСІ	79
Майбасаров О.К., Тарап Ж.Д. ЭТНОГЕНЕЗ КАЗАХОВ	83

Макешова А.Б. О ДОГОВОРЕ СУРРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	95
Пионеров Ш. МЕНШІК ҚҰҚЫҚ ҚАТЫНАСТАРЫНДАҒЫ МЕНШІК ОБЪЕКТІЛЕРІНІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕЛУІ: ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕ	102
Сагынбек А. М. МЕРЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ НЕЗАКОННОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА	112
Сембаев А. М. КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЖАУАПТЫЛЫҒЫ	116
Халимолда Р.К. ҚАЗАҚСТАН ЖӘНЕ ИНВЕСТИЦИЯЛАР: ИНВЕСТОРЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ	122

**ШЕТ МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ АЗАМАТТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ
ЗАҢНАМАСЫНДАҒЫ ЖАҢАДАН АШЫЛҒАН МӘН-ЖАЙЛАРДЫ ЖӘНЕ
ЖАҢА МӘН-ЖАЙЛАР БОЙЫНША ҚАЙТА ҚАРАУ ИНСТИТУТЫ**

Айдарқызы А.

*Д.А. Қонаев атындағы Еуразиялық заң академиясы, Қазақстан Республикасы,
Алматы қ-сы, marat_k_93@mail.ru*

Түйіндеме: Бұл мақалада шет мемлекеттердің азаматтық іс жүргізу заңнамасындағы жаңадан ашылған мән-жайларды және жаңа мән-жайлар бойынша қайта қарау институтының құқықтық реттелу ерекшеліктері қарастырылған. Кейбір мемлекеттердің азаматтық іс жүргізу заңнамасында заңды күшіне енген сот актілерін қайта қараудың мұндай нысаны қарастырылмаған, мысалға, ҚХР азаматтық іс жүргізу заңнамасын келтірсек болады. Бұл қайта қарау институтының Германияның азаматтық іс жүргізу заңында құқықтық реттелуі ерекше болып табылады. Германияның азаматтық іс жүргізу заңы бойынша қайта қараудың бұл түрі «істі қайта жандандыру» деп аталады және оның екі нысаны қарастырылған: сот шешімінің күшін жою туралы талап қою арқылы және реституция туралы талап қою арқылы. АҚШ-ның азаматтық іс жүргізу заңдары бойынша аталған қайта қарау тәртібі қарастырылған, бірақ ол іс жүргізу тәртібінің өзіндік ерекшеліктері бар. Францияның заңдарында аталған тәртіп орын алған, бірақ іс апелляция тәртібінде қаралады. Ал бұрынғы Кеңес Одағына кірген мемлекеттердің азаматтық іс жүргізу заңдарында бұл институт орын алған. Мысалы, бұл қайта қарау түрінің грузиялық нұсқасы толығымен германиялық нұсқаға ұқсас келеді.

Кілт сөздер: жаңадан ашылған мән-жайлар, азаматтық іс жүргізу, қайта қарау, институт, жаңа мән-жайлар.

**ИНСТИТУТ ПЕРЕСМОТРА ВНОВЬ ОТКРЫВШИХСЯ ОБСТОЯТЕЛЬСТВ
И ПО НОВЫМ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАМ В ГРАЖДАНСКОМ
ПРОЦЕССУАЛЬНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ ИНОСТРАННЫХ ГОСУДАРСТВ**

Аннотация: В данной статье рассмотрены особенности правового регулирования института пересмотра по вновь открывшимся обстоятельствам и новым обстоятельствам в гражданском процессуальном законодательстве зарубежных государств. В гражданском процессуальном законодательстве некоторых государств такая форма пересмотра вступивших в законную силу судебных актов не предусмотрена, например, Гражданское процессуальное законодательство КНР. Правовое регулирование данного института пересмотра в Гражданском процессуальном кодексе Германии является исключительным. Этот вид пересмотра по Гражданскому процессуальному кодексу Германии называется «возобновлением дела» и предусматривает две его формы: с иском об отмене решения суда и с иском о реституции. По Гражданскому процессуальному законодательству США предусмотрен указанный порядок пересмотра, однако процессуальный порядок имеет свои особенности. В законодательство Франции существуют данный вид пересмотра, но дело рассматривается в порядке апелляции. А в гражданском процессуальном

законодательстве государств бывшего Советского Союза, этот институт имеет место. Например, грузинский вариант этого вида пересмотра полностью идентичен германскому варианту.

Ключевые слова: вновь открывшиеся обстоятельства, гражданское производство, пересмотр, институт, новые обстоятельства.

INSTITUTE OF REVIEW OF NEWLY DISCOVERED CIRCUMSTANCES AND NEW CIRCUMSTANCES IN THE CIVIL PROCEDURE LEGISLATION OF FOREIGN STATES

Annotation: This article discusses the features of the legal regulation of the institution of review for newly discovered circumstances and new circumstances in the civil procedure legislation of foreign countries. In the civil procedure legislation of some States, this form of review of judicial acts that have entered into legal force is not provided for, for example, in the Civil Procedure Legislation of the People's Republic of China. The legal regulation of this institution of revision in the German Code of Civil Procedure is exceptional. This type of review under the German Code of Civil Procedure is called "reopening the case" and provides for two forms: with a claim for annulment of the court decision and with a claim for restitution. According to the Civil Procedure legislation of the United States, this review procedure is provided for, but the procedural procedure has its own peculiarities. In French law, there is this type of review, but the case is considered on appeal. And in the civil procedure legislation of the States of the former Soviet Union, this institution takes place. For example, the Georgian version of this type of revision is completely identical to the German version.

Keywords: newly discovered circumstances, civil proceedings, revision, institution, new circumstances.

Жаңадан ашылған мән-жайлар бойынша істерді қайта қарау институты бірқатар мемлекеттердің азаматтық іс жүргізу заңнамаларында сот актілерін қайта қараудың бір нысаны ретінде орын алған. Қазақстан Республикасының Азаматтық процесілік кодексінің 55-тарауында сот актілерін жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша қайта қарау жөнінде іс жүргізу тәртібі қарастырылған. Туындаған немесе орын алған, алайда олар туралы сот актісі заңды күшіне енгеннен кейін белгілі болған, бұрын қаралған істі дұрыс шешу үшін айтарлықтай маңызы бар заңды фактілер шешімдерді, ұйғарымдарды және қаулыларды жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша қайта қарау үшін негіздер болып табылады[1]. Біздің азаматтық процесілік заңда басқа елдердің азаматтық іс жүргізу заңдарының аталған институтқа қатысты ережелеріне қарағанда шешімдерді, ұйғарымдар мен қаулыларды жаңадан ашылған мән-жайлар бойынша қайта қарау үшін негіздер бөлек қарастырылған, ал жаңа мән-жайлардың түрлері бөлек қаралған. Атап айтқанда ҚР АПК-нің 455-бабының 2-тармағына сәйкес «Шешімдерді, ұйғарымдар мен қаулыларды жаңадан ашылған мән-жайлар бойынша қайта қарау үшін:

1) заңды күшіне енген сот үкімімен, қаулысымен, қылмыстық қудалау функцияларын жүзеге асыратын мемлекеттік органдардың және лауазымды адамдардың қаулыларымен анықталған куәгердің көрінеу жалған айғақтары, сарапшының көрінеу жалған қорытындысы, көрінеу дұрыс аудармау, заңсыз не негізсіз шешім шығаруға әкеп соққан құжаттардың не заттай дәлелдемелердің жалғандығы;

2) заңды күшіне енген сот үкімімен, қаулысымен, қылмыстық қудалау функцияларын жүзеге асыратын мемлекеттік органдардың және лауазымды адамдардың қаулыларымен анықталған тараптардың, іске қатысатын басқа да адамдардың не олардың өкілдерінің қылмыстық құқық бұзушылығы немесе судьялардың осы істі қарау кезінде жасаған қылмыстық құқық бұзушылығы;

3) осы шешімді, ұйғарымды немесе қаулыны шығаруға негіз болған сот шешімінің, үкімінің, ұйғарымының немесе қаулысының не өзге де мемлекеттік орган қаулысының күшін жою негіздер болып табылады»[1].

Ал осы баптың 3-тармағына сәйкес «жаңа мән-жайларға:

1) істі қарау және шешу кезінде преюдициалдық маңызы болған сот актісінің күшін жою;

2) сот актісі шығарылғанда негізге алынған мәмілені жарамсыз деп тану туралы заңды күшіне енген сот шешімі;

3) Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің сот актісі шығарылған кезде қолданылған заңдарды және өзге де нормативтік құқықтық актілерді конституциялық емес деп тануы;

4) орындалуы туралы сот актісі шығарылған төрелік шешімнің күшін жою жатады»[1].

Енді бірқатар мемлекеттердің азаматтық іс жүргізу заңдарындағы аталған институттың жағдайын қарастыра кетейік.

Кейбір мемлекеттер өздерінің азаматтық іс жүргізу заңдарында мұндай қайта қарау тәртібін белгілемеген (мысалы, Қытай Халық Республикасының азаматтық іс жүргізу заңнамасын алсақ болады[2]). Аталған институтты қолданудағы шетелдік тәжірибені салыстырмалы талдау арқылы аталған қайта қарау институтының қазақстандық нұсқасын жетілдіру бойынша мәселелерді шешетін боламыз.

Жаңадан ашылған мән-жайлар бойынша істерді қайта қарау институтын Германияда да қолданылады. Германия Азаматтық іс жүргізу кодексінің 4-кітабы «Істі қайта жандандыру» деп аталады. Осы аяқты сот шешімімен аяқталған істерді қайта жаңғыртудың екі нысаны қарастырылған:

1) сот шешімінің күшін жою туралы талап қою арқылы;

2) реституция туралы талап қою арқылы.

Бұл аталған қорғану нысандарының екеуін бірдей қолдануға жол беріледі, яғни бір тараппен екі талаптың түрі берілуі мүмкін не болмаса әртүрлі тараппен берілетін болса, ең алдымен соттың күшін жою туралы талап қаралады, сосын барып реституция туралы талап қаралады, ал егер ең бірінші реституция туралы талап берілсе, сосын барып сот шешімінің күшін жою туралы талап берілетін болса, онда сот шешімінің күшін жою туралы талап қанағаттандырылғанша реституция туралы талапты қарау тоқтатыла тұрады.

Бұл аталған талап түрлерінің бір-бірінен айырмашылығы оларды беруге мүмкіндік беретін негіздерінде. Атап айтқанда сот шешімінің күшін жою туралы талап беру үшін келесідей жағдайлар орын алу қажетті:

«1) бірінші сатыдағы сот құрамы сәйкес түрде қалыптастырылмаса;

2) шешім қабылдауға қатысқан судья заң бойынша қызметінен аластатылса, және аталған жағдайды жою туралы арыздың көмегімен немесе апелляцияның көмегімен жою сәтсіз болса;

3) алдын ала мүдделілік танытуы мүмкін деген күдікпен және оны шеттету туралы арыз негізделседе шеттетілген судья шешім қабылдауға қатысса;

4) тарап заңның ережелеріне сәйкес түрде іске қатыстырылмаса, олар сотта оларсыз іс жүргізуге тікелей немесе үнедмеу арқылы келісімін берген жағдайларды қоспағанда»[3].

Ар реституция туралы талапты беруге келесідей жағдайлар орын алған кезде жол беріледі:

«1) шешім шығаруға негіз болған түсініктемені қасақана немесе абайсыздан антты бұза отырып берсе;

2) сот шешіміне негіз болған құжат дұрыс жасалмаса немесе жалған жасалса;

3) шешім шығаруға негіз болған түсініктеме немесе қорытынды берген куәнің немесе сарапшының оларды шындыққа сәйкес беру міндетінде қылмыстық құқықбұзушылық белгілері болса;

4) дауға байланысты жасалған қылмыстың нәтижесінде тараптың өкілінен немесе қарсы талаптың өкілінен шешім алынса;

5) құқықтық даумен байланысты тарапқа қарсы өзінің қызметтік міндеттерін қылмыстық бұзуда кінәлі сот шешім шығаруға қатысса;

6) шешім шығаруға негіз болған басқа арнайы соттың немесе әкімшілік соттың шешімі өзге аяқты шешіммен жойылса;

7) сол іс бойынша бұрын шығарылған шешімде орын алмаған және ол шешімнен басқа жағымды шешім шығаруға мүмкіндік беретін құжаттардың анықталуы;

8) Адам құқықтары жөніндегі Еуропа соты Адам құқықтары мен негізгі бостандықтарын қорғау туралы Еуропа конвенциясының бұзылуын анықтаса және шешім осы бұзушылықтардың негізінде шығарылса»[3]. Осы аталған «негіздердің ішіндегі 1)-5) қарастырылған негіздерді қолдану үшін қылмыс үшін шығарылған аяқты айыптау қорытындысы шығарылуы тиіс немесе егер қылмыстық іс дәлелдемелердің жоқтығына байланысты қозғалмауы немесе тергеу жүргізу мүмкін болмауы тиіс». Сонымен қатар реституция туралы талап қою үшін тарап оның негіздерін бұрын білмегендігін дәлелдегенде жол беріледі.

Грузияның азаматтық іс жүргізу заңнамасында[4] Германияның азаматтық іс жүргізу заңнамасында қарастырылған ережелерге ұқсас ережелер орын алған.

АҚШ-да жаңадан ашылған мән-жайлар бойынша істерді қайта қарау басқа елдердегі сияқты жеке іс жүргізу тәртібі ретінде қарастырылмаған. АҚШ-да аталған институт сот шешімінің немесе бұйрығының қолданысынан босату ретінде қарастырылады. Сот шешімінің немесе бұйрығының қолданысынан босатудың негіздері ретінде сот қателіктері, жаңа дәлелдемелер және т.б. жағдайлар қарастырылған. Бұл негіздердің өзін екі топқа бөлген: «1) кеңселік сипаттағы қателер және 2) қателер, назар аудармау, жауаптылық туындатпайтын ұқыпсыздық, жаңадан ашылған дәлелдемелер, алдау және т.б.»[5]. Сот берілген арыздың негізінде және әділеттілікті сақтау мақсатында келесідей себептерге байланысты тарапты немесе оның өкілін аяқты шешімінің, бұйрықтың немесе іс жүргізудің қолданысынан босатуы мүмкін:

«1) жауаптылық туындатпайтын салақтық, күтпеген, назар аудармау салдарынан жіберілген қателіктер;

2) шешімді өзгертіп, жаңадан қарау туралы арыз беру мерзімін өткізіп алуына байланысты істі жаңадан қарау туралы арызбен жүгіну құқығын беретін кезеңде сәйкес назар аударылған жағдайда анықталуы мүмкін емес жаңа дәлелдеменің ашылуы ;

3) қарсы тарапты алдау, жаңылыстыру;

4) заңи күші жоқ шешімдер;

5) кейінгі шешімді қабылдауына негіз болған бастапқы шешімінің жойылуы немесе әділетсіз болуы;

6) шешімнің қолданысынан босататын өзгеде себептер»[5]. Осы жердегі 1-3 аралығындағы шешімдер бойынша арыз бір жылдан кешіктірлмей берілуі тиіс, ал қалған себептер бойынша ақылға қонымды мерзімде берілуі тиіс. Сонымен қатар аталған мән-жайлар бойынша істерді қайта қарау жоғары тұрған апелляциялық сотта жүзеге асады.

Францияда да аталған институт орын алған. Заңды күшіне енген сот шешімдерін қайта қарау үшін келесідей негіздер қарастырылған:

«1) тараптың біреуінің екінші тарапты алдауы;

2) тараптың біреуінің екінші тараптан жасырған іс үшін елеулі дәлелдемелердің анықталуы;

3) тараптардың біреуінің жалған дәлелдемелер ұсынуы»[6,1456.]. Сот шешімінің күшін жою туралы арыз апелляция түрінде беріледі.

Жаңадан ашылған мән-жайлар бойынша істі қайта қарау институты Латвияның азаматтық іс жүргізу заңнамасында орын алған. Айта кету керек заңды күшіне енген сот актілерін қайта қарауға негіз болатын мән-жайлар біздің азаматтық процестік заңнамадағы мән-жайларға ұқсас келеді, атап айтқанда ондай мән-жайларға жатқызылған:

«1) істі қарау кезінде орын алған, бірақ арыз берушіге белгісіз болған және белгілі болуы мүмкін болмаған іс үшін маңызы бар мән-жайлар;

2) солардың негізінде сот шешімі шығарылған, қылмыстық іс бойынша соттың заңды күшіне енген үкімімен анықталған куәлердің жалған айғақтары, сарапшының көрнеу жалған қорытындысы, көрнеу жалған аударма, жалған жазбаша немесе заттай дәлелдемелер;

3) нәтижесінде заңсыз немесе негізсіз шешім шығарылған немесе ұйғарым қабылданған, қылмыстық іс бойынша соттың заңды күшіне енген үкімімен анықталған қылмыстық іс-әрекеттер;

4) осы іс бойынша шешім шығаруға немесе ұйғарым қабылдауға негіз болған сот шешімін немесе басқа мекеменің қаулысын жою;

5) істі шешуде қолданылған құқықтық норманы жоғары заң күші бар құқықтық нормаға сәйкес келмейді деп тану»[7].

Сонымен бірге Латвия азаматтық іс жүргізу заңы бойынша жаңадан ашылған мән-жайлар бойынша істі қозғау құқығы тек іске қатысқан тұлғаға берілген, бізде мұндай арыз беру құқығына ие тұлғалардың шеңбері кең, атап айтқанда тараптар, іске қатысқан өзге тұлғалар, прокурор бере алады(ҚР АПК-нің 457-бабының 1-тармағы). Сондай-ақ қайта қарауды жүзеге асыратын соттар бойынша айырмашылық бар Латвия азаматтық іс жүргізу заңы бойынша қайта қаралатын сот актісін шығарған соттан жоғары тұрған сот қайта қарауды жүзеге асырады:

«- аудандық (қалалық) соттың шешімін немесе ұйғарымын жою туралы іс сәйкес округтік сотта қаралады;

- округтік соттың шешімін немесе ұйғарымын жою туралы іс сәйкес Жоғары соттың азаматтық істер жөніндегі Сот палатасында қаралады;

- Жоғары соттың азаматтық істер жөніндегі Сот палатасының шешімін немесе ұйғарымын жою туралы іс сәйкес Жоғары сот Сенатының азаматтық істер бойынша Департаментінде қаралады»[7]. Бізде қайта қарауды қайта қарауға жататын сот актісін шығарған сот жүзеге асырады.

Сонымен бірге арыз беру мерзіміне қатысты арыз беру шектері қарастырылған. «Арыз істі қарау үшін негіз болған мән-жайлар анықталған күннен бастап үш ай ішінде берілде, ал егер қайта қаралатын шешім немесе ұйғарым заңды күшіне енген күннен бастап он жыл өтсе арыз берілмейді»//.

Эстонияның азаматтық іс жүргізу заңнамасында аталған институтқа қатысты кейбір ерекшеліктер, ол ерекшеліктер істі қайта қарауға негіз болатын мән-жайлар түрлеріне де, қайта қарауға қойылатын шектеулерде, аталған тәртіп бойынша іс жүргізуде орын алған.

Қайта қарауға негіз болатын мән-жайларға:

«1) қайта қаралатын шешімді шығаруға өз-өзіне шеттету жариялау тиіс судья қатысса;

2) заңға сәйкес іске қатысушыға іс жүргізу туралы хабарланбаса, атап айтқанда оған талап-арыз жеткізілмесе немесе ол заңға сәйкес сотқа шақырылмаса, бірақ бұған қарамастан оған қатысты шешім шығарылса;

3) іс жүргізуге қатысушының атынан іс жүргізуде сәйкес құқық берлімеген тұлға өкілдік етсе, бірақ бұған қарамастан аталған іске қатысушыға қатысты шешім шығарылса, бұл жағдайға іске қатысушы өзінің атынан оның іс жүргізуге қатысуын мақұлдаған жағдай кірмейді.

4) қылмыстық іс бойынша заңды күшіне енген сот үкімімен анықталған куәнің жалған айғағынан, көрнеу жалған сарапшының қорытындысынан, көрнеу жалған аудармадан, жалған құжат жасаудан немесе қолдан жасалған дәлелдемерден туындайтын сот шешімінің заңсыздығы немесе негізсіздігі;

5) жаңадан ашылған мән-жайлар бойынша қайта қарауға жататын сот ісін талқылау немесе қарау кезінде жасалған судьяның немесе іске қатысушының немесе оның өкілінің қылмыстық іс-әрекеттері және қылмыстық іс бойынша заңды күшіне енген сот үкімімен анықталған;

6) жойылған немесе өзгертілген бұрын шығарылған сот шешіміне, аралық соттың шешіміне немесе әкімшілік актіге қайта қаралатын сот актісі негізделсе;

7) Мемлекеттік сотпен конституциялық қадағалау тәртібінде қайта қаралуға жататын азаматтық іс бойынша сот шешімін шығаруда негізге алынған актінің немесе оның ережелерінің конституцияға қайшы келеді деп тануы;

8) сот шешімін шығару кезінде орын алған, сотқа белгісіз болған және белгілі болуы мүмкін болмаған тоқта тұру үшін негіздердің анықталуы;

9) өзге елеулі мән-жайлар немесе дәлелдемелер, егер олар сот шешімін шығару кезінде орын алған, бірақ іске қатысушыға белгісіз болған және белгілі болуы мүмкін болмаған және оларды ұсынған жағдайда немесе олардың негізінде іс жүргізуде өзге сот шешімнің анық шығарылуы мүмкін болғанда»[8]. Бізде бұл аталған мән-жайлардың бірқатары апелляциялық және кассациялық тәртіпте сот актілерін қайта қарау үшін негіз ретінде қаралған.

Істі қайта қарау үшін бұл аталған мән-жайлардың орын алуы бір бөлек, келесі шарты бұл аталған мән-жайлар іске қатысушының пайдасына немесе оған зиян келтіретін сот шешім шығаруға ықпал ету қажетті.

Сонымен қатар бұл аталған іс жүргізу тәртібі шағымдалуға жатпайтын сот қаулыларына қатысты қолданылмайды.

Украинаның заңшығарушыларыда аталған қайта қарау институтына қатысты кейбір ерекшеліктерді қарастырып кеткен. Қайта қарауға негіздерді екі топқа бөліп қарастырған: жаңадан ашылған мән-жайлар және айрықша мән-жайлар. Бірқатар мән-жайлар барлық елдердің азаматтық іс жүргізу заңнамаларында орын алған, ал

кейбіреулері тек Украинаның азаматтық іс жүргізу заңнамасына ғана тән десек болады. Атап айтқанда ондай мән-жайлар қатарына келсідей айрықша мән-жайларды жатқызуға болады:

«1) Украинаның Конституциялық Сотымен істі шешу кезінде сотпен қолданылған (қолданылмаған) заң, өзгеде нормативтік құқықтық акті немесе олардың өзгеде ережелері конституцияға сай емес (конституцияға сай) екендігі анықталса, егер ондай сот шешімі әлі орындалмаса;

2) Украинамен юрисдикциясы танылған халықаралық сот мекемесімен аталған істі шешу кезінде Украинамен халықаралық міндеттемелерді бұзғандығы анықталса»[9]. Бұл жердегі бірінші негіз біздің азаматтық процестік заңнамамызда орын алған.

Сонымен қатар қайта қарауға негіз бола алмайтын мән-жайларда қарастырылған:

«1) істі қарау барысында сотпен бағаланған дәлелдемелерді асыра бағалап жіберу;

2) дәлелдемелер сотпен анықталған мән-жайларға қатысты дәлелдемелер сотпен бағаланбаса»[9].

Осы қарастырылған мемлекеттердің заңдарында аталған іс жүргізу тәртібімен сот актілерін қайта қарауға негіз болатын мән-жайлардың құрамы, сондай-ақ қайта қарауды жүзеге асыратын соттарда әртүрлі болып келетіндігін және іс жүргізу тәртіптерінде бір-бірінен өзгеше екендігін байқауымызға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Азаматтық процестік кодексі/Қазақстан Республикасының Кодексі 2015 жылғы 31 қазандағы № 377-V ҚРЗ.// <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1500000377#z455>

2. Гражданский процессуальный кодекс КНР (принят на 4-й сессии Всекитайского собрания народных представителей 7-го созыва 9 апреля 1991 г., изменен в соответствии с Решением Постоянного комитета Всекитайского собрания народных представителей 10-го созыва «О внесении изменений в Гражданский процессуальный кодекс КНР» 28 октября 2007 г.)// http://chinalawinfo.ru/procedural_law/law_civil_procedure

3. Гражданский процессуальный кодекс Германии//<http://www.gesetze-im-internet.de/zpo/BJNR005330950.html#BJNR005330950BJNG068202301>

4. Гражданский процессуальный кодекс Грузии <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/29962/92/ru/pdf>

5. Правила гражданского судопроизводства в федеральных районных судах <https://constitutions.ru/?p=7745>

6. Здрок, О. Н. Гражданский процесс зарубежных стран. Курс лекций: Учебное пособие. Мн.: БГУ, 2004. 147 с.

7. Гражданский процессуальный закон Латвии/Закон, принятый Сеймом 14 октября 1998 года и обнародованный Президентом государства 3 ноября 1998 года//http://www.pravo.lv/likumi/30_gpz.html

8. Гражданский процессуальный кодекс Эстонии//<https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/%.pdf>

9. Гражданский процессуальный кодекс Украины от 18 марта 2004 года № 1618-IV (с изменениями и дополнениями по состоянию на 14.07.2020 г.)//http://continent-online.com/Document/?doc_id=30418564#pos=4309;-58

УДК351/354(574.595.13)

КАДРОВАЯ РЕФОРМА В ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СИНГАПУРСКОЙ МОДЕЛИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ

Абдикенов Е.А.

магистрант 2 курс, Каспийский Университет, г. Алматы, Республика Казахстан

Аннотация: Роль государственной службы как основного определяющего важного фактора экономики страны очень высока. Анализируем нашу статью на основе Казахской и сингапурской моделей ведения государственной службы. Как известно, сингапурская модель организации и осуществления государственной службы является одной из основных, имеющих свое место на международной арене, признанных по значимости одними из первых. В качестве основной эффективности сингапурской модели мы можем исходить из таких ключевых результатов, как улучшение уровня жизни людей, лояльность государственной власти к стране и поступательное развитие страны в кратчайшие сроки. Как известно, под влиянием сильного исполнительского поколения сингапурской модели, динамичной и тщательной государственной службы в стране, эффективность модели, реализуемой в Сингапуре, отражается на экономике страны в первую очередь. Одной из стран, действующих на основе использования сингапурской модели данной государственной службы, является Казахстан. Мы видим, что Государственная служба страны находится на более высоком уровне по сравнению с некоторыми странами. Но сколько бы времени ни прошло, страна все равно не смогла занять свое место на мировой арене. Основными причинами этого являются, прежде всего, отсутствие результатов по коррупционной работе страны. А сингапурская модель государственной службы, как известно, добивается того, чтобы не допустить коррупции, а предпринимать непрерывные действия для ее разрушения на основе государства. В период нарастания коррупции в стране эффективность государственной службы не может быть быстро заметна. Наша страна работает на основе наиболее эффективных моделей и практик системы государственной службы развитых и основных развивающихся стран. Понимая, что в стране каждый гражданин может эффективно осуществлять эту государственную услугу, действуя по этой основе, очевидно, что казахстанская модель также демонстрирует свою эффективность.

Ключевые слова: государственная служба, эффективность, модель, коррупция, система государственной службы, результативность .

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТІНДЕГІ КАДР РЕФОРМАСЫ ЖӘНЕ МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТТІҢ СИНГАПУРЛЫҚ МОДЕЛІН ПАЙДАЛАНУ

Түйіндеме: Ел экономикасының негізгі анықтаушы маңызды факторы ретінде - мемлекеттік қызметтің атқаратын рөлі өте жоғары. Мақаламызды мемлекеттік қызметтің жүргізуінде қазақстандық және сингапурлық модельдер негізінде талдау

жасаймыз. Мемлекеттік қызметті ұйымдастырудың және оны жүзеге асырудың сингапурлық моделі халықаралық аренада өз орыны бар, маңызы жөнінен ең біріншілер ретінде танылатын негізгі модельдердің бірі болып отырғаны белгілі. Сингапур моделінің негізгі тиімділігі ретінде адамдардың тұрмыс деңгейінің жақсылығы, мемлекеттік биліктің елге адал болуы және елдің аз уақыт ішінде қарыштап дамуы сияқты негізгі нәтиже бойынша біле аламыз. Сингапурлық модельдің орындаушылық буының мықты болуы, қарқынды және мұқият түрде елге деген мемлекеттік қызметтің жасалынуы әсерінен, Сингапур елінде жүзеге асырылып отырған модельдің тиімділігі елдің ең бірінші экономикасынан көрініс табатыны бәрімізге белгілі. Осы мемлекеттік қызметтің сингапурлық моделін пайдалану негізінде әрекет етуші елдердің бірі Қазақстан елі болып табылады. Еліміздің мемлекеттік қызметінің біршама елдермен салыстырғанда, жоғары дәрежеде екендігін байқаймыз. Дегенмен, қаншама уақыт өтсе де, еліміз әлі де болсын, әлемдік аренада орынын толықтай ала алмады деп атай аламыз. Олай болуға негізгі себептер ең бірінші еліміздің сыбайлас жемқорлық жұмысы бойынша нәтиженің байқалмауы. Ал мемлекеттік қызметтің сингапурлық моделі сыбайлас жемқорлыққа жол бермей, оны мемлекет негізінде құрту үшін тоқтамай әрекеттер жасау арқасында жетіп отырғаны белгілі. Елімізде сыбайлас жемқорлықтың желі есіп тұрған кезеңде мемлекеттік қызметтің тиімділігі тез байқалмасы анық. Еліміз дамыған және негізгі дамушы елдердің мемлекеттік қызметтік жүйесінің ең тиімді деп табылатын моделдері мен тәжірибелері негізінде жұмыс жасауда. Елімізде әрбір азамат осы мемлекеттік қызметтің тиімді түрде жүзеге асыруға болатындығын түсіне отырып, осы негіз бойынша әрекет етсе, елімізде қазақстандық модель де өз тиімділігін көрсететіні анық.

Түйінді сөздер: мемлекеттік қызмет, тиімділік, модель, сыбайлас жемқорлыққа, мемлекеттік қызмет жүйесі, нәтижелік

PERSONNEL REFORM IN THE CIVIL SERVICE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN AND THE USE OF THE SINGAPORE MODEL OF PUBLIC SERVICE

Annotation: The role of the civil service as the main determining factor of the country's economy is very high. We analyze our article on the basis of the Kazakh and Singapore models of public service management. As you know, the Singapore model of the organization and implementation of public service is one of the main ones that have their place in the international arena, recognized as one of the first in importance. As the main effectiveness of the Singapore model, we can proceed from such key results as improving the standard of living of people, loyalty of the state authorities to the country and the progressive development of the country in the shortest possible time. As you know, under the influence of the strong performing generation of the Singapore model, the dynamic and thorough public service in the country, the effectiveness of the model implemented in Singapore is reflected in the country's economy in the first place. One of the countries operating on the basis of the Singapore model of this public service is Kazakhstan. We can see that the country's Civil Service is at a higher level compared to some countries. But no matter how much time passed, the country still could not take its place on the world stage. The main reasons for this are, first of all, the lack of results on the corruption work of the country. And the Singapore model of public service, as you know, seeks to prevent corruption, and to take incessant actions to destroy it on the basis of the state. At a time of increasing corruption in the country, the

effectiveness of the public service cannot be quickly noticed. Our country works on the basis of the most effective models and practices of the public service system in developed and major developing countries. Realizing that every citizen in the country can effectively perform this public service, acting on this basis, it is obvious that the Kazakhstan model also demonstrates its effectiveness.

Keywords: public service, efficiency, model, corruption, public service system, effectiveness.

Государственное управление в XXI веке претерпевает драматические изменения, особенно в странах с развитой экономикой, но также и во многих частях развивающегося мира. Глобализация и плюрализация предоставления услуг являются движущими силами этих изменений. Политические проблемы, с которыми сталкиваются правительства, становятся все более сложными, зловещими и глобальными, а не простыми, линейными и национальными по своей направленности. И все же преобладающие парадигмы, с помощью которых разрабатываются и осуществляются реформы государственного сектора, относительно статичны и не в полной мере отражают значение или последствия этих более широких изменений [1].

На сегодняшний день наша страна вступила на путь экономического роста, при этом сохраняя значительные темпы социального развития. Решение стратегических проблем для дальнейшей модернизации общества, а также вхождения Казахстана в список 50 наиболее конкурентоспособных стран невозможно без высококвалифицированной государственной службы. Для дальнейшего развития сектора государственной службы Республики Казахстан мы сравнили модель нашей страны с Сингапуром, который второй год подряд занимает первое место в рейтинге конкурентоспособности стран.

Сингапур добился очевидных успехов в создании эффективной и действенной государственной службы, которая неизменно обеспечивает высочайшее качество государственных услуг. Опираясь на этот успех, она также добилась многого в принятии и применении различных стратегий реформ в таких ключевых областях, как государственная подотчетность, административное управление и контроль, развитие человеческих ресурсов, организационные изменения и предоставление услуг, несмотря на значительные проблемы и ограничения. Как же ему это удалось? [2].

В конечном счете, устойчивое высокое качество государственной службы Сингапура является результатом его способности в полной мере использовать свои человеческие ресурсы путем успешного внедрения нескольких ключевых управленческих подходов:

- Честность, о чем свидетельствует нетерпимость к коррупции, подкрепляемая сильными антикоррупционными мерами;
- Меритократия, выражающаяся в выборочном наборе «лучших и самых ярких» талантов в стране без посторонней поддержки или предубеждения;
- Ориентация на результаты, при которой продвижение по службе и оплата труда государственных служащих привязаны к их служебной деятельности и вкладу в достижение государственных результатов;
- Справедливая доля талантов для государственной службы, где конкурентоспособная заработная плата и другие меры помогают обеспечить удержание компетентных и честных людей на государственной службе в условиях растущей экономики [3].

В Республике Казахстан дела обстоят куда печальнее. Старая система, которая осталось со времен Советского союза и казахский менталитет, в общем, в значительной степени затрудняют дальнейшее развитие государственного управления и службы. Даже если Казахстан все еще считается развивающейся страной на международной арене, национальная история подтверждает факты коррупции. Это связано с тем, что с давних времен казахи всегда ценили родственные связи. Однако такие отношения в случаях если такой человек является «слугой народа», оказывает противоправное влияние на обычных граждан.

А что может получить Казахстан из опыта Сингапура в сфере минимизации коррупции?

1. Политическое руководство должно быть искренне привержено делу искоренения коррупции. Они должны демонстрировать образцовое поведение, вести чистый образ жизни и сами не предаваться коррупции. Любой человек, признанный виновным в коррупции, должен быть наказан, независимо от его положения или положения в обществе. Если «крупная рыба» (люди высокого статуса, богатые или известные) освобождается от уголовного преследования за коррупцию, и только «мелкая рыба» (преступники более низкого ранга) поймана или наказана, антикоррупционные меры не будут иметь доверия и вряд ли будут успешными.

2. Для эффективной борьбы с коррупцией необходимо применять комплексные антикоррупционные меры. Эффективная антикоррупционная стратегия состоит из всеобъемлющего антикоррупционного законодательства и некоррупцированного и автономного антикоррупционного агентства. Антикоррупционное законодательство должно быть всеобъемлющим, чтобы не допустить лазеек, и периодически пересматриваться для внесения соответствующих поправок, когда это необходимо [4].

Часто утверждается, что конкретные условия политической экономии каждой страны имеют первостепенное значение, поскольку вопросы государственной службы не могут быть изолированы от уникального набора обстоятельств страны. Однако следует также учитывать, что управление и реформа государственной службы обладают определенной степенью независимости от рыночных условий и представляют собой фундаментальный рычаг перемен для страны. Например, разумной стратегией может быть начать с мер по наращиванию потенциала в целях улучшения основных показателей работы администрации и, таким образом, предоставить политикам жизнеспособные варианты, кроме как прибегать к популистским быстрым решениям или сектантской риторике. Как только потенциал администрации улучшится и она начнет приносить результаты, характер политики вполне может измениться, что приведет к благотворному циклу развития и социального прогресса [5].

Таблица 1. Сравнение экономической и социальной секторов Казахстана и Сингапура

Государственная служба Сингапура		Государственная служба Казахстана	
<i>Экономика</i>	<i>Социальный</i>	<i>Экономика</i>	<i>Социальный</i>
Превращение Сингапура в ведущий мировой город талантов, предпринимательства и инноваций, где жители наслаждаются яркой и устойчивой жизнью.	Построение связанного, сплоченного и жизнеспособного общества и доброго сообщества; формирование будущих лидеров нации	Сформирование сильной экономики страны с помощью диверсификации и инноваций, развития экон. и торговой дипломатии, сбалансированного террит. развития	Обеспечение благополучности граждан путем справедливой социальной политики, эффективной системы здравоохранения и образования
Министерство окружающей среды и водных ресурсов	Министерство общественного развития, молодежи и спорта	Министерство экологии, геологии и природных ресурсов	Министерство информации и общественного развития Республики Казахстан
Министерство права	Министерство образования	Министерство юстиции	Министерство образования и науки
Министерство трудовых ресурсов	Министерство здравоохранения	Министерство труда и социальной защиты населения	Министерство здравоохранения
Министерство национального развития	Министерство информации, связи и искусств	Министерство национальной экономики	Министерство культуры и спорта
Министерство торговли и промышленности		Министерство индустрии и инфраструктурного развития	
Министерство транспорта		Министерство сельского хозяйства Республики Казахстан	
		Министерство цифрового развития, инноваций и аэрокосмической промышленности	
		Министерство энергетики	

Таким образом, в области реформы государственной службы правительств Республики Казахстан сталкивается со многими критическими проблемами. Правительство нашей страны должно обеспечивать долгосрочную финансовую жизнеспособность государственной службы и обеспечивать соблюдение процедур поощрения, дисциплинарного взыскания нарушений и проступков в целях укрепления подотчетности и эффективности. Может возникнуть необходимость в реструктуризации бюрократии таким образом, чтобы она выполняла свои основные государственные функции и в то же время разрабатывала новые способы предоставления важнейших экономических и социальных услуг, прямо или косвенно, по мере изменения условий функционирования страны, и самое главное - инновации и эффективность работы должны поощряться и вознаграждаться [6].

Список использованной литературы:

1. Рейтинг стран мира по индексу глобальной конкурентоспособности. [Электронный ресурс]. –Режим доступа: <https://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index>
2. Saxena N.C. Virtuous Cycles: The Singapore Public Service and National Development. – Singapore, 2011. – 200 p.
3. Tessema M. T., Soeters J. L., Ngoma, A. Decentralization of HR functions. Lessons From the Singapore Civil Service Review of Public Personnel Administration. 2009. vol. 29. no 2. P. 168-188.
4. Урчинов А.И. Управление персоналом: Учеб. пособие. – М.: РАГС, 2008. – 122 с
5. Кадыров А., Мынжассаров Р. И. Система государственного управления и государственной службы в Республике Казахстан // Проблемы экономики и менеджмента. – 2016. – № 1 (53). – С. 146–151.
6. Бейсембаев А.А. Система государственной службы республики казахстан: тенденции и перспективы // Вопросы государственного и муниципального управления. – 2010. – № 3. – С. 110-124

УДК351/354(595.13)

ПРОЯВЛЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СИНГАПУРСКОЙ МОДЕЛИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ

Абдикенова Д.

магистрант 2 курс, Каспийский Университет, г. Алматы, Ресублика Казахстан

Аннотация:Одной из первых и уникальной по своей сути сингапурской моделью является наиболее эффективный водитель государственной службы в странах мира и обладающий очень высоким уровнем значимости. Важнейшим принципом , работающим в развитии таких стран, как развитие любой страны, улучшение ее экономики, конкурентоспособность в мире, является правильная организация и ведение Государственной службы. Лидирующее место среди стран по основам тщательно организованной и эффективной государственной службы принадлежит стране Сингапур. Страна Сингапур действовала на этой основе с 1965 года , продумывая

эффективную форму государственной службы. Основными важными работами государственной службы были признаны: сохранение национальных ценностей, государственная информационная система компьютеризации, меры борьбы с коррупцией и призыв граждан страны к постоянному единству. Эффективный результат этих дел был определен по основам правильной организации и строгого соблюдения эффективной политики, которой придерживается государство. Проявление эффективной деятельности сингапурской модели, начавшейся с 1965 года – известной на весь континент, изменившейся до неузнаваемости-проявляется на основе роста Сингапурского города. В Сингапуре низкий уровень коррупции и постоянная борьба с ней стали примером для других стран. На основе эффективной модели государственной службы в Сингапуре государство делится своим опытом с другими странами. Одна из стран, наблюдавшая эффективность опыта этой страны и действующая на этой основе страна – Казахстан.

Ключевые слова: государственная служба, эффективность государственной службы, экономика, эффективный результат, коррупция, система информационной компьютеризации, эффективность государственной службы.

МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТТІҢ СИНГАПУРЛЫҚ МОДЕЛІНІҢ ТИІМДІ ҚЫЗМЕТІНІҢ КӨРІНІСІ

Түйіндеме: Әлемдік елдер негізі бойынша мемлекеттік қызметті ең тиімді жүргізуші және өте жоғары деңгейде маңыздылыққа ие модельдердің біріншілерінің бірі және бірегейі - сингапурлық модель болып табылады. Кез келген елдің дамуы, экономикасын жақсартуы, әлемдік бәсекеге қабілетті болуы сияқты елдердің дамуында ең басты жұмыс жасайтын принцип мемлекеттік қызметтің дұрыс ұйымдастырылуы және жүргізілуі болып табылады. Мемлекеттік қызметтің мұқият ұйымдастырылған және оны тиімді жүргізу негізі бойынша елдер арасындағы жетекші орын – Сингапур еліне тиесілі. Сингапур елі 1965 жылдан бастап, мемлекеттік қызметтің тиімді формасын ойластыра отырып, сол негізінде әрекет жасады. Мемлекеттік қызметтің негізгі маңызды жұмыстары болып келесілер танылды: ұлттық құндылықтарды сақтау, мемлекеттік ақпараттық компьютерлеу жүйесі, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес шаралары және ел азаматтарын үнемі бірлікке шақыру. Аталған істердің тиімді нәтиже көрсетуі мемлекет ұстанған тиімді саясаттың дұрыс ұйымдастырылып, оны қатаң түрде мұқият орындау негізі бойынша анықталған болатын. 1965 жылдан басталған сингапурлық модельдің тиімді іс – әрекетінің көрінісі - барлық құрлыққа танымал, адам танымастай өзгерген – Сингапур қаласының бой көтеруі негізінде көрініс табуда. Сингапур елінде сыбайлас жемқорлық ісінің төмендігі және онымен әрқашан күрес жұмыстарын жүргізіп отыруы, басқа елдерге үлгі ретінде көрінді. Мемлекеттік қызметтің Сингапур елінде өз моделінің тиімді болуы негізінде, мемлекет басқа елдерге өзінің тәжірбиесімен бөлісуде. Осы елдің тәжірбиесінің тиімділігін байқаған елдердің бірі және осы негіз бойынша әрекет етуші ел – Қазақстан.

Түйінді сөздер: мемлекеттік қызмет, мемлекеттік қызмет тиімділігі, экономика, тиімді нәтиже, сыбайлас жемқорлық, ақпараттық компьютерлеу жүйесі, мемлекеттік қызметтің тиімділігі.

DEMONSTRATING THE EFFECTIVENESS OF THE SINGAPORE MODEL OF PUBLIC SERVICE

Annotation: The Singapore model is one of the first and unique models of the world's most effective civil service provider and has a very high level of importance. The most important principle in the development of any country, such as improving its economy, and being competitive in the world, is the correct organization and conduct of the civil service. The leading position among the countries in terms of carefully organized and effective public service management belongs to the country of Singapore. Singapore has been acting on this basis since 1965, developing an effective form of Public Service. The main important activities of the Civil Service are the preservation of national values, the state information computerization system, anti-corruption measures and constant calls for unity of the country's citizens. The effective results of these cases were determined on the basis of proper organization and careful implementation of the effective policy pursued by the state. A reflection of the effective operation of the Singapore model, which began in 1965 – known throughout the continent, transformed beyond recognition - is reflected in the growth of the city of Singapore. The low level of corruption in Singapore and the constant work to combat it have been seen as an example for other countries. Based on the effectiveness of its model of Public Service in Singapore, the state shares its experience with other countries. One of the countries that noticed the effectiveness of this country's experience and acted on this basis is Kazakhstan.

Keywords: public service, efficiency of public service, economy, effective results, corruption, information computerization system, efficiency of public Service.

Хорошие системы не строятся за один день. Сингапурская государственная служба в течение длительного периода времени применяла комплексный подход к развитию, чтобы стать устойчиво компетентной. В течение трех десятилетий она занималась тремя наиболее важными препятствиями на пути предоставления качественных государственных услуг:

- коррупцией (путем осуществления антикоррупционных мер и выплаты конкурентоспособных зарплат);
- некомпетентностью (путем отбора лучших и наиболее талантливых и их хорошей оплаты);

неэффективностью (путем проведения институциональных реформ для поддержания высокой производительности) [1].

Успех политической культуры, развившейся в Сингапуре, – которую некоторые наблюдатели считают патерналистской и почтительной, – возможно, можно в какой-то степени объяснить азиатскими тенденциями уважения и доверия к законной власти. Население Сингапура всего два поколения назад состояло в основном из трудолюбивых, прагматичных и суровых иммигрантов, которые были менее заинтересованы в политической идентификации с государством, чем в экономическом развитии и благосостоянии: такие ценности вполне могли внести свой вклад в этос государственной службы в современном Сингапуре. В свою очередь, сингапурское правительство получает свою легитимность от экономического и социального успеха страны и ее народа, а не от реализации какой-либо конкретной политической программы.

Важна и последовательность реформ. В случае Сингапура решающим первым шагом было сведение к минимуму бюрократической коррупции путем введения и осуществления всеобъемлющих и беспристрастных антикоррупционных мер, с тем чтобы предоставление государственных услуг не зависело от способности человека подкупить соответствующих должностных лиц. Не менее важной была установка меритократической системы управления персоналом, чтобы бюрократы набирались и продвигались по службе на основе компетентности и достижений, а не патронажа и сетевого взаимодействия (как это часто до сих пор практикуется в Казахстане). Если бы талантливые государственные служащие не были выявлены, воспитаны и мотивированы конкурентоспособным вознаграждением, справедливым продвижением по службе и благоприятной рабочей средой, они, скорее всего, оставили бы службу ради более зеленых пастбищ (в частном секторе или даже в других странах) – потеря, которую маленькая страна вряд ли может себе позволить [2].

Правительство PS21 (Public Service for the 21st Century) было создано в 1995 году как специализированное подразделение для поддержания высоких стандартов качества и эффективности государственной службы и создания и постоянного совершенствования инновационной среды, а в 2009 году, создав группу "Центр стратегического будущего", которая стремится содействовать общегосударственному мышлению по ключевым стратегическим задачам.

Финансовые результаты: мониторинг результатов и бюджетные реформы. Чтобы справиться с этими тенденциями, Министерство финансов Сингапура в 1978 году ввело Систему составления бюджета по программам и результатам деятельности для стимулирования кластерных расходов, в рамках которой министерства имели возможность гибко распределять средства по различным статьям и утверждать проекты до установленных пределов расходов, не передавая каждую статью в Министерство финансов. Обсуждения эффективности с министерствами могли бы тогда сосредоточиться на долгосрочных тенденциях, а не на конкретных изменениях в годовом исчислении; затем можно было бы улучшить качество мер (например, перейти от показателей результатов к показателям конечных результатов) и, где это уместно, достичь целевых показателей растяжения. Основная цель этих бюджетных реформ состояла в том, чтобы руководители Сингапура лучше осознавали и инвестировали в реальные результаты своих государственных программ (с точки зрения количества, качества и социального воздействия), обеспечивая при этом более эффективное использование ресурсов [3].

Установление стандартов обслуживания. В Сингапуре все учреждения, имеющие существенные отношения с общественностью, устанавливают и публикуют стандарты качества услуг. Такие хартии услуг расширяют возможности общественности в их отношениях с поставщиками услуг и устанавливают четкие руководящие принципы для уровней государственной службы, на которые имеет право общественность. Однако важно, чтобы такие хартии разрабатывались в консультации с основными заинтересованными сторонами и широко распространялись. Государственные учреждения вполне могут выбрать экспериментальные учреждения, которые будут разрабатывать уставы услуг для конкретных видов деятельности в рамках их мандата. Эти хартии могут быть инициированы путем предварительного определения тех видов деятельности, которые влияют на наибольшее число людей или которые занимают наибольшую долю ресурсов, выделяемых на улучшение соответствующих результатов [4].

Подотчетность: аудиты, публичная прозрачность и сессии обратной связи. Правительства также должны объективно оценивать опыт людей, которым призваны служить поставщики услуг. В Сингапуре опросы общественного восприятия измеряют уровень предоставления государственных услуг в том виде, в каком они воспринимаются домохозяйствами, общинами и самой государственной службой. Инструменты социального аудита, уже используемые национальными и международными учреждениями, будут способствовать дальнейшему укреплению подотчетности, справедливости, эффективности и соотношения цены и качества. Кроме того, как только граждане узнают, что их взгляды имеют значение и принимаются во внимание при разработке политики, их уверенность в честности службы возрастет [5].

Важный урок, извлеченный из сингапурского опыта, заключается в повышении подотчетности государственной службы за результаты. Приоритеты повышения подотчетности как внутренней, так и внешней гражданской службы должны включать:

- совершенствование информационных систем и подотчетности за результаты; улучшение аудита;
- личные встречи с потребителями и группами пользователей;
- публикацию резюме бюджета в доступной для общественности форме;
- укрепление системы оценки эффективности работы;
- тщательный контроль и активное использование квартальных и годовых отчетов;
- выборочное сотрудничество экспертов частного сектора для поощрения свежих идей из-за пределов государственного сектора.

Электронное правительство. Сингапур, где 81% домашних хозяйств пользуются широкополосным доступом в Интернет, находится на переднем месте в части применения государственного сектора, и его опыт был весьма поучительным для других стран. Государство использовала новые технологии для упорядочения и ускорения своего взаимодействия с общественностью и предоставления ей услуг практически во всех секторах деятельности. Сингапур также широко использовал электронное правительство для улучшения внутреннего управления своими системами в отношении средств, персонала и активов. Информационные технологии также расширили масштабы, глубину и скорость обмена информацией в государственном секторе, за его пределами и внутри него [6].

Однако несмотря на очевидный успех в содействии устойчивому развитию, сингапурская модель государственного управления не лишена своих проблем:

- привлечение, подготовка и удержание руководителей и должностных лиц государственной службы с надлежащими навыками и отношениями (в условиях
- высокой текучести кадров и потери ключевых сотрудников в частном секторе);
- привлечение и удовлетворение меняющихся потребностей и растущих чаяний населения;
- озабоченность общественности по поводу меритократии, подотчетности и высокого уровня заработной платы на старших должностях государственной службы;
- недостатки в прозрачности и оперативности реагирования;
 - решение проблем неопределенности и сложности в межсекторальных вопросах политики.

Опыт Сингапура показывает, что политическая история, географическое положение, партийная политика, макроэкономические соображения, адаптивность государственной службы и дальновидность политических лидеров являются решающими факторами в определении результатов, типа изменений и масштабов реформаторских инициатив. Страны, заинтересованные в совершенствовании государственного управления, несомненно, выиграют от тщательного изучения опыта государственной службы Сингапура. При наличии политической воли многие из этих реформ могут быть воспроизведены в других развивающихся и развитых странах, даже если их политический и социальный контекст может отличаться. Однако в то время как другие страны могут извлечь уроки из сингапурского опыта, как конкретное содержание, так и последовательность реформ должны определяться каждой страной в отдельности с учетом ее политического, экономического и социального контекста, а также относительных сильных и слабых сторон [7].

Список использованной литературы:

1. Робинсон М. От старого государственного управления к новой государственной службе. Последствия для реформы государственного сектора в Развивающихся странах. – Сингапур, 2015. – 20 с.
2. Saxena N.C. Virtuous Cycles: The Singapore Public Service and National Development. – Singapore, 2011. – 200 p.
3. Радько Е.Д. Ценности как элемент корпоративной культуры государственных служащих Сингапура // Государственная служба. – 2019. – Т. 5. – № 21. – С. 12-16.
4. Bellows, T. J. Bureaucracy and development in Singapore. Asian Journal of Public Administration. 1985. vol. 7. no 1. P. 55-69.
5. Vidhya Ganesan, Yishan Lam, and Diaan-Yi Lin. How Singapore is harnessing design to transform government services. [Электронный ресурс]. –Режим доступа: <https://www.mckinsey.com/industries/public-and-social-sector/our-insights/how-singapore-is-harnessing-design-to-transform-government-services#>
6. Public Service division. Prime Minister's office. Transforming the Public Service to Build Our Future Singapore. [Электронный ресурс]. –Режим доступа: <https://www.psd.gov.sg/what-we-do/transforming-the-public-service-to-build-our-future-singapore>
7. Wong B., Huang X. Political legitimacy in Singapore. Politics & Policy. 2010. vol 38. P. 523-543

УДК 379: 598.16-96

ОРГАНЫ ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН, КАК ОРГАН УГОЛОВНОГО ПРЕСЛЕДОВАНИЯ

Ақмолдаев Н.Т.

*Евразийская юридическая академия имени д.а. кунаева, республика казахстан,
г.алматы, kinoman@mail.ru*

Аннотация: В настоящей статье рассмотрены фундаментальные проблемы функционирования института государственной службы, основанные на теории разделения властей. В рамках рассмотрения данного вопроса углубленно изучен не только правовой статус прокурора, как надзорного органа, но и проблемы органов прокуратуры. В частности, был поднят вопрос относительно роли и значения института адвокатуры в высокоразвитых странах мира. Анализ мировой практики показывает, что органы адвокатуры занимают в Америке ведущее место в системе правоохранительных органов. В первую очередь, обращает на себя внимание то обстоятельство, что большая часть выходцев с органов адвокатуры на сегодняшний день представлены в высших политических органах США. Помимо изложенного, автором затронуты некоторые проблемы проведенной реформы в Казахстане, связанные с принятием нового Закона о прокуратуре, который существенным образом затруднил деятельность этого органа. Практика показывает, что на сегодняшний день органы прокуратуры практически лишены полноценного высшего надзора за деятельностью всех форм собственности. В этой связи возникли существенные проблемы в обеспечении конституционных прав граждан. Как известно все полномочия по рассмотрению жалоб граждан на сегодняшний день переданы в компетенцию министерств и ведомств. Это одна из глобальных проблем реформирования государственной службы.

Ключевые слова: органы прокуратуры; государственные органы; процессуальный статус; система государственной службы; правовой статус; правовой статус органов прокуратуры; координация

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРОКУРАТУРАСЫНЫҢ ОРГАНДАРЫ, ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚУДАЛАУ ОРГАНЫ РЕТІНДЕ

Түйіндеме: Осы мақалада билікті бөлу теориясына негізделген мемлекеттік қызмет институтының жұмыс істеуінің іргелі мәселелері қарастырылған. Осы мәселені қарау шеңберінде қадағалау органы ретінде прокурордың құқықтық мәртебесі ғана емес, сонымен қатар прокуратура органдарының проблемалары да терең зерделенді. Атап айтқанда, әлемнің жоғары дамыған елдеріндегі адвокатура институтының рөлі мен мәніне қатысты мәселе көтерілді. Әлемдік тәжірибені талдау көрсеткендей, адвокатура органдары Америкада құқық қорғау органдары жүйесінде жетекші орын алады. Бірінші кезекте, адвокатура органдарынан шыққан адамдардың басым бөлігі қазіргі таңда АҚШ-тың жоғары саяси органдарында ұсынылғанына назар аударады. Баяндалғаннан басқа, автор осы органның қызметін елеулі түрде қиындатқан Прокуратура туралы жаңа заңның қабылдануына байланысты Қазақстанда жүргізілген реформалардың кейбір мәселелерін қозғады. Іс-тәжірибе көрсеткендей, бүгінгі күні прокуратура органдары барлық меншік нысанындағы қызметті жоғары қадағалаудан іс

жүзінде айырылған. Осыған байланысты азаматтардың конституциялық құқықтарын қамтамасыз етуде елеулі проблемалар туындады. Азаматтардың шағымдарын қарау бойынша барлық өкілеттіктер бүгінгі күні министрліктер мен ведомстволардың құзыретіне берілді. Бұл мемлекеттік қызметті реформалаудың жаһандық проблемаларының бірі.

Түйінді сөздер: прокуратура органдары; мемлекеттік органдар; іс жүргізу мәртебесі; Мемлекеттік қызмет жүйесі; оң мәртебесі; прокуратура органдарының құқықтық мәртебесі; үйлестіру

BODIES OF THE PROSECUTOR'S OFFICE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN, AS A BODY OF CRIMINAL PROSECUTION

Annotate: This article discusses the fundamental problems of the functioning of the public service institution, based on the theory of separation of powers. As part of the consideration of this issue, we have studied in depth not only the legal status of the Prosecutor as a Supervisory authority, but also the problems of the Prosecutor's office. In particular, a question was raised about the role and significance of the institution of the bar in highly developed countries of the world. The analysis of world practice shows that the legal profession occupies a leading place in the system of law enforcement agencies in America. First of all, attention is drawn to the fact that most of the immigrants from the bar today are represented in the highest political bodies of the United States. In addition to the above, the author touches on some of the problems of the reform in Kazakhstan, related to the adoption of a new law on the Prosecutor's office, which significantly hindered the activities of this body. Practice shows that today the Prosecutor's office is almost deprived of full-fledged higher supervision of the activities of all forms of ownership. In this regard, there are significant problems in ensuring the constitutional rights of citizens. As you know, all the powers to consider citizens' complaints have now been transferred to the competence of ministries and departments. This is one of the global problems of public service reform.

Keywords: Prosecutor's offices; state bodies; procedural status; public service system; legal status; legal status of Prosecutor's offices; coordination

В современную эпоху фундаментальный принцип разделения властей является одним из важнейших оснований устройства и функционирования государственного механизма огромного числа стран. При этом большинство специалистов сходятся в том, что признание значимости данного принципа отнюдь не является констатацией факта его абсолютной, буквальной реализации на практике и отрицанием единства упорядоченной власти.

В истории найдется немало примеров раскола общества в результате непримиримого противостояния ветвей власти. Доминирование одной из них создает на первых порах впечатление порядка государственной и общественной жизни.

На сегодняшний день в Республике Казахстан претерпела радикальные изменения концепция правоохранительных органов. Совершенно по-новому определено её место в системе государственных органов, перераспределены полномочия правоохранительных органов и суда. Анализ действующей нормативно-правовой базы и современной правоприменительной деятельности правоохранительных органов показывает о

системных нарушениях таких ценностей, как верховенство права и защита прав граждан.

В этой связи главной задачей законодателя является выработки эффективной модели системы сдержек и противовесов в системе правоохранительных органов, которая бы обеспечила соблюдение ключевых ценностей государственного управления, образующих ее основные принципы.

На наш взгляд, реформирование системы правоохранительных органов на сегодняшний день не смогло обеспечить выполнение задач уголовного судопроизводства – беспристрастное, быстрое и полное раскрытие, расследование уголовных правонарушений, изобличение и привлечение к уголовной ответственности лиц, их совершивших, справедливое судебное разбирательство и правильное применение уголовного закона, защита лиц, общества и государства от уголовных правонарушений.

Не вписывается в выработку эффективной модели системы сдержек и противовесов в системе правоохранительных органов дискреционные полномочия прокурора, поскольку нет четкого обоснования его полномочий – в соответствии с ч.1 ст.83 Конституции Республики Казахстан Прокуратура от имени государства осуществляет в установленных законом пределах и формах высший надзор за соблюдением законности на территории Республики Казахстан, представляет интересы государства в суде и от имени государства осуществляет уголовное преследование. Помимо изложенного, прокурор, посредством заключения процессуального соглашения с подозреваемым, обвиняемым, подсудимым, может участвовать в определении размера и вида наказания, фактически частично выполняя функции правосудия. При этом, заключение процессуального соглашения является исключительным полномочием прокурора (ст.ст.615, 618 УПК Республики Казахстан) [1, с.98].

Анализ мировой практики показывает, что дискреционные полномочиями наделялись органы для противодействия различным проявлениям организованной преступности – терроризму, коррупции и т.д. Для усиления прокурорского надзора такой надобности не существует. Не получится ли так, что мы получим слабый следственный аппарат и сильную прокуратуру.

Реформирование правового статуса прокурора в уголовном судопроизводстве Республики Казахстан также вызывает много вопросов. Во-первых, усиление его полномочий в стадии досудебного производства (наделением функциями полицейского начальника) приведет к зависимости органов предварительного следствия и дознания от прокурора. Хотя и без внесения новшеств такая зависимость давно уже есть. Давайте посмотрим на статистику! За весь период существования казахстанских следственных аппаратов фактически не было фактов обжалования указаний и решений прокурора органами предварительного следствия и дознания.

Таким образом, состязательности процесса между стадией досудебного производства и стадий предания обвиняемого суду нет. Состязательность сторон мы можем увидеть лишь в судебных стадиях уголовного судопроизводства (судебные прения). При этом характер такой состязательности ни коим образом не влияет на окончательный вердикт органов правосудия – с большой долей вероятности подсудимый будет осужден, несмотря на наличие в законе конституционного принципа презумпции невиновности.

Ситуация усугубляется беззубой адвокатурой, то есть профессиональной защитой по уголовным делам, правовой статус которой не только не соответствует

международным стандартам защиты от уголовного преследования, но и не способствует оказанию такой защиты. Элементарно адвокат не имеет прав на самостоятельное проведение следственных действий. Современная адвокатура Казахстана и нормативно-правовые акты, регулирующие ее деятельность, не соответствуют сегодняшним трендам развития этого института. К примеру, во Франции еще в конце 19 века профессия адвоката стала наиболее престижной и получила независимый статус.

Адвокат в уголовном судопроизводстве США имеет особое место в силу сложности правовой системы, а также особенности его правового статуса, существенным образом отличающегося от особенностей правового статуса адвоката в уголовном судопроизводстве Республики Казахстан. В этой связи юристы занимают ведущие позиции не только в сфере юриспруденции, но и в политике и экономике. Примерно около 60% лучших юристов со всего мира работают именно в США.

Предлагаем рассмотреть статистические примеры, которые подтверждают вышесказанное. Так, диплом юриста имеет большое значение в политической карьере должностного лица. Поскольку из 42 президентов 25 имели за спиной юридическую практику. Адвокатской практикой занимались такие известные политические деятели, как Ф.Д.Рузвельт, А.Линкольн, Г.Трумэн, Б.Клинтон, Р.Никсон, Б.Обама. Помимо президентов, около двух третей сенаторов и 50% представителей конгресса также были представителями юриспруденции. Более половина губернаторов штата и около сорока процентов дипломатов также были представителями юридического сообщества. Около 45% лиц, занимающих большие посты в правительстве, также оканчивали юридические факультеты. Более двадцати процентов государственного аппарата ранее занимались адвокатской практикой.

Не совсем понятна реорганизация Агентства Республики Казахстан по борьбе с экономической и коррупционной преступностью (финансовой полиции). На сегодняшний день самостоятельно функционирует Национальное бюро по противодействию коррупции агентства Республики Казахстан по делам государственной службы и противодействию коррупции (антикоррупционная служба) и Служба экономических расследований Комитета государственных доходов Министерства финансов Республики Казахстан. Дело в тесной взаимосвязи экономической и коррупционной преступности. Кроме того, из коррупционных трендов следует отметить рост деловой коррупции, ставшей следствием сращивания власти и бизнеса. Исходя из этого, реорганизация Агентства Республики Казахстан по борьбе с экономической и коррупционной преступностью (финансовой полиции) была не только не целесообразной, но и является роковой ошибкой в борьбе с организованной преступностью и коррупцией. В этой связи прогнозируется уменьшение выявляемости как коррупционных, так и экономических преступлений.

Приведем пример на основе реформирования органов внутренних дел, когда на базе министерства были созданы различные департаменты: Департамент криминальной полиции; департамент по борьбе с наркобизнесом и контролю за оборотом наркотиков; департамент миграционной полиции. И даже внутри одного ведомства департаменты начали активно конкурировать друг с другом, неохотно идти на обмен информацией, оказать оперативную помощь в рамках внутриведомственного сотрудничества.

Перераспределение полномочий не пошло на пользу и организациям, выполняющим контроль за исполнением уголовных наказаний. Усматривается картина ухода от выполнения ряда обязанностей. Например, исполнением наказаний, связанных

с уплатой штрафов за совершение уголовных проступков, занимается не служба пробации, а частные судебные исполнители.

В связи с тем, что с января 2016 года региональные органы юстиции не принимают к исполнению приговора в части исполнения наказания в виде штрафа, а у частных судебных исполнителей нет права обращения в суд с представлением о замене наказания, в 2016 году наказание в виде штрафа в принудительном порядке практически не исполняется [2, с.3].

В связи с чем этот вопрос требует срочного законодательного урегулирования.

Считаем, что на законодательном уровне необходимо внести изменения в ст.24 Уголовно-исполнительного кодекса РК и передать исполнение наказания в виде штрафа в службу пробации [3, с.65].

Назначение и исполнение наказания является исключительной прерогативой государства, штрафы как наказание за уголовные правонарушения, назначаемые приговором суда, не могут исполняться частными судебными исполнителями.

В пользу передачи полномочий по взысканию штрафа также свидетельствует следующее обстоятельство.

К ответственности за совершение уголовных проступков часто привлекаются лица страдающие наркотической зависимостью, без определенного места жительства, которые скрываются от исполнения наказания в виде штрафа.

Нормами УИК РК службе пробации предоставлено право объявления в розыск лиц, находящихся под пробационным контролем в случае их злостного уклонения от отбывания наказания. Частным судебным исполнителям законом таких полномочий не делегировано.

Таким образом, обеспечение принципов государственного управления, базирующихся на ключевых ценностях, закрепленных в Конституции Республики Казахстан, невозможно без правильного распределения полномочий между правоохранительными органами и судом, направленных на выработку эффективной модели системы сдержек и противовесов.

Список использованной литературы:

1 Конституция Республики Казахстан. – Алматы: Издательство «Норма-К», 2020. – 76 с.

2 Ергалиева Ш. Судья райсуда №2 Бостандыкского района г.Алматы
Ергалиевой Ш. «Проблемы исполнения приговоров» // Юридическая газета. – №46 от 27.04.2016 г. – 36 с.

3 Уголовно-исполнительный кодекс Республики Казахстан. – Алматы: Издательство «Норма-К», 2020. – 218 с.

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЗЕРТИРСТВА

*Әлменбетов Т.Р.**Евразийская юридическая академия имени д.а. кунаева, республика казахстан,
г.алматы, kinoman@mail.ru*

Аннотация: В настоящей статье рассмотрены проблемы уголовно-правовой характеристики дезертирства. Автор указывает на то, что большинство ученых в области уголовного права придерживаются точки зрения о том, что дезертирство относится к категории формальных составов. Таким образом, дезертирство считается оконченным с момента оставления воинской части, с момента неявки на службу. При этом, длительность уклонения от службы не влияет на квалификацию совершенного уголовного правонарушения. В этой связи автор предлагает предусмотреть в качестве квалифицирующего признака факт длительности пребывания вне службы. Считаем целесообразным привлечение к уголовной ответственности за совершение дезертирства, а также иных воинских уголовных правонарушений с более раннее возраста. К примеру, из поля зрения выпали такая категория субъектов воинских уголовных правонарушений, как курсанты высших военных учебных заведений Республики Казахстан. Полагаем, вышеуказанная категория военнослужащих обладает такими же обязанностями, как и иные категории военнослужащих (солдаты и офицеры воинской службы, а также военнослужащие контрактники).

Ключевые слова: воинская служба; дезертирство; самовольное оставление части

ДЕЗЕРТИРЛІКТІҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ СИПАТТАМАСЫ

Түйіндеме: Бұл мақалада дезертирліктің қылмыстық-құқықтық сипаттамаларының мәселелері қарастырылған. Автор қылмыстық құқық саласындағы ғалымдардың көпшілігі дезертация формальды құрылымдар санатына жатады деген көзқарасты ұстанады деп көрсетеді. Осылайша, әскери бөлімнен шыққаннан бастап, әскери қызметке келмеген сәттен бастап қашу аяқталды деп саналады.

Сонымен бірге қызметтен жалтарудың ұзақтығы жасалған қылмыстық құқық бұзушылықтың квалификациясына әсер етпейді. Осыған байланысты автор біліктілік белгісі ретінде қызметтен тыс болу ұзақтығын ұсынуды ұсынады. Дезертирлік, сондай-ақ басқа әскери қылмыстық құқық бұзушылықтар жасағынан бастап қылмыстық жауапкершілікке тарту орынды деп санаймыз.

Мысалы, Қазақстан Республикасының жоғары әскери оқу орындарының курсанттары сияқты әскери қылмыстық құқық бұзушылық субъектілерінің санаты назардан тыс қалды. Жоғарыда аталған әскери қызметшілер санаты басқа санаттағы әскери қызметшілермен (әскери қызметтің сарбаздары мен офицерлерімен, сондай-ақ келісімшарт бойынша әскери қызметшілермен) бірдей міндеттерге ие деп санаймыз.

Түйінді сөздер: әскери қызмет; қашу; бір бөлігін рұқсатсыз тастап кету

CRIMINAL LAW CHARACTERISTICS OF DESERTION

Annotate. This article examines the problems of criminal law characteristics of desertion. The author points out that the majority of scientists in the field of criminal law

adhere to the point of view that desertion belongs to the category of formal structures. Thus, desertion is considered completed from the moment of leaving the military unit, from the moment of failure to appear for service.

At the same time, the duration of evasion from service does not affect the qualification of the committed criminal offense. In this regard, the author proposes to provide as a qualifying feature the fact of the length of stay out of service. We consider it expedient to bring to criminal responsibility for committing desertion, as well as other military criminal offenses from an earlier age.

For example, such a category of subjects of military criminal offenses as cadets of higher military educational institutions of the Republic of Kazakhstan fell out of sight. We believe that the above category of military personnel has the same duties as other categories of military personnel (soldiers and officers of military service, as well as contract servicemen).

Keywords: military service; desertion; unauthorized abandonment of a part

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЗЕРТИРСТВА

Большое значение для повышения эффективности борьбы с отдельными видами воинских уголовных правонарушений необходимо рассмотреть уголовно-правовую характеристику рассматриваемого вида уголовного правонарушения. Непосредственным объектом рассматриваемого вида уголовного правонарушения выступает порядок прохождения воинской службы, вытекающих как из требований основного закона Республики Казахстан, так и из иных нормативно-правовых актов, регламентирующих деятельность воинских частей и воинских формирований. Отметим, что обязанность нести воинскую службу вытекает из требований Конституции Республики Казахстан [1]. Вместе с тем, помимо нарушения Конституционного закона, виновный нарушает ряд ведомственных нормативно-правовых актов, регламентирующих процедуру выхода в увольнение для военнослужащих срочной службы.

Объективная сторона уголовного правонарушения представляет собой внешнее проявление преступных действий. Она выражается в совершении двух действий: а) в самовольном оставлении воинской части или формирования; б) в неявке на службу в воинской части. Первый способ совершения дезертирства выражается в том, что военнослужащий самовольно, без получения какого либо специального разрешения покидает пределы воинской части. Практике известны многочисленные способы совершения побега: незаметный проход через контрольно-пропускной пункт; использование дружеских отношений при прохождении через контрольно-пропускной пункт; прохождение через контрольно-пропускной пункт с помощью дачи взятки; самовольное оставление воинской части через заградительные устройства. Второй способ совершения дезертирства выражается в невыходе на службу.

Анализ уголовно-правовой литературы свидетельствует о том, что большинство ученых в области уголовного права придерживаются точки зрения о том, что дезертирство относится к категории формальных составов. Таким образом, дезертирство считается окончанным с момента оставления воинской части, с момента неявки на службу. При этом, длительность уклонения от службы не влияет на квалификацию совершенного уголовного правонарушения. В этой связи мы предлагаем предусмотреть в качестве квалифицирующего признака это обстоятельство и в часть вторую статьи 442 Уголовного закона изложить в следующей редакции:

«Дезертирство, сопряженное с длительным пребыванием вне службы».

По конструкции рассматриваемый вид уголовного правонарушения относится к категории длящихся преступлений, которое считается оконченным с момент задержания дезертира сотрудниками правоохранительных органов или гражданами, с момента добровольной явки в вооруженные силы.

Отметим, что в практической деятельности сотрудники правоохранительных органов неправильно понимают понятие «явка с повинной». В случае добровольной явки военнослужащего в правоохранительные органы явка с повинной, как повод для досудебного производства по уголовному делу, отсутствует. Явка с повинной может иметь место только в том случае, когда еще неизвестен факт оставления воинской части и когда правоохранительным органам неизвестно о совершения уголовного правонарушения [2, с.73]. Однако и в этом случае военнослужащий, совершивший дезертирство, не может быть освобожденным от уголовной ответственности. В судебном рассмотрении настоящего уголовного дела может быть рассмотрен вопрос о смягчении уголовного наказания, но не в коем случае об освобождении от уголовной ответственности и наказания.

Дискуссионным является вопрос о совершении побега с гауптвахты во время проведения предварительного расследования уголовного дела или рассмотрения дела в суде. При квалификации и разграничении от иного уголовного правонарушения (побега) необходимо принимать во внимание данные субъективной стороны уголовного правонарушения. В случаях, когда побег с гауптвахты совершается в целях уклонения от несения воинской службы, уголовное правонарушение квалифицируется по статье 443 уголовного закона Республики Казахстан. Вместе с тем, ситуация кардинально меняется, когда уголовное правонарушение совершается в целях уклонения от уголовной ответственности и наказания. В данном случае уголовное правонарушение квалифицируется как побег.

Большое значение для квалификации уголовных правонарушений и разграничении от других, в том числе и смежных составов уголовных правонарушений, имеет субъективная сторона уголовного правонарушения. Субъективная сторона рассматриваемого вида уголовного правонарушения выражается исключительно в виде прямого умысла.

Дезертирство следует правильно разграничить от других видов уголовных правонарушений. К примеру, в практической деятельности существуют сложности в разграничении дезертирства от самовольного оставления части. Предлагаем коротко остановиться на уголовно-правовой характеристике самовольного оставления части. Следует отметить, что дезертирство и самовольное оставление части совпадают по непосредственному объекту посягательства, в качестве которого выступает порядок прохождения службы в воинских частях и формированиях республики.

Помимо схожести по объекту уголовного правонарушения рассматриваемые виды уголовных правонарушений совпадают по объективной стороне преступления. Как и в случае с дезертирством, с объективной стороны преступления самовольное оставление части осуществляется с оставления воинской части без разрешения командира воинской части или формирования. Как известно оставление воинской части с разрешения командира части при наличии соответствующих разрешительных документов исключает возможность привлечения к уголовной ответственности военнослужащего.

Помимо изложенным, отличительным признаком самовольного оставления воинской части является время, как обязательный признак объективной стороны уголовного правонарушения. Уголовное правонарушение (самовольное оставление воинской части) считается оконченным в случае самовольного отсутствия на рабочем

месте военнослужащего более 10 суток. Таким образом, законодательство наделяет военнослужащего привилегированным положением и наличием возможности избежать уголовной ответственности в случае своевременной явки в расположение воинской части или формирования.

Субъективная сторона самовольного оставления части, как и в случае с дезертирством, заключается в наличии у виновного прямого умысла. Вместе с тем, именно субъективная сторона уголовного правонарушения позволяет разграничить дезертирство от самовольного оставления части. Если по виду умысла субъективная сторона рассматриваемых видов уголовных правонарушений совпадает, то по цели они имеют существенное различие. При совершении дезертирства виновное лицо преследует цель оставления воинской части без возвращения. При совершении самовольного оставления части виновное лицо временно оставляет воинскую часть с последующим возвращением в распоряжение командования воинской части.

Для дезертирства характерно наличие специального субъекта – ими могут быть как лица младшего и начальствующего состава, так и военнослужащие срочной воинской службы или проходящие службу по контракту.

Вместе с тем, относительно субъекта уголовного правонарушения есть определенные вопросы. К примеру, в соответствии с частью статьи 15 Уголовного закона к уголовной ответственности могут быть привлечены лица, достигшие к моменту совершения уголовного правонарушения шестнадцатилетнего возраста. В большинстве случаев за совершение дезертирства и иных воинских уголовных правонарушений к уголовной ответственности привлекаются военнослужащие, которые призываются на воинскую службу с 18-го возраста в соответствии с действующими нормативно-правовыми актами республики.

Считаем целесообразным привлечение к уголовной ответственности за совершение дезертирства, а также иных воинских уголовных правонарушений с более раннего возраста. К примеру, из поля зрения выпали такая категория субъектов воинских уголовных правонарушений, как курсанты высших военных учебных заведений Республики Казахстан. На наш взгляд, вышеуказанная категория военнослужащих обладает такими же обязанностями, как и иные категории военнослужащих (солдаты и офицеры воинской службы, а также военнослужащие контрактники. Помимо изложенного, в специальных нормативно-правовых актах, регулирующих общественные отношения между военнослужащими, нет каких-либо ограничений относительно запретов о привлечении их к уголовной ответственности. В этой связи предлагаем необходимым закрепить это требование на уровне Пленума Верховного суда Республики Казахстан и привлекать курсантов высших учебных заведений Республики Казахстан к уголовной ответственности на общих основаниях. Полагаем, что официальное легальное толкование этой статьи уголовного закона позволит прийти к единообразию в процессе привлечения военнослужащих к уголовной, а также дисциплинарной ответственности. Постановление Верховного суда Республики Казахстан «О судебной практике по делам о военнослужащих» не разрешает обозначенных нами проблем [3].

В составе рассматриваемого вида уголовного правонарушения есть квалифицирующие и особо квалифицирующие признаки. К примеру, в части второй статьи 442 Уголовного кодекса в качестве квалифицирующих признаков предусмотрено совершение рассматриваемого вида уголовного правонарушения с оружием, вверенным по службе, а также группой лиц по предварительному сговору. При этом, для квалификации уголовного правонарушения по вышеуказанному признаку необходимо

учитывать характеристики оружия. Под ним понимается оружие, вверенное ему по службе, то есть оружие, конкретно закрепленное за военнослужащим.

Норма части второй статьи 442 Уголовного закона относится к категории бланкетных, поскольку отсылает к Закону Республики Казахстан «Об оружии». В части первой закона «О государственном контроле за оборотом отдельных видов оружия» под оружием понимаются предметы, предназначенные для поражения живой силы противника. Помимо изложенного, в вышеуказанном законе предусмотрены различные виды оружия: огнестрельное, сигнальное, газовое, холодное, электрическое, пневматическое, метательное [4]. Как показывает практика, дезертирство совершается с оружием, из числа которого можно отметить автоматы со штык-ножом и пистолеты. Безусловно, такой признак указывает на повышенную степень общественной опасности, поскольку нередко влечет за собой совершением уголовных правонарушений со стороны военнослужащего корыстно-насильственного характера.

Однако на наш взгляд, предмет преступления в статье 442 Уголовного кодекса Республики Казахстан не конкретизирован. К примеру, как быть органам предварительного следствия, когда военнослужащий, совершая дезертирство, берет с собой не только оружие, но и боеприпасы, а также взрывчатые вещества. Изложенное также представляет собой повышенную степень общественной опасности, принимая во внимание возможность причинения массовой гибели людей в процессе применения взрывчатых устройств и боеприпасов.

К примеру, взрыв осколочной гранаты Ф-1 влечет за собой разлет осколков в радиусе 200 метров, о чем свидетельствуют материалы судебно-следственной практики [5]. Мы можем только представить ущерб от использования такой гранаты при ее применении в отношении мирных жителей. Помимо изложенного, в ряде случаев дезертирство с оружием или взрывчатыми устройствами нередко влечет их утерю. Однако закон не охватывает общественно-опасных последствий, которые могут наступить в процессе утери этих предметов. При этом под тяжкими последствиями следует понимать причинение смерти или причинение вреда здоровью в ходе применения такого оружия. В этой связи считаем целесообразным часть 2 статьи 442 Уголовного закона изложить в следующей редакции: «Дезертирство с применением оружия, боеприпасов, взрывных устройств и взрывчатых веществ, а также повлекшее причинение смерти или вреда здоровью гражданам в процессе их применения».

Второй квалифицирующий признак уголовного правонарушения, предусмотренного статьей 442 Уголовного закона встречается в редких случаях. Речь идет о совершении рассматриваемого вида уголовного правонарушения в составе группы лиц по предварительному сговору. Однако в правоприменительной деятельности имели место случаи совершения дезертирства в группе с лицами из гражданского персонала, то есть местных жителей, проживающих на территории дислокации воинской части. Безусловно, этот признак также свидетельствует о повышенной степени общественной опасности рассматриваемого вида уголовного правонарушения.

Помимо изложенного, общественная опасность дезертирства повышается в случаях, когда дезертирство совершается в особых условиях: во время боевой обстановке; в условиях чрезвычайной ситуации; в военное время. Таким образом, для уголовных правонарушений, предусмотренных частями 3 и 4 статьи 442 время совершения уголовного правонарушения являются факультативными признаками объективной стороны дезертирства.

В статье 442 Уголовного закона имеет место примечание, которое относится к категории поощрительных норм уголовного закона. Наличие таких поощрительных норм

не всегда идет на пользу правоприменительной практике. Отметим, что одной из главных задач уголовного закона является реализации им превентивной функции, направленной на предотвращение как уже совершенных уголовных правонарушений в будущем, так и недопущение совершения новых уголовных правонарушений. То есть речь идет о ранней профилактике уголовных правонарушений. В соответствии с примечанием к рассматриваемой статье военнослужащие, совершившие дезертирство могут быть освобождены от уголовной ответственности в случае стечения тяжелых жизненных ситуаций. Причем законодатель не дает перечень сложных жизненных ситуаций, что на наш взгляд, является верным. В жизни могут возникнуть различные жизненные ситуации, в силу которых следственные органы могут принять решение об освобождении от уголовной ответственности. В качестве таковых следует отметить смерть близких родственников, перечень которых дан в Кодексе о браке и семье [6]; наличие тяжелых заболеваний у близких родственников; трудное социальное положение и так далее.

Мы полагаем, что наличие такой нормы может повлечь за собой факты умышленного нарушения закона, поскольку военнослужащий осознает, что его не привлекут к уголовной ответственности. В этой связи такая трактовка диспозиции вышеуказанной статьи уголовного закона не упреждает совершение уголовного правонарушения, а как раз таки наоборот, способствует совершению очередных аналогичных правонарушений. В этой связи предлагаем исключить примечание к выше рассматриваемой статье уголовного закона.

В таком случае целесообразней освобождать от уголовной ответственности за совершение дезертирства в силу стечения тяжелых жизненных ситуаций при наличии явки с повинной. Явка с повинной имеет место лишь в тех случаях, когда о совершенном дезертирстве еще неизвестно ни правоохранительным органам, ни командиру воинской части. В остальных ситуациях военнослужащий, совершивший уголовное правонарушение, дисорганизуя деятельность воинских частей, не должен быть освобожден от уголовной ответственности. Это нарушение принципа неотвратимости наказания.

В заключении мы пришли к следующим выводам. Анализ уголовно-правовой литературы свидетельствует о том, что большинство ученых в области уголовного права придерживаются точки зрения о том, что дезертирство относится к категории формальных составов. Таким образом, дезертирство считается оконченным с момента оставления воинской части, с момента неявки на службу. При этом, длительность уклонения от службы не влияет на квалификацию совершенного уголовного правонарушения. В этой связи мы предлагаем предусмотреть в качестве квалифицирующего признака факт длительности пребывания вне службы.

Список использованной литературы:

1. Конституция Республики Казахстан. – Алматы: Издательство «Норма-К», 2020. – 121 с.
2. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан: Учебно-практическое пособие. – Алматы, 2020. – 365 с.
3. Сборник Постановлений Пленума Верховного Суда Республики Казахстан по состоянию на январь 2020 (Постановление Пленума Верховного Суда №6 «О судебной практике по делам о воинских уголовных правонарушениях» от 28 октября 2005 года). – Астана, 2020. – 576с.

4. Закон Республики Казахстан «О государственном контроле за оборотом отдельных видов оружия» от 30 декабря 1998 года. Информационно-правовая система нормативно-правовых актов «Параграф». Режим доступа: <http://online.zakon.kz>.

5. Архив военного суда Алматинского гарнизона за 2017 год.

6. Кодекс о браке и семье. Информационно-правовая система нормативно-правовых актов «Параграф». Режим доступа: <http://online.zakon.kz>.

УДК 343.6

БАНДИТИЗМ ҮШІН ЖАУАПКЕРШІЛІК МӘСЕЛЕРІ

Аманжол А.Б.

*Д.А. Қонаев атындағы Еуразиялық заң академиясының 1-курс магистранты,
Қазақстан Республикасы, Алматы қаласы, e-mail: amalbek1610@mail.ru*

Аннотация: Мақалада бандитизм құрамының жеке заңды белгілеріне талдау жасалады, "тұрақты қарулы топ (банда) құру" терминдеріне, қаруларға, шабуылдарға түсініктеме беріледі, бандитизмінің біліктілік белгісі мен кейбір даулы мәселелерін бірге талдайды басқа ауыр қылмыстардың құрамымен. Іс жүзінде осы тұжырымдамаларға екіұшты көзқарас Қазақстан Республикасы Қылмыстық Кодексінің 268-бабына сәйкес квалификацияның күрделі мәселелеріне алып келеді.

Қазақстан Республикасының жаңа Қылмыстық кодексі бандитизм үшін жауапкершілік туралы ережеге елеулі өзгерістер енгізді, сонымен бірге бұрынғы уақыттағы бандитизм мәселесін зерттеп Кеңес одағы (КСРО) мен қазіргі Қазақстанның қылмыстық заңнамасындағы мәселелер талданды. Банда деген ұғымның өзі нақтыланды, осы қылмысты жасаудың нақты түріне байланысты сараланған жауапкершілік белгіленді, оның білікті құрамы алғаш рет қамтамасыз етілді.

Құқық үстемдігін алға тартып, бандитизм сияқты қауіпті қылмыстармен күрес жүргізу үшін қылмыстың заңдылық табиғатын, қылмыстық-құқықтық сипаттамасын дұрыс анықтай білу маңызды. Өйткені жасалған қоғамға қауіпті әрекеттердің ішінен бандитизм құрамын дұрыс анықтауға, тергеп-тексеру кезінде заңға сәйкес саралауға және соттардың әділ үкім шығаруына негізі болып табылады.

Түйін сөздер: қылмыстық заң, қылмыстық құқық бұзушылық, ұймдасқан қылмыс, банда, бандитизм, қылмысқа оқталу, криминология.

ПРОБЛЕМЫ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА БАНДИТИЗМ

Аннотация: В статье анализируются индивидуально-правовые особенности бандитизма, разъясняются термины "создание постоянной вооруженной группы (банды)", оружие, нападения, анализируется квалификация бандитизма и некоторые спорные вопросы в совокупности с другими тяжкими преступлениями. На практике неоднозначный подход к этим понятиям приводит к сложным вопросам квалификации в соответствии со статьей 268 Уголовного кодекса.

В новом Уголовном кодексе Республики Казахстан были внесены существенные изменения в положение об ответственности за бандитизм, а также изучал проблему

бандитизма в прошлом и рассматривал проблему СССР и современного Казахстана. Уточнено само понятие банды, установлена дифференцированная ответственность в зависимости от конкретного вида преступления, впервые предоставлен ее квалифицированный персонал.

Чтобы продвигать верховенство права и бороться с такими опасными преступлениями, как бандитизм, важно уметь правильно определять законную природу, уголовно-правовую характеристику преступления. Ведь из совершенных общественно опасных деяний именно бандитизм является основанием для правильного определения состава, квалификации в соответствии с законом при расследовании и справедливого вынесения судами приговора.

Ключевые слова: уголовное право, уголовные правонарушения, организованная преступность, банда, бандитизм, покушение на преступление, криминология.

PROBLEMS OF RESPONSIBILITY FOR BANDITISM

Annotation: The article analyzes the individual legal characteristics of banditry, explains the terms "creation of a permanent armed group (gang)", weapons, attacks, analyzes the qualifications of banditry and some controversial issues in conjunction with other serious crimes. In practice, an ambiguous approach to these concepts leads to complex qualification issues in accordance with article 268 of the Criminal Code.

In the new Criminal Code of the Republic of Kazakhstan, significant changes were made to the provision on responsibility for banditry, and I also studied the problem of banditry in the past and considered the problem of the USSR and modern Kazakhstan. The very concept of a gang has been clarified, differentiated responsibility has been established depending on the specific type of crime, and its qualified personnel have been provided for the first time.

In order to promote the rule of law and combat such dangerous crimes as banditry, it is important to be able to correctly determine the legal nature, criminal-legal characteristics of the crime. After all, from the committed socially dangerous acts, it is banditry that is the basis for the correct determination of the composition, qualification in accordance with the law during the investigation and fair sentencing by the courts.

Key words: criminal law, criminal offenses, organized crime, grouping, banditry, attempted crime, criminology.

Бандитизм ауыр және сараланған түрлері аса ауыр қылмысқа жатады. Бандитизмді сотқа дейінгі тергеп-тексеру кезінде дұрыс ашу және кінәліні әшкерлеп, әділеттілікті қалпына келтіру қылмыстық құқық бұзушылықпен күрес жүргізудің тиімділігін арттыратыны сөзсіз. Бандитизм қылмысының құрамы дұрыс анықталмаса адамға қылмыстық жауаптылықты белгілеуге, я болмаса оған жаза тағайындауға болмайды. Бандитизмді құқық қолдану тәжірибесінде анықтамау немесе оны анықтау кезінде қателіктер жіберу соттардың қате үкімдер шығаруына және құқық қорғау қызметіндегі оқшылықтардың пайда болуына негіз болады. Сондықтан да бандитизм қылмысының құрамын дұрыс анықтаудың өте маңызды теориялық және тәжірибелік мәні бар.

Осыған қарамастан, қылмыстық құқық теориясында бандитизм қылмысының құрамын анықтауға қатысты белгілер жеткілікті деңгейде өз шешімін таппаған. Қолданыстағы қылмыстық заңнамаға сәйкес бандитизмді саралауға арналған ғылыми еңбектер жоқтың қасы. Қылмыстық құқықтағы бандитизмнің қылмыстық-құқықтық

сипаттамасын қолданыстағы қылмыстық заңнамаға сәйкес және сот-тергеу тәжірибесінің негізінде зерттеп, ғылыми-ой елегінен өткізу қажеттілігі ешбір күмән тудырмайды.

Республика бойынша соңғы он үш жыл ішінде (2007-2019 ж.ж.) тіркелген жалпы қылмыстық құқық бұзушылық саны төмендегідей: 2007 жыл - 130090, 2008 жыл - 127478, 2009 жыл - 121667, 2010 жыл - 131896, 2011 жыл - 206801, 2012 жыл - 287681, 2013 жыл - 359844, 2014 жыл - 341291, 2015 жыл - 386714, 2016 жыл - 361689, 2017 жыл - 360429; 2018 жыл - 332299; 2019 жыл - 279041. Соның ішінде Қазақстан Республикасы бойынша 2015-2019 жылдар аралығында бандитизм қылмысы 2015 жыл - 0, 2016 жыл - 2, 2017 жыл - 0; 2018 жыл - 0; 2019 жыл - 0 [1]. Статистикалық мәліметтерге қарасақ Қазақстан Республикасында соңғы үш жылда бандитизм тіркелмеген.

Ұйымдасқан қылмыс - бұл елдегі соңғы жылдардағы қылмыстық ахуалдың жағдайын анықтайтын маңызды факторлардың бірі. Оның өсіп келе жатқан масштабы мемлекет пен қоғамның қауіпсіздігіне нақты қауіп төндіреді, өйткені ол өзінің позициясын нығайтады, көптеген заңсыз әрекеттер түрін монополиялап, өзін құқықтық экономикаға белсенді түрде енгізеді және жақында күш құрылымдарына еруге деген ұмтылысын көрсетті.

Ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес осы құбылыстың мәніне терең енуді, оны кешенді криминологиялық зерттеуді, барабар құқықтық нормаларды әзірлеуді, ұйымдасқан қылмыстың түрлі көріністерінің алдын алу мен жолын кесудің жалпы және арнайы шараларын әзірлеуді болжайды.

Ұйымдасқан қылмыстың өсуімен бандитизмге қарсы күрес проблемасы оның қауіпті және кең таралған көріністерінің бірі ретінде барған сайын өткір бола түсуде, әлеуметтік қауіптіліктің жоғарылауымен сипатталады.

Жаңа қылмыстық заңнамада бандитизм үшін жауапкершілік туралы заңның нормаларына айтарлықтай өзгерістер енгізілді. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 268-бабында банда деген ұғымның өзі нақтыланды, осы қылмысты жасаудың нақты түріне байланысты сараланған жауапкершілік белгіленді. "Тұрақты қарулы топты (банданы) құру, сол сияқты осындай топқа (бандаға) басшылық ету" [2]. Бұл жаңалықтар практикада жаңа заңды қолдану бойынша ұсыныстар әзірлеуді қажет етеді. Бандитизм қылмысының объективтік жағы үш әрекеттің бірін жасауымен сипатталады:

- 1) тұрақты қарулы топты (банды) құру, сондай-ақ осындай топқа басшылық ету;
- 2) тұрақты қарулы топқа (бандаға) қатысу;
- 3) банда жасаған шабуылдарға қатысу. Сот практикасындағы ең үлкен қиындық - "тұрақты қарулы топты (банды) құру" терминін түсіну: оны құру процесінің өзі ме, әлде әлдеқашан қалыптасқан тұрақты қарулы топтың қылмыс құрамы ма деген сұрақтар ғылым салсында қызығушылық тудыратыны сөзсіз.

Сот тәжірибесінде және өткен жылдардағы әдебиеттерде банданы ұйымдастыру процесінің өзі кәсіпорындарға, мекемелерге, ұйымдарға және азаматтарға шабуыл жасау мақсатында тұрақты қарулы топ құру жөніндегі іс-шаралар аяқталған қылмыс болып саналды.

Алайда, соңғы жылдары басқа көзқарас басым бола бастады, оған сәйкес банданы құру фронтальды әрекеттер деп түсіну керек, оның нәтижесі азаматтарға немесе ұйымдарға шабуыл жасау үшін тұрақты қарулы топ құру болды. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 268-бабының 1 бөліміне сәйкес, қарулы топ (банда) құру жоспарланған қылмыстардың жасалған-жасалмағандығына қарамастан,

қылмыстың толық құрамы болып табылады. Тұрақты қарулы топ құруға бағытталған белсенді іс-әрекеттер, олардың уақытылы ішкі істер органдарының жолын кесуіне байланысты немесе басқа себептермен банда құруға әкеп соқпаған жағдайларда, олар қарулы банданы ұйымдастыруға әрекет ретінде танылуы керек [3, 97 б.].

Бұл қылмыстың объективті жағының тағы бір күрделі мәселесі - банданың тұрақтылық белгісі. Өткен жылдардағы сот практикасы банданың тұрақтылығын "алдын ала сөз байласу және қатысушылар арасындағы қылмыстық байланыстар, бірлік, қылмыстық мақсаттар, қылмыстық қауымдастық мүшелері арасындағы функцияларды бөлу, объектілерді алдын-ала құру және қылмыстық іс-әрекет тәсілдері" деп анықтаған болатын [4, 20 б.]. Алайда бұл анықтамада келтірілген белгілер жеткіліксіз болды, бұл түсінік жеткіліксіз және сот тәжірибесіндегі банданың барлық белгілерін аша алмады. "Банданың тұрақтылығы, атап айтқанда, оның құрамының тұрақтылығы, мүшелері арасындағы тығыз байланыс, олардың әрекеттерінің дәйектілігі, олардың бірлігі сияқты белгілермен дәлелденуі мүмкін. Қылмыстық әрекеттің нысандары мен әдістері, оның өмір сүру ұзақтығы және топ мүшелерінің саны да маңызды" [5, 39 б.].

Банда жасаған қылмыстардың саны туралы айтатын болсақ, біз банда жасау үшін құрылуы мүмкін, бірақ шабуылға мұқият дайындықты қажет етеді деген қолданыстағы көзқараспен келісуіміз керек. Банда құрамының тұрақтылығының белгісі туралы айтатын болсақ, іс жүзінде салыстырмалы түрде тұрақты құрамы бар бандалар көбінесе оның құрушысы, басшысы белгілі дәрежедегі, тәжірибелі адам болған кезде орын алады, ал басқалары тек жеке тұлғаның тапсырмасына қатысады. Шабуылдар, олар топтың өзі туралы, оның құрылу мақсаты мен қару-жарақтары туралы білсе де, бұл жағдайда тұрақты емес топ мүшелерінің әрекеттері топтық шабуылдарға қатысу ретінде бағалануы керек. Банданың мүшелері болып табылмайтын және жасалған шабуылдарға қатыспаған, бірақ қылмыстық топта бандаға көмектесетін адамдардың іс-әрекеттері ҚР Қылмыстық кодексінің 28-бабына сілтеме жасала отырып және 268-бап бойынша бандитизмге көмек ретінде сараланады. Көмектесу әрекеттері әртүрлі болады мүлдіктік, көлік құралдарын табу және т.б.

Талданған норманы қолдану тәжірибесінде айтарлықтай қиындықтар "шабуыл" ұғымын түсіндіруден туындайды. Әдетте, шабуыл деп жәбірленушіге күш қолдану немесе оны дереу қолданудың нақты қатерін тудыру арқылы қылмыстық нәтижеге жетуге бағытталған іс-әрекеттер түсініледі. Алайда шабуыл мен зорлық-зомбылық бірдей ұғымдар емес. Шабуыл дегеніміз - қылмыстық мақсатта жасалған агрессивті заңсыз іс-әрекет, шабуыл үш нысанда болуы мүмкін: физикалық зорлық-зомбылық, психикалық зорлық-зомбылық (нақты және жедел қауіп-қатер жағдайында) және жедел күш қолдану қаупі. Алайда, шабуыл әрдайым тек адамдарға қарсы заңсыз әрекеттерді жасауды білдірмейді, оны мекемелерге, кәсіпорындарға, ұйымдарға шабуыл жасау арқылы білдіруге болады. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 268 бабы банктерде, кәсіпорындарда, тұрғын үйлерде шабуылдар болған кезде де болуы мүмкін, онда адамдар болмаған және оларға күш қолданылмаған.

Қарулану - бандитизмнің объективті жағының міндетті белгілерінің бірі. Әдебиетте дұрыс атап көрсетілгендей, қарулану дегеніміз банданың қаруы бар объективті сәті, банда мүшелерінің осы жағдайдың және қаруды қолдану мүмкіндігінің субъективті хабардарлығын білдіреді. Саралау үшін қарудың түрі, оның саны және тіпті банда мүшесінің оны заңды түрде иеленуі маңызды емес. Бандитизмнің алғышарты - банданың барлық мүшелерінің оның (банданың) қару-жарақ иесі екендігін және оны мақсатына жету үшін қолдана алатынын білуі. Бандитизмді тергеу кезінде

тек қарулы күштерді тану үшін банда қарудың болуын дәлелдеу жеткіліксіз екенін, сонымен қатар мұны банданың барлық мүшелері жүзеге асыратынын дәлелдеу қажет екенін атап өткен жөн. Сонымен қатар, қару-жарақ сөздердің тар мағынасында (атыс қаруы, суық қару және т.б.) түсініледі, қарудың кейбір түрлері "Жекелеген қару түрлерінің айналымына мемлекеттік бақылау жасау туралы" Қазақстан Республикасының 1998 жылғы 30 желтоқсандағы N 339 Заңында белгіленген.

Осы заңға сәйкес қару түрлері "Өзінің бағытталған мақсаты бойынша қару: 1) жауынгерлік қол атыс қаруы мен суық қару; 2) азаматтық қару; 3) қызметтік қару болып бөлінеді" [6].

Іс жүзінде кейде банда қару-жарақ компоненттері, сақтандырғыштары жойылған оқ-дәрілер, ақаулы қарулар, олардың макеттері және имитациялық заттар болған кезде қаруланудың белгісі бар ма деген сұрақ туындайды. Бұл мәселе бойынша, тіпті КСРО Жоғарғы Соты Пленумының 1991 жылғы 29 наурыздағы қаруды ұрлау туралы шешімінде де, пайдаланылатын қару-жарақ пен оқ-дәрілерді жинауға жеткілікті жиынтықта бөлшектерді, бөлшектерді сақтау туралы айтылды, қарулы бандитизмнің белгісі деп санаған жөн. Бұл жағдайда жеткілікті жиынтық деп атуға қосымша нақтылау мен керек-жарақтарды қажет етпейтін жиынтық түсініледі. Қару макеттерінің, имитациялық заттардың қылмыстық топта болуы оның қарулану белгісін жасай алмайды.

Қазақстан Республикасының қолданыстағы Қылмыстық кодексіндегі бандитизм үшін жауапкершілік туралы ереженің бұрынғы жаңалығымен салыстырғанда айтарлықтай жаңалығы, егер бұл әрекетті адам өзінің қызметтік жағдайын пайдаланып жасаған болса, бұл әрекет үшін жауапкершіліктің жоғарылауы белгіленді. Б.В.Здравомысловтың атап көрсеткеніндей, қылмыстың осы түрінің қаупінің артуы - адамның қылмыстық мақсаттағы қызметте мүмкіндікті пайдалануы, сол арқылы тиісті органның немесе ұйымның беделін түсіруі, полициядан жалтару және т.б. Басқа жағдайларда, лауазымдық жағдайды пайдалану, тартылған адамның қызметіне бағыныштылардың тобына араласудан тұруы мүмкін; оларға мәні бойынша банданың қылмыстық әрекеттерінің ажырамас бөлігі болып табылатын нұсқаулар беру; кінәлі адам жұмыс істейтін кәсіпорынның, ұйымның үй-жайларын оларды банда әр түрлі мақсатта пайдалану үшін беру; банда қызметін қаржыландыру, қару-жарақ, оқ-дәрілермен қамтамасыз ету және т.с.с., осылайша заң шығарушы өз өкілеттігі немесе басқа да ресми өкілеттіктері, формалары мен атрибутикалары, қызметтік куәліктері немесе қару-жарақтары негізінде құруды немесе басқаруды жеңілдете алатын адамдардың жауапкершілігін күшейтеді. Бұл адамдар мемлекеттік және үкіметтік емес ұйымдар мен кәсіпорындардың әр түрлі компаниялардың күзет қызметі, банктік және қаржылық құрылымдардың қызметкерлері және т.б. қызметінде болуы мүмкін [7, 20 б.]

Сот тәжірибесінде гангстерлік шабуыл жасау кезінде жиынтық қылмыстарды саралау мәселесі бойынша тұрақты ұстаным жоқ екенін атап өткен жөн. Кейбір жағдайларда соттар банда жасаған барлық әрекеттер осы құраммен қамтылған және қосымша саралауды қажет етпейді деп санады. Басқа жағдайларда, бандиттердің әрекеттері басқа қылмыс құрамдарымен қатар жіктелді. Саралауға қатысты осындай екіұшты көзқарас осы қылмыс құрамының жеткіліксіз дамуымен түсіндірілетіні анық. Алайда, соңғы жылдары бандитизм және онымен байланысты қылмыстардың шабуылдармен немесе басқа әрекеттермен жасалғандығына қарамастан, оларды саралау қажеттілігі туралы жеткілікті айқын ұстаным пайда болды. ҚР Қылмыстық кодексінің 268 -бабына сәйкес бандитизм құрамының міндетті элементі ретінде банда жасаған қарулы шабуылдардың мақсаттарын көздемейді. Бұл азаматтар мен

ұйымдардың мүлкін, ақшасын немесе басқа құндылықтарын тікелей тәркілеу ғана емес, сонымен қатар кісі өлтіру, зорлау, бопсалау және т.б. Мәселен, мысалы, бандитизм саралануына қатысты мәселелерді алдын-ала ойластырылған кісі өлтірулермен бірге шешкен кезде іс жүзінде белгілі бір қиындықтар туындайды.

Қылмыстық кодекстің 268-бабы бандитизмнің кез-келген түрін жасау тек тікелей қасақаналықпен мүмкін болады. Тікелей ниет берілген құрамның барлық міндетті белгілерін қамтуы керек сияқты: әрекеттер (банданы құру, жетекшілік ету және бандаға қатысу және оның шабуылдары) және азаматтар мен ұйымдарға бандиттік шабуыл жасаудың жалпы мақсаты (яғни ұйымдастырушылар), банданың басшылары мен мүшелері азаматтарға немесе ұйымдарға шабуыл жасағысы келеді). Шабуылдың нақты салдарларына, мысалы, адамдардың өмірінен айыруға қатысты ниет тікелей де, жанама да болуы мүмкін, бұл қылмыстардың жиынтығы бойынша қосымша саралауды қажет етеді. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 268-бабы және 99-баптары кісі өлтіруге байланысты шабуылға қатысқан адамдар үшін де, топ құрған немесе басқарған адамдар үшін де қолданылады [8, 24 б.]

Мемлекетімізде әрекет ететін заңнама көп жағдайда криминалдық жағдайдан артта қалып отырады, мұның салдарынан құқық қорғау органдары бандитизмнің алдын алу жөніндегі тиімді жұмысты атқара алмай келеді. Қоғам үшін аса қауіпті қылмыспен күрес тактикасының, ғылыми негізделген әдістемелердің жоқтығы құқық қорғау органдарының бандитизмді анықтау, алдын алу, ашу жөніндегі жұмысының тиімсіздігіне себеп болып отыр.

Осылайша, бандитизммен күрес мәселесі кешенді сипатқа ие болып отыр. Ол құқықтық, құқыққолданушылық, ұйымдастырушылық аспектілерді қамтиды.

Қорытындылай келе біз келесідей тұжырымдарға келдік:

- Бандитизмді тарихи және қылмыстық-құқықтық тұрғыдан талдай келе, аталған қылмыс түрінің біздің мемлекетте ХХ ғасырдың басынан бастап құқықтық доктрина мен қылмыстық заңнамада бекітілуін айта кеткеніміз жөн.

- Банда тұрақты қарулы топ ретінде ұйымдастырушылық функцияларымен, оның бір немесе бірнеше қатысушыларынан тұратын басшылығының болуымен, иерархиялық құрылым элементтерінің туындауымен сипатталады. Алайда банданы өзге қылмыс құрамдарынан айыратын негізгі белгі оның қарулануы болып табылады.

- Бандитизмнің субъективтік жағының міндетті белгісі - қатысушылар үшін азаматтар мен ұйымдарға шабуыл жасау ортақ мақсаты болған кезде тек тікелей қасақаналық ниетпен жүзеге асырылады. Осыған орай банданың әрбір қатысушысы өзінің жеке мақсаты мен мүддесін көздеуі мүмкін.

- Арнайы әдебиеттерді талдай келе, бандитизм мен ұйымдасқан қылмыстың байланысы бар екендігін сеніммен айтуға болады.

- Атыс және суық қару заңсыз айналымының қоғамдық қауіптілігі мемлекет тарапынан тиісті жауаптың орын алуын талап етеді. Банда қатысушыларының олардың қолында бар қарумен қатар, қаруды қосымша иеленуі азаматтардың өмірі мен денсаулығына, меншігіне аса ауыр салдардың орын алу қауіптілігін жоғарылатады. Аталған жайт мемлекет тарапынан осындай әрекеттерге тиісті қылмыстық-құқықтық баға беруді қажет етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитеттің статистикалық есептері // prokuror.gov.kz. (жүгіну уақыты 20.05.2021).

2. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V ҚРЗ [Электрон. ресурс]. - 2021. - URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs> (жүгіну уақыты 20.05.2021).

3. Ағыбаев А.Н. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексіне түсіндірме. Жалпы және Ерекше бөліктер. Алматы: Жеті жарғы, 2015. - 768 б.

4. Вербовая О.В. Уголовно-правовая борьба с бандитизмом в Республике Казахстан. Автореф. дис. кан. - А. - 2000. - 34 с.

5. Мальцев В.А. Бандитизм: особо опасное социальное явление или юридическая фикция? // Законность. - 2012. - № 10. - С. 39-50.

6. Жекелеген қару түрлерінің айналымына мемлекеттік бақылау жасау туралы Қазақстан Республикасының 1998 жылғы 30 желтоқсандағы N 339 Заңы [Электрон. ресурс]. - 2021. - URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs> (жүгіну уақыты 20.05.2021).

7. Андреева А., Овчинникова Г. Квалификация бандитизма. // Законность, 1996. - №4. - С. 20-31.

8. Гаухман Л.Д. Внимание: преступное сообщество! // Профессионал, 1997. - №1. - С. 24-37.

УДК 349.4(574)

ЖЕРДІ ҚОРҒАУ ЖӘНЕ ПАЙДАЛАНУ САЛАСЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАР ҮШІН ЖАУАПТЫЛЫҚ

Арыстанова Т.Б.

*Д.Қонаев атындағы евразиялық заң академиясы, Қазақстан Республикасы,
Алматы қаласы*

Түйіндеме: Құқық бұзушылық-құқықтық нормалардың талаптарына қайшы келетін және құқық қабілеті бар (деликтке қабілетті) адам немесе адамдар жасаған заңсыз мінез-құлық, кінәлі, қоғамға қауіпті құқыққа қарсы іс-әрекет (әрекет немесе әрекетсіздік). Бұл құқық әрекетінің нәтижелерінің бірі, оны сақтамау, анықталған және белгіленген тәртіппен тіркелген құқық бұзушылық әкімшілік немесе сот органының кінәлі адамды жазалау туралы шешімін орындаумен аяқталатын жазалау процесін бастайтын заңды факт болып табылады. Жер құқық бұзушылықтарына жер туралы жасалған және заңмен тыйым салынған әрекеттер немесе әрекетсіздіктер жатады. Бұл жерге меншік құқығын, жерді пайдалану тәртібін немесе жерді қорғау талаптарын бұзу туралы.

Лауазымды адамдардың жер құқығы қатынастарын басқару жөніндегі өздеріне жүктелген өкілеттіктер мен функцияларды орындамауына, тиісінше орындамауына немесе бұзуына байланысты іс-әрекеттері де жер құқық бұзушылықтарына жатады.

Осылайша, жер құқығы-жер заңнамасын бұзатын, теріс салдарға әкеп соқтыратын немесе осындай зардаптардың пайда болу қаупін тудыратын және қол сұғу нысанасы жер болып табылатын заң бойынша жазаланатын осындай әрекеттер немесе әрекетсіздік болып табылатын әлеуметтік қауіпті, заңсыз әрекет немесе әрекетсіздік.

Жер құқық бұзушылықтарын жасауға кінәлі адамдар белгіленген заңды тәртіппен жауапты болады. Жер құқығы теориясы жер құқық бұзушылықтарын екі топқа

біріктіруге болады деп санайды: таза жер құқық бұзушылықтары және жер құқық бұзушылықтары.

Құқық бұзушылықтың құрамы материалдық және ресми болуы мүмкін. Қылмыстың материалдық құрамы кезінде іс-әрекет заңда көзделген салдар басталған кезде құқық бұзушылық деп танылады. Бұл агрохимикаттарды жердің ластануын тудыратын белгіленген ережелерді бұза отырып қолдану туралы болуы мүмкін. Жердің жай-күйі мен пайдаланылуы туралы мәліметтердің бұрмалануы да жер құқық бұзушылығы болып табылады, өйткені онда формальды құқық бұзушылық белгілері бар, ол туындаған қауіпті зардаптарға қарамастан, оны жасаған кезден бастап осындай деп танылады.

Оларды жасаған адамдарға заңдық жауапкершілік шараларын қолдануға әкеп соғатын құқық бұзушылықтардың немесе әрекеттердің құрамы заңмен белгіленеді. Қылмыстық, азаматтық, әкімшілік заңдардың ережелері қолданылады. Тиісінше пайдаланбағаны немесе басқа да бұзушылықтары үшін жерге құқықты тоқтату тәртібі Жер және азаматтық кодекстерде белгіленген.

Құқық бұзушылықтарды сипаттау үшін оларды жіктеу әдісі қолданылады, ол әртүрлі белгілер бойынша жүргізіледі.

Алайда жауапкершілік түрлері бойынша жіктеудің практикалық маңызы бар. Осы жіктеуге сәйкес қылмыстық қылмыстар, әкімшілік және азаматтық құқық бұзушылықтар, тәртіптік теріс қылықтар ерекшеленеді. Жер қылмыстары жер қатынастарының объектісі ретінде жерге қылмыстық құқық бұзушылық ретінде анықталады.

Түйінсөздер: құқық бұзушылық, алдын алу, мәселелер, негізгі бағыттар, жер учаскесі, экология, жер кодексі.

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ПРАВОНАРУШЕНИЯ В СФЕРЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ И ОХРАНЫ ЗЕМЕЛЬ.

Аннотация: Правонарушение — неправомерное поведение, виновное, противоправное общественно опасное деяние (действие или бездействие), противоречащее требованиям правовых норм и совершённое правоспособным (деликтоспособным) лицом или лицами. Это один из результатов действия права, несоблюдение которого, выявленное и зарегистрированное в установленном порядке правонарушение является юридическим фактом, инициирующим карательный процесс, заканчивающийся исполнением решения административного или судебного органа о наказании виновного лица. К земельным правонарушениям относятся действия или бездействия, совершенные о земле и запрещенные законом. Речь идет о нарушении права собственности на Землю, порядка землепользования или требований охраны Земли.

К земельным правонарушениям также относятся действия должностных лиц, связанные с неисполнением, ненадлежащим исполнением или нарушением возложенных на них полномочий и функций по управлению земельными правоотношениями.

Таким образом, земельное правонарушение-общественно опасное, противоправное действие или бездействие, нарушающее земельное законодательство, влекущее негативные последствия или создающее угрозу наступления таких последствий и являющееся такими действиями или бездействием, которые наказываются по закону, предметом посягательства которого является Земля.

Лица, виновные в совершении земельных правонарушений, несут ответственность в установленном законном порядке. Теория земельного права считает, что земельные правонарушения можно объединить в две группы: чистые земельные правонарушения и земельные правонарушения.

Состав правонарушения может быть материальным и формальным. При материальном составе преступления деяние признается правонарушением при наступлении предусмотренных законом последствий. Речь может идти об использовании агрохимикатов с нарушением установленных правил, вызывающих загрязнение земель. Искажение сведений о состоянии и использовании земель также является земельным правонарушением, поскольку оно содержит признаки формального правонарушения, которое признается таковым с момента его совершения независимо от наступивших опасных последствий.

Состав правонарушений или действий, влекущих применение мер юридической ответственности к лицам, их совершившим, определяется законом. Применяются положения уголовного, гражданского, административного законодательства. Порядок прекращения права на землю за ненадлежащее использование или другие нарушения установлен Земельным и Гражданским Кодексами.

Для характеристики правонарушений применяется метод их классификации, который проводится по различным признакам.

Однако классификация по видам ответственности имеет практическое значение. В соответствии с этой классификацией выделяют уголовные преступления, административные и гражданские правонарушения, дисциплинарные проступки. Земельные преступления определяются как уголовное правонарушение на землю как объект земельных отношений.

Ключевые слова: правонарушения, профилактика, вопросы, основные направления, земельный участок, экология, земельный кодекс.

LIABILITY FOR VIOLATIONS IN THE FIELD OF LAND USE AND PROTECTION

Annotation: Offense — illegal behavior, guilty, illegal socially dangerous act (action or omission), contrary to the requirements of legal norms and committed by a legally capable (delinquent) person or persons. This is one of the results of the operation of the law, the failure to comply with which, identified and registered in accordance with the established procedure, the offense is a legal fact that initiates a punitive process that ends with the execution of the decision of an administrative or judicial body to punish the guilty person. Land offenses include actions or omissions committed on land that are prohibited by law. It is a violation of the right of ownership of Land, the order of land use or the requirements of land protection.

Land offenses also include actions of officials related to non-performance, improper performance or violation of the powers and functions assigned to them for the management of land legal relations.

Thus, a land offense is a socially dangerous, illegal act or omission that violates the land legislation, entails negative consequences or creates a threat of such consequences and is such an act or omission that is punishable under the law, the subject of which is the Land.

Persons guilty of committing land offenses are liable in accordance with the established legal procedure. Land law theory holds that land offenses can be grouped into two groups: pure land offenses and land offenses.

The composition of the offense can be material and formal. In the case of the material composition of the crime, the act is recognized as an offense when the consequences provided for by law occur. It may be the use of agrochemicals in violation of established rules that cause land pollution. Misrepresentation of information about the state and use of land is also a land offense, since it contains signs of a formal offense, which is recognized as such from the moment of its commission, regardless of the dangerous consequences that have occurred.

The composition of offenses or actions that entail the application of measures of legal responsibility to the persons who committed them is determined by law. The provisions of criminal, civil, and administrative legislation are applied. The procedure for termination of the right to land for improper use or other violations is established by the Land and Civil Codes.

To characterize offenses, the method of their classification is used, which is carried out on various grounds.

However, the classification by type of responsibility is of practical importance. According to this classification, criminal offenses, administrative and civil offenses, and disciplinary offenses are distinguished. Land crimes are defined as a criminal offense on land as an object of land relations.

Keywords: offenses, prevention, issues, main directions, land plot, ecology, land code.

Әкімшілік құқық бұзушылық - кінәлі адамдарды әкімшілік тәртіппен жазалауға әкеп соғатын әрекеттер немесе әрекетсіздік. Әкімшілік құқық бұзушылық қылмыстық қылмыстан қоғамдық қауіптің төмен деңгейімен ерекшеленеді. Қоғамдық қауіптілік дәрежесі құқық бұзушылықтардың құрамын, құқыққа қарсы әрекеттің салдарын, келтірілген залалдың мөлшерін сипаттайтын мән-жайларды анықтау арқылы айқындалады.[1] Жер құқық бұзушылықтарының жолын кесу мақсатында қазіргі жер заңнамасы жерді пайдалану мен қорғауды бақылауды жүзеге асыратын лауазымды адамдарға белгілі бір құқықтар берді — егер олар жер заңнамасын, жерді пайдаланудың белгіленген режимін бұза отырып жүзеге асырылса және бұл жұмыстар сараптамадан өтпеген не теріс қорытынды алған жобалар бойынша жүргізілсе, кез келген құрылысты, пайдалы қазбалар кен орындарын игеруді, объектілерді пайдалануды, жұмыстарды жүргізуді тоқтата тұру. Бұдан басқа, жердің пайдаланылуы мен қорғалуын мемлекеттік бақылау органдарының лауазымды адамдары бұзушылықтар туралы хаттамалар жасайды және кінәлі адамдарды жауапкершілікке тарту және жер заңнамасын бұзу салдарынан өздеріне келтірілген залалды өтеу үшін материалдарды тиісті органдарға жібереді.[2]

Сот шешімінің негізінде құқықтардың бұзылуына кінәлі адам міндеттерді заттай орындауға мәжбүр болуы мүмкін, мысалы, топырақтың құнарлылығын қалпына келтіру, бұрынғы шекаралардағы жер учаскелерін қалпына келтіру, бұзылған үйлерді, құрылыстарды, ғимараттарды тұрғызу немесе заңсыз тұрғызылған үйлерді, құрылыстарды, ғимараттарды бұзу, межелік және ақпараттық белгілерді қалпына келтіру, басқа жер құқық бұзушылықтарын жою және туындаған міндеттемелерді орындау.

Шығындар ең алдымен экономикалық (материалдық) зиянды білдіреді. Залалдардың құрамына нақты залал, яғни жоғалған мүліктің құны және құқығы бұзылған адам өз құқығын қалпына келтіру үшін шеккен немесе ұшырауға тиіс шығындар кіреді (ҚР АҚ 9-бабының 4-тармағы). Шығындар қатарына әдеттегі

жағдайларда алынуы мүмкін алынбаған кірістер де жатады. Мұндай кірістер жоғалған пайда деп аталады.[3]

Шығындар заңды (мысалы, ауыл шаруашылығы дақылдарын өсіру үшін пайдаланылатын жер учаскесін жол салу үшін алып қою нәтижесінде), сондай-ақ заңсыз іс-әрекеттер (мысалы, мүлікті өртеу арқылы жою) нәтижесінде келтірілуі мүмкін. Зиян келтірген кезде "шығындар" терминінен басқа, заңнамада "зиян"термині қолданылады. Әдетте зиян адамның өмірі мен денсаулығына (физикалық және моральдық зиян) және қоршаған ортаға (экологиялық зиян) зиян келтірілгенде айтылады.[4]

Зиян келтірілген кезде міндеттемелер зиян келтіру салдарынан туындайды. Мұндай міндеттемелер шарттан тыс болып табылады: олар, әдетте, шарттық қатынастарда тұрмайтын адамдар арасында туындайды. Бұл шарттық қатынастарда Тараптардың бір-біріне тигізетін зияны мен залалдарының тағы бір айырмашылығы.

Зиян әрекет немесе әрекетсіздік нәтижесінде туындауы мүмкін. Мысалы, қоршаған ортаның ластануы нәтижесінде (әрекет) немесе топырақ эрозиясының алдын алу жөніндегі шараларды қабылдамаған кезде (әрекетсіздік). Зиян әдетте заңсыз әрекеттер нәтижесінде пайда болады. Әрекеттің заңсыздығынан басқа, зиянды өтеу негіздері (шарттары): әрекет (әрекетсіздік) мен пайда болған нәтиже (зиян) арасындағы себептік байланыс, сондай-ақ зиян келтірушінің кінәсі. Залалдарды өтеу мөлшерін айқындау кезінде жалпы ереже қолданылады: зиянның мөлшері зиянды өтеу кезінде болған бағалар бойынша белгіленеді.[5]

Жер учаскелерінің құқықтық режимін бұзғаны үшін заңдық жауапкершіліктің азаматтық-құқықтық нысаны заңдық жауапкершіліктің дербес нысаны ретінде қолданылады. Алайда, азаматтық құқық бұзушылық әкімшілік немесе тәртіптік теріс қылықпен немесе қылмыстық қылмыспен ұштасқан кезде, осы құқыққа қарсы іс-әрекетті жасаған адам тәртіптік, материалдық, әкімшілік, қылмыстық жауаптылыққа тартылады.

2021 жылы 12 мамырда Алматы облысы Талғар аудандық соты Алматы әуежайына жақын жерді заңсыз беру туралы іс бойынша үкім шығарылған болатын.[6]

Аудандық соттың баспасөз қызметінің мәліметінше, сотталушы Нұрайым Алданиш 2011 жылы екі азаматшаға ауданы 5,8100 га жер учаскесінің "нысаналы мақсатын өзгертуге" "жеке қосалқы шаруашылық жүргізуге" (бұдан әрі - ЖҚШ) көмектескені анықталды.

Иелерінің бастамасы бойынша сегменттеу нәтижесінде ауданы 1,3494 га жер учаскесі "көгалдандыру және жол"үшін бөлінген.

Сотта айтылғандай, Алданиш учаскені сатуға шешім қабылдады. Ол үшін ол жердің иесіне жүгінді, бірақ ол бас тартты.

2013 жылдың 26 маусымында Алданиш Абдуллаев Берикпен бірге ЖерҒӨО РМК Алматы облыстық филиалының Талғар бөлімшесінің бастығы Медеу Қалыбеков пен Жарас Машимбаевтың атына жер учаскесіне сәйкестендіру құжатын дайындау туралы жазбаша өтінішпен жүгінді, - деп атап өтті сотта.

Кейінірек Рустам Тұрысбеков пен Алтынбекұлы жер учаскелеріне заңсыз дайындалған жерге орналастыру жобасын бекітті, оған сәйкес Алматы халықаралық әуежайының жанында жаңа жер учаскесі берілді.

Алданиш басқа біреудің атынан Талғар ауданының ЖерҒӨО - да жаңа жер учаскесіне сәйкестендіру құжатын дайындау туралы өтініш жазды, 2013 жылы оларды 13 учаскеге бөлді, содан кейін 2014 жылы 4 учаскеге бөлінген бір учаске оларды өз қалауы бойынша сатты, - деп қосты сотта.

Осы әрекеттермен мемлекетке 10 866 258 теңге сомасында залал келтірілді.

Қылмыс жасаудағы кінә қатысушылардың өздерінің мойындауымен, куәгерлердің айғақтарымен, сараптама қорытындыларымен, жасырын тергеу әрекеттерінің нәтижелерімен дәлелденді.

Сот Тұрысбеков пен Алтынбекұлын ҚК-нің 308-бабының 4-бөлігі "в" - тармағы (өкілеттігін асыра пайдалану), 28-бабының 5-бөлігі, 190-бабының 3-бөлігі (алаяқтыққа жәрдемдесу), Алданиш-бабының 3-бөлігі ҚК-нің 1), 4) - тармақтары, Машимбаев, Қалыбеков, Абдуллаев-баптарының 28-бабы 5-бөлігі, 190-бабының 3-бөлігі ҚК-нің 1), 4) – тармақтары (алаяқтыққа көмектесу) бойынша кінәлі деп таныды.

Сотта Тұрысбеков, Алтынбекұлы, Машимбаев, Қалыбеков, Абдуллаев кінәсін толық мойындады.

Алданиш кінәсін мойындамады.

Барлық қылмыстар ауыр қылмыстар санатына жатады.

Сот Алданишке бір жеңілдететін жағдайды-балалардың болуын анықтады. Қалған сотталушыларға қатысты бірнеше жағдай бар - залалды өтеу, жасаған ісіне өкіну, балаларының болуы және т. б.

Жеңілдететін және ауырлататын жағдайларды ескере отырып, сот:

- екі қылмыс жасаған Тұрысбековке - 5 жыл 6 ай, Алтынбекұлына - 4 жыл бас бостандығынан айыру,

- Алданиш қылмыстағы ерекше белсенді рөлін ескере отырып-5 жыл бас бостандығынан айыру,

- Машимбаевқа, Қалыбековке, Абдуллаевқа қылмыс жасауға көмектескені үшін кінәлілерге-3 жылдан бас бостандығын шектеу жазасы тағайындалды.

2016 жылғы рақымшылық негізінде тағайындалған жаза Алданиш балаларының болуына байланысты 1/2 - ге (2 жыл 6 ай өтеуге), қалған сотталушыларға залалды өтеуге байланысты 1/4-ке қысқартылды. Тұрысбеков, Алтынбекұлы мемлекеттік қызметте қызмет атқару құқығынан айырылды, - деп қорытындылады сотта.

Әдебиеттер тізімі:

1. 1998 жылғы 7 қазандағы және 2007 жылғы 21 мамырдағы өзгерістерімен және толықтыруларымен Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 30 тамыздағы Конституциясы.

2. "Әкімшілік құқық бұзушылық туралы" Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 30 қаңтардағы № 155 Кодексі // Қазақстан Республикасы Парламентінің Жаршысы, 2001 ж., № 5-6, 24-құжат; "Егемен Қазақстан" 2001 жылғы 13 ақпандағы № 40-41; 2001 жылғы 14 ақпандағы № 42-43

3. "Қазақстан Республикасының Жер кодексі" Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 20 маусымдағы № 442 Кодексі // Қазақстан Республикасы Парламентінің Жаршысы, 2003 ж., № 13, 99-құжат; "Егемен Қазақстан" 2003 жылғы 26 маусымдағы № 183-184.

4. Қазақстан Республикасы Жер ресурстарын басқару агенттігі туралы Ереже / / Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 30 қарашадағы № 1158 қаулысына қосымша (Қазақстан Республикасының ПҰАЖ-ы, 2007 ж., № 11, 2-құжат).

5. Ибрагимов х. Ю. Әкімшілік құқық. Алматы: Данекер, 2000 ж.

6. Алматы әуежайына жақын жерді заңсыз беру туралы іс azattyq.ruhy интернет сайты 26.11.2020

СУЩЕСТВЕННЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В СИСТЕМЕ ЗАЩИТЫ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА НА МЕЖДУНАРОДНОМ УРОВНЕ, РОЛЬ КАЗАХСТАНА В НЕМ И УЧАСТИЕ АДВОКАТА В КОМИТЕТЕ ООН ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА

Байтаков У. Ж.

магистрант 2 курс, Каспийский Университет, г. Алматы, Республика Казахстан

Аннотация: Осуществление международного сотрудничества в поощрении и развитии уважения к правам человека и основным свободам для всех, без различия расы, пола, языка и религии является одной из целей не только Организации Объединенных Наций, но и многих других международных организаций на международной арене. Практическая вся деятельность организаций в области прав человека основывается на той главной посылке, что всеобщее уважение прав человека требует совместных усилий каждого правительства, каждого отдельного гражданина или каждой отдельной группы и организации в обществе.

Республика Казахстан, как полноправный член мирового сообщества, субъект международного права, провозгласила свою приверженность основополагающим и общепризнанным идеалам и ценностям, среди которых особое место занимают именно права человека, как священный институт и неотъемлемый атрибут любого современного, цивилизованного общества. Помимо этого, Казахстан провозгласил свою приверженность строго следовать и основополагающим принципам международного права, среди которых наиболее важное значение имеет принцип всеобщего уважения прав и свобод человека.

Ключевые слова: правовая система, защита прав человека, адвокат, коллегия адвокатов, Комитет ООН, образцы, адвокатская деятельность, соглашение, организации, конвенция, законы.

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ДЕҢГЕЙДЕ АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЕЛЕУЛІ ӨЗГЕРІСТЕР, ОНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ РӨЛІ ЖӘНЕ АДВОКАТТЫҢ БҰҰ АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫ ЖӨНІНДЕГІ КОМИТЕТІНЕ ҚАТЫСУЫ

Түйіндеме: Бүгінгі таңда өз еліндегі және барлық елдердегі ең өзекті мәселе - адам құқықтарын қорғау . Адам құқықтарын қорғау процесі және оның арнайы жұмыстары тек ұлттық және халықаралық деңгейлерде жүзеге асырылады, олар әр елге сәйкес келетін жүйе бойынша қалыптасады. Елдің құқық жүйесіндегі негізгі бағыттар бойынша өзгерістер БҰҰ-ның халықаралық деңгей жөніндегі Келісімі негізінде қалыптастырылады. Белгілі бір жүйеде жұмыс істеу адам құқықтарын қорғаудың мемлекеттік жүйесіндегі өзгерістердің жақсы немесе жаман екендігіне әкеледі. Белгілі бір заңдар немесе қағидаттар негізінде жұмыс істеу адам құқықтарын қорғау жүйесінде, яғни елдің заңнамалық жүйесінде айтарлықтай өзгерістерге әкеледі. БҰҰ-ның адам құқықтарын қорғау жүйесі бойынша біздің Үкімет пен үкіметтік емес ұйымдар жұмыс істейді. Елде немесе басқа елде БҰҰ-ның Адам құқықтарын қорғау жүйесі туралы Конвенциясы жүргізілгені белгілі. Осы Конвенцияның негізінде елдегі адамдардың негізгі құқықтары анықталды, бұл олардың құқықтарын қорғау үшін мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдарды міндетті етті. БҰҰ Конвенциясына негізделген адам

құқықтарын қорғау жүйесі екі негізгі құрылым бойынша жұмыс істейді және ол келесідей:

- 1) БҰҰ конвенциясы негізінде жұмыс істейтін арнайы органдардың көмегімен қызмет тетіктері;
- 2) БҰҰ-ның адам құқықтарын қорғау жөніндегі шарттық қызметтері.

Түйінді сөздер: құқықтық жүйе, адам құқығын қорғау, адвокат, адвокаттар алқасы, БҰҰ комитеті, үлгілер, адвокаттық қызмет, келісім, ұйымдар, конвенция, заңдар.

SIGNIFICANT CHANGES IN THE SYSTEM OF HUMAN RIGHTS PROTECTION AT THE INTERNATIONAL LEVEL, THE ROLE OF KAZAKHSTAN IN IT AND THE PARTICIPATION OF THE LAWYER IN THE UN HUMAN RIGHTS COMMITTEE

Annotation: Today, the most urgent problem in our country and in all countries is the protection of human rights. The process of protecting human rights and its special work is carried out exclusively at the national and international levels, which are formed according to the system corresponding to each country. Changes in the country's legal system in the main areas are formed on the basis of the UN agreement on the international level. Working under a certain system leads to changes in the state system of human rights protection that are either good or bad. Working on the basis of certain named laws or principles will lead to significant changes in the system of human rights protection, that is, in the legislative system of the country. Throughout the UN human rights protection system, our Government and non-governmental organizations work in our country. It is known that the UN Convention on the System of Protection of Human Rights was held in a country or another country. On the basis of this convention, the basic rights of people in the country were defined, which made it mandatory for State and non-state organizations to protect their rights. The system of human rights protection based on the UN Convention works in two main structures, and it consists of the following:

- 1) mechanisms of activity with the help of special bodies functioning on the basis of the UN Convention;
- 2) UN treaty services for the protection of human rights on its own basis.

Keywords: legal system, human rights protection, lawyer, Bar Association, UN Committee, samples, advocacy, agreement, organizations, conventions, laws.

Страна с момента признания ее независимым государством признается страной – участницей собраний и конференций многих международных организаций, имеющих свою юридическую систему, экономическую, политическую, социальную направленность. В настоящее время для развития страны открывается множество преимуществ и возможностей посредством участия в международных объединениях. Одной из организаций, способствовавших улучшению внешнеполитического положения страны, является Организация Объединенных Наций (ООН). В контексте вопросов и выработанных предложений, рассматриваемых на собраниях ООН, страна обязана и должна решать свои ситуации в рамках этого рассмотрения и действовать по сделанным данным [1].

По этой организации Казахстан формирует свод сделок и сделок по экономическим, экологическим, политическим, социальным, правовым ступеням. По этому поводу государства заключают сделки на собрании ООН только на международном уровне. Отметим, что на основании закона Казахстан заключает с государствами-членами ООН множество сделок о соблюдении прав человека, организованных преступлениях и острой проблеме наркобизнеса. В частности, Казахстан принял участие в Комитете ООН по соблюдению прав человека. В настоящее время права человека являются одним из важнейших ресурсов страны [2]. Потому что, если страна, являясь независимой страной, не защищает права граждан страны, это говорит о серьезности положения страны. Закон существует на основе документа, однако то, что права граждан страны не защищены в рамках закона, является неправильным и крайне опасным. В Комитете ООН по правам человека Казахстана в качестве участника приняли участие юристы и адвокаты страны. На данном комитетском заседании объединение адвокатских лиц Казахстана подняло вопрос по вопросу реализации прав граждан РК. По комитету высказываются замечания по всеобщему закону прав человека, подчеркивается, что общее право в целом находится на уровне государства. По постановлению Комитета ООН по правам человека существует общий закон, который обязывает все государства не смотреть на главную составляющую общества, его права и свободы, религию, менталитет, тип, расу, пол, уровень интеллекта. Хотя в настоящее время государство заинтересовано в защите прав человека, граждане страны на платной основе полагаются на помощь специальных адвокатов [3].

Как мы уже говорили, на заседании ООН по правам человека была дана положительная оценка обращения адвокатов по просьбе адвоката реализовать права граждан РК. Как стало известно, защита прав граждан страны по международному соглашению также легла на долю адвокатов. В этот период к подведомственным государству организациям по защите прав граждан относятся: адвокатура, нотариусы, частные судебные исполнители, юридические консультанты. Известно, что адвокаты играют большую роль в защите прав граждан. В сфере оказания юридической помощи адвокат защищает права гражданина в правовом, социальном, гражданском, экономическом, культурном и политическом плане [4].

Проанализируем, насколько доверяют адвокатам и насколько по своим вопросам могут выиграть граждане Казахстана работники данной юридической сферы. Государство всегда заинтересовано в защите прав народа. Тем не менее, в настоящее время граждане по вопросам своей личности обращаются не к адвокатам, занимающим должности в государственном органе, а к адвокатам, выполняющим свои функции на платной основе. Насколько это правильно на государственном уровне. По нынешним статистическим данным, эта ситуация подтверждена, то есть подавляющее большинство граждан нашей страны пользуются платной помощью адвоката. Решением Комитета ООН по правам человека адвокатам в рамках своих государств, с юридической точки зрения, адвокаты были признаны подлежащими оказанию помощи физическим лицам. Процесс, который сейчас происходит в нашей стране, очень эффективен для адвокатов. Они могут решать свои проблемы, используя свой опыт, отстаивая личные права человека. А адвокаты, работающие в государственном органе, выглядят как в тени. Кажется, это очень болезненное зрелище в общественной жизни. Дело в том, что остаются случаи, когда средства любого человека по личным вопросам не поднимаются, в этот период они не могут воспользоваться помощью адвоката, который предоставляет свои услуги за отдельную плату. Соответственно, он может

обратиться за помощью к адвокату, предоставленному государственным органом. Здесь мы видим, что между народами царит взаимное неравенство. Это свидетельствует о росте прав адвокатов по международной системе [5]. Да, для населения это не всегда выгодно. Поэтому на этапе участия в вопросе защиты прав граждан по закону стоимость гонорара адвоката должна быть эффективной. В какой бы стране ни находились права граждан страны должны быть на первом месте. На заседании Комитета ООН по правам человека следует отметить, какую работу по реализации прав граждан выполняет адвокатская система Республики Казахстан. Система защиты прав человека признана на международном уровне очень важным и обязательным для каждого государства законом. По ООН в настоящее время в Казахстане работают 14 организаций. Это программа развития Организации Объединенных Наций (ПРООН), Фонд народонаселения ООН (ЮНФПА), волонтеры ООН (ПРООН), Детский фонд ООН (ЮНИСЕФ) и другие организации. По решению Международного комитета по правам человека оказывается помощь адвоката по законодательству об административных правонарушениях, Уголовно-процессуальным и гражданским делам. Адвокатами являются лица, обязанные решать как социальные, политические, так и культурные проблемы защитников. На международной арене страна может воспользоваться правовой помощью, указанной в Уголовном кодексе РФ, то есть обратиться за помощью по гражданским, семейным, уголовным делам из любой страны, членом которой является международная ООН. Несмотря на то, что данный вопрос рассматривается в Казахстане, он имеет право вести делопроизводство по обмену зарубежным опытом или по запросу помощи. Если из страны, где запрашивается помощь, приходит письмо о согласии, то есть письмо о помощи, то это дело может быть осуществлено как помощь другой страны в деле адвоката. Адвокат или адвокатура, оказывающие помощь на международном уровне, могут иметь очень высокий статус, если во время судебного процесса упомянутая сторона победит. По постановлению Комитета ООН для адвокатов это является преимуществом и победой в профессиональной деятельности. Рассмотренные на заседаниях Комитета ООН вопросы о правах человека находят отражение в законодательных актах. Человек и гражданское право – основополагающие категории в Конституции нашего государства, которые отражаются как главная ценность нашего общества. Все граждане Казахстана и лица, гражданство которых не зарегистрировано по стране, могут получить адвокатскую помощь или быть заинтересованными в защите всеми противозаконными методами. Если на территории Казахстана нарушаются права и свободы граждан страны, лиц без гражданства, иностранных граждан, лицо, права которого нарушены, может попросить всех адвокатов и адвокатуру страны рассмотреть вопрос о защите своих прав. Между адвокатами страны и адвокатскими союзами существует возможность объединения на добровольной основе в нереспубликанские союзы и коллективные или членские организации и ассоциации. В 1992 году 28 марта существует Международный союз адвокатов. Постоянная работа в АХО находится в городе Москва, страна Россия. Тем самым адвокаты объединяются, работают над решением серьезных проблем, обмениваются опытом. Через ООН, членом которой являются многие страны, адвокаты могут поднимать международные вопросы. Адвокаты имеют возможность решать международные, культурные связи, имеющие место между иностранными государствами и регионами, и, самое главное, Вопросы по защите прав человека [6].

Список использованной литературы:

1. Қазақстан Республикасындағы адам құқығы: оқу құралы / Г.Қ. Искакова. – Астана: Фолиант, 2008. – 296 б.
2. Хождение в ООН. Комитет ООН по правам человека: ощущение, впечатление, анализ.: монография / М.А. Сарсембаев; Bolashak consulting group. – Астана: Болашак, 2014. – 454, (2) с.
3. Основы современного международного права: учеб. пособие / Г.И. Тункин, - М. Тип, Высш.парт.шк.пр 2006.
4. Қазақстан Республикасындағы адвокатура және адвокаттық қызмет: оқулық. / Е. О. Алауханов, ҚР Білім және Ғылым Министрлігі. Алматы / 2010. -334 б.
5. Участие адвоката – защитника в процессуальном докозывании по уголовным делам автореферат. 2008 . – 25 стр.
6. The Theory of State and Law (Elementary Course) [Text] : educational manual / А. М. Karatayeva, А. В. Smanova, К. R. Useinova; Al-Farabi Kazakh National University. - Almaty : Qazaq university, 2016. - 101, [1] p.

УДК 372(574):341

**РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В МИРОВОМ ПОЛИТИЧЕСКОМ
ПРОСТРАНСТВЕ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ**

Биржанова К.С.

доцент Евразийской юридической академии имени Д.А. Кунаева

Аннотация: процесс глобализации в условиях неоднородности государств мира по своим экономическим, политическим, социально-культурным состояниям, порождает множество проблем. В настоящее время международное сообщество не всегда готово адекватно и своевременно реагировать на возникновение международных проблем.

Противоречия между процессами глобализации и традиционным пониманием суверенитета государств создают потенциал для гражданской борьбы и международных конфликтов. Поэтому в условиях глобализации, как бы парадоксально это не выглядит, принципы суверенного равенства и территориальной целостности государств должны сохранять стабилизирующее значение.

В связи с происходящими глобализационными процессами, взаимодействие общества и государства, между государствами и международными организациями будет претерпевать существенные изменения. Чтобы избежать противоречий с негативными последствиями в сфере сохранения национальной идентичности и объективно необходимого баланса взаимодействия общества и государства, нужен глубоко осознанный, научно обоснованный подход со знанием закономерностей глобального естественно – исторического развития мира. Поэтому сейчас перед миром стоит задача увидеть истинное положение дел, которые необходимо рассматривать с учетом цивилизационных, демографических, политических, культурных и других основ его существования.

Ключевые слова: глобализация, мировое политическое пространство, казахская идентичность, государственность, обострение противоречий в процессе глобализации, государственный суверенитет.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖАҢАНДАНУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ӘЛЕМДІК САЯСИ КЕҢІСТІКТЕ

Түйіндеме: Жаһандану процесі өзінің экономикалық, саяси, әлеуметтік-мәдени жағдайларында әлем мемлекеттерінің гетерогенділігі жағдайында көптеген мәселелер туғызады. Қазіргі уақытта халықаралық қоғамдастық халықаралық мәселелердің туындауына барабар және уақтылы жауап беруге әрдайым дайын емес.

Жаһандану процестері мен мемлекеттердің егемендігін дәстүрлі түсіну арасындағы қайшылықтар азаматтық күрес пен халықаралық қақтығыстардың әлеуетін тудырады. Сондықтан, жаһандану жағдайында, парадоксалды көрінетіндей, мемлекеттердің егемендік теңдігі мен аумақтық тұтастығы қағидалары, тұрақтандырушы мәнді сақтауы керек.

Болып жатқан жаһандану процестеріне байланысты қоғам мен мемлекеттің, мемлекеттер мен халықаралық ұйымдар арасындағы өзара іс-қимылы елеулі өзгерістерге ұшырайтын болады. Ұлттық бірегейлікті және қоғам мен мемлекет арасындағы өзара іс – қимылдың объективті қажетті теңгерімін сақтау саласындағы теріс салдарлармен қайшылықтарды болдырмау үшін әлемнің жаһандық табиғи-тарихи дамуының заңдылықтарын біле отырып, терең, ғылыми негізделген көзқарас қажет. Сондықтан қазір әлем өркениеттік, демографиялық, саяси, мәдени және оның өмір сүруінің басқа негіздерін ескере отырып қарастырылуы керек істердің шынайы жағдайын көру міндетіне ие.

Түйінді сөздер: жаһандану, әлемдік саяси кеңістік, қазақтың бірегейлігі, мемлекеттілігі, жаһандану процесіндегі қайшылықтардың шиеленісуі, мемлекеттік егемендік.

REPUBLIC OF KAZAKHSTAN IN GLOBAL POLITICAL AREA IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Annotation: The process of globalization in the context of the heterogeneity of the all states in terms of their economic, political, social and cultural conditions, is given a rise to various difficulties. Nowadays, the international community is not always ready to adequately and timely respond to the emergence of international issues.

The contradictions between the processes of globalization and the traditional understanding of the sovereignty of states are creating the potential for civil strife and international conflicts. Therefore, in the context of globalization, no matter how paradoxical it may seem, the principles of sovereign equality and territorial integrity of states should retain a stabilizing value.

In connection with the globalization, the interaction between society and the state, between states and international organizations, - will undergo significant changes. In order to avoid contradictions caused by negative consequences in the area of preserving the national identity and the necessity of balance in the interaction of society and the state, we need a deeply informed, scientifically based approach with the knowledge of the laws of global naturally - the historical development of the world. Therefore, the global society stands toward the approach to identify a true state of affairs, which shall be considered with taking

into account the civilizational, demographic, political, cultural and other basics of its existence.

Keywords: globalization, world political space, Kazakh identity, statehood, aggravation of contradictions in the process of globalization, state sovereignty.

Относительно определения темы статьи, которая представляется не просто интересной сама по себе, но в определенной мере является необходимой в свете последних выступлений российских политиков, негативных, более того, с оскорбительными комментариями в социальных сетях по отношению к казахам и его государственности. Не обращать внимания на эти выпады опасно, в том смысле, что это может привести к непредсказуемым проявлениям агрессии между людьми двух национальностей, раскачиванию стабильности в стране, напряженным отношениям между государствами. И, в конечном счете, может, сложится негативный образ Казахстана в мировом пространстве, который якобы присваивает себе, благодаря российским взбросам, несвойственные ему исторические факты. На самом деле, заявления известных российских политиков о территориальных «подарках» Казахстану стали для нас неожиданными, поначалу было трудно осознать то, что такое могло случиться между нашими государствами. На самом деле мы дружбой с Россией дорожим, радуемся её успехам. Всегда отмечали единство взглядов на жизненно важные проблемы, были на одной ментальной волне.

Я не оговорила, когда имела в виду выступления депутатов Государственной Думы Никонова, Федорова, Затулина, не говоря о Жириновском и других, как отношениях между нашими государствами. Все упомянутые лица не рядовые граждане, а представители высшего представительного органа государственной власти России, руководители его структурных подразделений и их публичные выступления нельзя отнести к частным мнениям. Поэтому их заявления всколыхнуло все казахстанское общество волной возмущения, не остались в стороне и представители высших органов государственной власти Казахстана.

Необъективный характер этих недружественных проявлений вызван растущим интересом казахов к собственной истории, раскрытию подлинных исторических фактов становления своей государственности, сохранения бескрайних просторов исконной казахской земли, трагических событий, связанных с царской политикой захвата территорий казахов и их притеснениями. В своих представлениях о государственности и понятии государства они исходят из традиционных европейских подходов и позиции марксизма, в рамках которых вообще не рассматривались особенности становления кочевой цивилизации. В советское время под запретом находилась не только деятельность партии Алаш, но и упоминание о ней, потому что лидеры партии выступали за создание самостоятельного государства казахов. Пресекались любые попытки познания подлинной истории становления государственности, делались недоступными древние источники, указывающие на достоверность исторических фактов его развития.

В 60 –е годы прошлого века массово закрывались казахские школы и школы – интернаты. Можно сказать насильственно выводился казахский язык из сферы образования, науки и национальной культуры. Именно в эти годы началось освоение целинных земель, создавались крупные промышленные предприятия, требовавшие привлечения огромных человеческих ресурсов. В республику прибыло огромное количество людей из России, Украины, Белоруссии, Молдавии и других регионов

СССР. Казахстан на тот момент стал интернациональной площадкой Советского Союза, на которой был запущен проект по созданию единой советской нации, говорящей на одном языке, русском. Поэтому необходимо было, в первую очередь, закрывать национальные школы.

Известно, что Казахстан вышел последним из состава, практически не существующего, СССР. Президент Назарбаев Н.А. до последнего пытался повлиять на процесс сохранения Советского Союза в форме обновленной федерации, с предоставлением большей самостоятельности союзным республикам или хотя бы в форме конфедерации.

Безусловным является то, что в условиях социалистического государства Казахстан, как и вся страна, стал успешно развиваться в области науки со 100 % грамотным населением, сельского хозяйства, промышленности, правда, больше как сырьевой базы СССР.

Вот об этих событиях нужно писать, говорить, доводить до сведения всего населения страны и мира, убедительно, достоверно и научно обоснованно. С тем чтобы, в усилиях государства по распространению казахского языка, в стремлении членов общества раскрывать подлинные исторические факты становления и развития казахской государственности, имена выдающихся личностей, прославивших наш народ, люди не видели проявлений национализма и ущемлений русского языка, на котором реально говорит весь народ Казахстана. Нам не следует слишком обольщаться на тот счет, что мир хорошо осведомлен о нашей стране, и это, не смотря на то, что государство много сделало и делает в части имиджа РК.

Недавно в Москве, в Институте востоковедения Российской академии наук, состоялась международная научно-практическая конференция на тему: «Қазақстан және Ресей: стратегиялық әріптестік пен жан-жақты ынтымақтастықтың 30 жылы» – «Россия и Казахстан: 30 лет стратегического партнерства и всестороннего сотрудничества». В дискуссии приняли участие казахстанские и российские ученые-историки, политологи, международники, депутаты парламентов РК и РФ. В работе научного форума с онлайн-подключением также приняли участие ученые и эксперты ИВ РАН, ИМЭМО РАН имени Е. Примакова, КИСИ при Президенте РК, Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, казахстанского филиала МГУ имени М. В. Ломоносова. На этой конференции главным было то, что ученые и политики обеих стран, единодушно признали ценность наших отношений, которые прошли через тяжелейшие испытания и «добивались великих побед и достижений». «Тема многовековой дружбы, сотрудничества и добрососедства должна и впредь занимать особое место в текущей и перспективной повестке дня» отметил Секретарь Комитета по международным делам и безопасности Мажилиса Парламента Республики Казахстан Мухтар Ерман. Выступивший следом депутат Госдумы РФ Виктор Водолацкий сказал: «Сегодня у нас и так много проблем, которые направлены на разрушение наших дружеских отношений. И те, кто это высказывает, является пособником этих действий. Поэтому сейчас необходимо в учебных заведениях и СМИ реализовать тематические проекты, которые будут показывать то, что нас сближает, и давать жесткий отпор тем, кто заблуждается или может быть неправильно понял историю, или перегрелся на солнце», «Это чревато большими последствиями, это вносит разлад в наши отношения. Поэтому историки должны выдавать обществу те четкие алгоритмы наших отношений, для того чтобы не было иносказательных отношений в области тех или иных совместных действий». Директор Института востоковедения РАН Аликбер Аликберов также отметил, что, создавая современные

инновационные государства, ответственные лица должны опираться на прочный фундамент исторической памяти.

Все участники международной конференции сошлись во мнении, что прошедшее обсуждение столь важных проблем, возникших между двумя странами, внесло важный вклад в начало совместной работе казахстанских и российских историков по устранению «белых пятен» в истории отношений двух государств. [1]

Образ любого государства формируется, в первую очередь, через призму его естественно - исторических и национальных особенностей, а затем его целостное, практически значимое представление складывается из современных экономических, политико – правовых и социально – культурных его основ. Поэтому для Казахстана сейчас очень важно закрепить бесспорные моменты своей подлинной истории и деятельности современного государства, с его большими возможностями позиционирования в части обеспечения надежных, дружественных партнерских отношений с окружающим миром. Это становится особенно важным в условиях глобализации, которая представляется процессом, затрагивающим жизненные интересы всего человечества и требующие для своего решения согласованных международных действий. Поэтому в условиях глобализации государства, чтобы быть достойными участниками в мировом политическом пространстве, стремятся развивать свои национальные возможности, регулировать многостороннюю экономическую деятельность, укреплять принципы равноправия и принимать активное участие в международных переговорах и международных соглашениях. Активизация самостоятельности РК в этих условиях не нравится России и, как мы видим, её реакцию с проявлениями некоторых имперских замыслов.

Да, Казахстану необходимо утвердиться в своей идентичности, который больше других народов СССР пострадал в этнико – историческом плане.

Сейчас для Республики Казахстан особую актуальность приобретает возможность представления нашего государства в мировом политическом пространстве, как государства, богатого древнейшими историческими событиями становления, развития, изменения и функционирования казахской государственности. Весь естественно – исторический ход развития казахской государственности был связан с объединительными процессами народов, проживавших на территории Казахстана, с тем, чтобы создавать условия для устойчивых мирных отношений с соседними государственными образованиями. Характерными особенностями данного процесса являлись демократические процедуры установления верховной власти, коллегиальные способы принятия жизненно важных решений, наличие выборных судей – биев, из числа самых уважаемых людей, чей авторитет был непререкаемым.

В современный период Казахстан, как наследник славных традиций своего народа, проявляет усилия по продвижению своих инициатив в выработке нового мышления по усилению взаимодействия между всеми народами и государствами, необходимого для преодоления политических противоречий и социальных потрясений (Астанинская площадка). Это тем более важно, что в настоящее время особую озабоченность вызывает обострение противоречия между процессами глобализации и традиционным пониманием суверенитета государств, которое создает возможности для гражданской борьбы и международных конфликтов. И как показывает жизнь, международное сообщество в действительности не всегда готово адекватно и своевременно реагировать на возникновение международных проблем. Поэтому в условиях глобализационных процессов, как бы нелогично это не выглядело, но исходя из

реалий, принципы суверенного равенства и территориальной целостности государств должны сохраняться в прежнем значении.

Молодой Республике Казахстан, всего тридцать лет назад ставшей независимым государством, в противоречивых процессах глобализации, приходится сталкиваться с необходимостью решать непростые вопросы сохранения независимости и национальной самобытности. В условиях усиливающейся тенденции экономического неравенства между богатыми и развивающимися государствами, которые фактически лишены возможности заниматься национальной экономикой, так как в ней доминируют представители экономически развитых стран, транснациональные корпорации. В результате их деятельности потенциал национальных ресурсов резко снижается, жизнь людей не достигает ожидаемого уровня, что, естественно, отражается на недовольстве широких масс населения.

Если говорить о создании мирового правительства в рамках неизбежной глобализации на фоне серьезных, в первую очередь политических противоречий, то это не представляется возможным ни с точки зрения международно - правовой целесообразности, ни с политикой современных государств. Даже на региональном уровне объединительные процессы испытывают значительные трудности экономического и политико - правового характера, примером тому ЕС, ЕАЭС. Несмотря на признание коллективных интересов международного сообщества в создании и развитии глобальных сфер совместной деятельности, но связанных с добровольным ограничением суверенных прав государственной власти, ни одно государство на современном этапе данного процесса не готово поступиться своим суверенитетом. Это притом, что процесс идет, но он не может быть скороспелым, для консолидации всех государств необходимы соответствующие материальные, организационные и духовные основы.

Закономерностью процесса мирового развития на сегодня является региональная интеграция, инициаторами которой выступают государства с более сильной экономикой. В рамках такой интеграции должно оказываться положительное воздействие на темпы экономического развития, связанного с выгодами от участия в международной торговле, свободного передвижения товаров, углубления специализации и международного разделения труда. Международная интеграция подразумевает более эффективно использовать природные ресурсы в результате привлечения иностранных инвестиций, повысить технический и организационный уровни производства в развивающихся странах путем внедрения более продвинутых технологий и передачи предпринимательского опыта развитых стран. Способствуя, таким образом, проявлению открытости экономики и включения национальных экономик в мировое хозяйство и, следовательно, процессу демонополизации экономик. Казахстан, в этих непростых условиях пытается рационально сочетать преимущества региональной интеграции с широким участием в глобальных процессах.

Как видим, эпоха глобализации характеризуется тенденцией к унификации элементов рыночной экономики, гражданского общества и политики. Однако сложный и противоречивый процесс глобализации при неодинаковости экономических, политических, социально-культурных уровней развития современных государств порождает множество проблем. Так, в последние десятилетия, в связи с активным развитием глобальных тенденций, связанных с новыми требованиями многостороннего сотрудничества активизировался и процесс делегирования традиционных прав государств в экономической, политической и других сферах международным организациям. В связи с чем, возникает необходимость изменений в

самой сущности и содержания государств. В этой тенденции назначение государства сводится в основном к соблюдению и защите прав человека, что естественным образом отразится в понимании государственного суверенитета как не отвечающего новым требованиям интеграционного сотрудничества. Исходя из реалий мирового политического пространства, государства не готовы по объективным причинам поступиться своим суверенитетом. И чтобы противостоять противоречиям несвоевременной интеграции в единое мировое пространство государствам необходимо более гибко реагировать на вызовы времени, с пониманием того, что государство на данный исторический момент является главным субъектом мировой системы, с его имманентным свойством как суверенитет, который представляет собой верховенство государственной власти внутри страны и независимость её вовне.

В то же время следует осознавать, что, в связи с происходящими глобализационными процессами, взаимодействие общества и государства, между государствами и международными организациями будет претерпевать существенные изменения. Чтобы избежать противоречий с негативными последствиями в сфере сохранения национальной идентичности и объективно необходимого баланса взаимодействия общества и государства, нужен глубоко осознанный, научно обоснованный подход со знанием закономерностей глобального естественно – исторического развития мира. Поэтому сейчас перед миром стоит задача увидеть истинное положение дел, которые необходимо рассматривать с учетом цивилизационных, демографических, политических, культурных и других основ его существования. В основном большинство государств, при всем многообразии форм их функционирования, сосуществуют в рамках общечеловеческой цивилизационной программы. Тенденции развития являются общими, но, в то же время, вот парадокс: мощный процесс интегрирования Китая в мировую экономику вызвал его неприятие другой мощной экономической державы – США.

РК необходима модификация социально – политической функции, практически проявляющейся во всех сферах деятельности государства. Поэтому актуальной задачей нашего государства является определение оптимальных направлений социально - экономического развития в контексте реализации собственного и зарубежного позитивного опыта.

Список использованной литературы:

1. Статья [электронный ресурс] inform.kz https://www.inform.kz/ru/neobhodimo-davat-zhestkiy-otpor-tem-kto-nepravil-no-ponyal-istoriyu-rossiyskiy-deputat_a3778874?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com&utm_campaign=dbr

УДК 343.233:323.28

ПРОБЛЕМЫ РАССЛЕДОВАНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ТЕРРОРИСТИЧЕСКОГО ХАРАКТЕРА

Бровик Р.В.

*Евразийская юридическая академия имени Д.А. Кунаева, Республика Казахстан,
г. Алматы, zelenkova.kz@mail.ru*

Аннотация: В статье рассмотрены проблемы расследования преступлений террористического характера, а так же основные источники потенциальных террористических угроз на территории Республики Казахстан. Дано точное определение терроризму и приведены криминалистические особенности данных преступлений. Необходимо отметить, что динамика преступлений террористического характера за несколько лет носит нестабильный характер. Одной из причин неблагоприятной статистики, является отсутствие единой методики расследования данных преступлений и тот факт, что данные преступления являются относительно новыми для отечественного законодательства с момента приобретения независимости Республики Казахстан. В статье рассмотрены различные следственные ситуации, которые возникают при расследовании преступлений террористического характера. При этом в рамках каждой ситуации выделяется подтип по отношению к тому, был ли террорист задержан, уничтожен в ходе контртеррористической операции или скрылся. Теоретическая значимость работы состоит, прежде всего, в комплексном изучении криминалистических особенностей и механизма преступлений террористического характера, и в разработке на этой основе, частной методики расследования преступлений террористического характера. В заключении хотелось бы ещё раз подчеркнуть актуальность рассматриваемой темы, а так же её особую значимость в жизни современного общества независимой Республики Казахстан.

Ключевые слова: терроризм, преступления, проблемы расследования преступлений, криминалистика, угроза безопасности.

ТЕРРОРИСТІК СИПАТТАҒЫ ҚЫЛМЫСТАРДЫ ТЕРГЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аннотация: Мақалада террористік сипаттағы қылмыстарды тергеу мәселелері, сондай-ақ Қазақстан Республикасының аумағындағы ықтимал Террористік қауіптердің негізгі көздері қарастырылған. Терроризмге нақты анықтама беріліп, осы қылмыстардың криминалистік ерекшеліктері келтірілген. Айта кету керек, террористік сипаттағы қылмыстардың динамикасы біршама тұрақсыз. Қолайсыз статистиканың себептерінің бірі осы қылмыстарды тергеудің бірыңғай әдістемесінің болмауы және осы қылмыстардың Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігін алған сәттен бастап отандық заңнама үшін салыстырмалы түрде жаңа болып табылатындығы болып табылады. Мақалада террористік қылмыстарды тергеу кезінде пайда болатын әртүрлі тергеу жағдайлары қарастырылған. Бұл ретте әрбір жағдай шеңберінде террористің ұсталғанына, терроризмге қарсы операция барысында жойылғанына немесе жасырылғанына қатысты кіші тип ерекшеленеді. Жұмыстың теориялық маңыздылығы,

ен алдымен, террористік сипаттағы қылмыстардың криминалистік ерекшеліктері мен механизмін жан-жақты зерттеуден және осы негізде террористік сипаттағы қылмыстарды тергеудің жеке әдістемесін жасаудан тұрады. Қорытындылай келе, қарастырылып отырған тақырыптың өзектілігін, сондай-ақ оның тәуелсіз Қазақстан Республикасының қазіргі қоғам өміріндегі ерекше маңыздылығын тағы бір рет атап өткім келеді.

Түйінді сөздер: терроризм, қылмыстар, қылмыстарды тергеу мәселелері, криминалистика, қауіпсіздік қатері.

PROBLEMS OF INVESTIGATING CRIMES OF A TERRORIST NATURE

Annotation: The article discusses the problems of investigating crimes of a terrorist nature, as well as the main sources of potential terrorist threats on the territory of the Republic of Kazakhstan. The precise definition of terrorism is given and the forensic features of these crimes are given. It should be noted that the dynamics of crimes of a terrorist nature is somewhat unstable. One of the reasons for the unfavorable statistics is the lack of a unified methodology for investigating these crimes and the fact that these crimes are relatively new for domestic legislation since the independence of the Republic of Kazakhstan. The article deals with various investigative situations that arise in the investigation of crimes of a terrorist nature. At the same time, within the framework of each situation, a subtype is distinguished in relation to whether the terrorist was detained, destroyed in the course of a counter-terrorist operation, or disappeared. The theoretical significance of the work consists, first of all, in a comprehensive study of the criminalistic features and the mechanism of terrorist crimes, and in the development on this basis of a private methodology for investigating terrorist crimes. In conclusion, I would like to once again emphasize the relevance of the topic under consideration, as well as its special significance in the life of modern society in the independent Republic of Kazakhstan.

Key words: terrorism, crimes, crime investigation problems, forensic science, security threat.

Терроризм во всем многообразии его проявлений считается одной из самых острых проблем борьбы с преступностью в настоящее время на территории Республики Казахстан. В настоящее время деятельность террористических группировок продолжает оставаться одним из ведущих факторов дестабилизации на всем пространстве Казахстана. Актуальность угрозы ни куда не делась и сама по себе не исчезла, большинство не придает значения этой проблеме, так как считаю, что угрозы нет.

Основными источниками угроз национальной безопасности являются:

- деятельность террористических организаций, группировок и отдельных лиц, направленная на насильственное изменение основ конституционного строя РК, дезорганизацию нормального функционирования органов государственной власти и включая насильственные действия в отношении государственных, политических и общественных деятелей, уничтожение военных и промышленных объектов, предприятий и учреждений, обеспечивающих жизнедеятельность общества, устрашение населения, в том числе путем применения ядерного и химического оружия либо опасных радиоактивных, химических и биологических веществ.

Отметим, что терроризм – это насилие или угроза его применения в отношении физических лиц или организаций, а также уничтожение (повреждение) или угроза

уничтожения (повреждения) имущества и других материальных объектов, создающие опасность гибели людей, причинения значительного имущественного ущерба либо наступления иных общественно опасных последствий, осуществляемые в целях нарушения общественной безопасности, устрашения населения, или оказания воздействия на принятие органами власти решений, выгодных террористам, или удовлетворения их неправомерных имущественных и (или) иных интересов [1, с.356].

На сегодняшний день преступления террористической направленности характеризуются следующими криминалистическими особенностями: подавляющее большинство преступлений данной категории совершается организованными преступными группами (в том числе организованными преступными сообществами – незаконными вооруженными формированиями); в большинстве изученных случаев террористическая деятельность осуществляется неоднократно и включает в себя несколько способов терроризма. В частности, использование взрывных устройств часто сочетается с захватом заложников, публичными призывами к осуществлению террористической деятельности, организацией незаконных вооруженных формирований; большинство данных преступлений объединяют цели и мотивы преступников-террористов.

Динамика преступлений террористического характера за несколько лет является нестабильной. В целом количество возбужденных уголовных дел за 10 лет наблюдается в положительном порядке, то есть уменьшается. Таким образом, можно констатировать, что на сегодняшний день, с одной стороны, наблюдается некоторая стабилизация по изменению динамики преступлений террористического характера. С другой стороны, уже накоплен некоторый позитивный опыт в их расследовании. В то же время финансовый кризис создал неблагоприятные экономические предпосылки, отрицательно влияющие на стабилизацию позитивных изменений в данной сфере борьбы с преступностью, что нельзя отрицать и не учитывать тенденцию в республике.

Кроме названных, одной из причин неблагоприятной статистики, является отсутствие единой методики расследования преступлений террористического характера. В разрозненной юридической литературе также отсутствует комплексная проработка значимых вопросов частной криминалистической методики, нет четких программ действий следователя, применительно к установленным типичным следственным ситуациям и версиям на различных этапах досудебного производства. Необходимо отметить и тот факт, что составы преступлений террористического характера являются относительно новыми для отечественного законодательства с момента приобретения независимости Республики Казахстан. В этой связи разработка эффективной методики расследования преступлений террористического характера представляется особенно актуальной, что само по себе обуславливает практическую значимость настоящего диссертационного исследования [2, с.87].

В то же время криминалистические особенности расследования данной категории преступлений начали развиваться с 2000 г., в которых делается акцент на террористических актах, совершаемых с использованием взрывных устройств, не уделяя внимания другим составам преступлений террористического характера.

Полагаем, что эти исследования ученых-криминалистов не охватывают многих аспектов избранной темы исследования, поскольку терроризм имеет множество проявлений, а создание террористических организаций, представляющих наибольшую общественную опасность, предполагает осуществление регулярной террористической деятельности, и крайне редко выражается в единственном деянии. Поэтому, тема настоящего исследования недостаточно разработана в отечественной криминалистике и

частная криминалистическая методика расследования преступлений террористического характера не разработана.

Объект и предмет диссертационного исследования. Объектом исследования являются общественные отношения, возникающие в сфере раскрытия и расследования преступлений террористического характера, а также связанные с этим проблемы общеправового, уголовно-правового, уголовно-процессуального и криминалистического свойств.

Изучение уголовных дел в отдельный период показало, что наиболее совершаемыми преступлениями террористического характера являются следующие: террористический акт, содействие террористической деятельности, прохождение обучения в целях осуществления террористической деятельности, организация террористического сообщества и участие в нем, организация деятельности террористической организации. И участие в деятельности такой организации, захват заложника, организация незаконного вооруженного формирования или участие в нем, бандитизм, организация преступного сообщества (преступной организации). Или участие в нем, посягательство на жизнь лица, осуществляющего правосудие или предварительное расследование, посягательство на жизнь сотрудника правоохранительного органа, применение насилия в отношении представителя власти [3, с.1].

Соответственно, в данной методике рассматриваются примеры наиболее часто встречаемых преступлений, в которых содержатся схожие элементы криминалистической характеристики преступлений, а также включены криминалистические ситуации, возникающие как до возбуждения уголовного дела, так и на различных этапах его расследования. Наряду с криминалистическими критериями классификации преступлений необходимо выделять и уголовно-процессуальные критерии классификации данной категории преступлений, поскольку существующие особенности производства предварительного расследования обусловлены особенностями самого правового режима направленных против террористической деятельности.

В таких условиях деятельность участников следственных действий выстраивается с учетом факторов, создающих предпосылки к его введению. С учетом этого производство следственных действий имеет свою специфику, отличающую от производства аналогичных следственных действий в обычных условиях. Так уполномоченный орган имеет право самостоятельно принимать решение о производстве следственных и иных процессуальных действий в соответствии с общими правилами производства следственных действий за исключением некоторых случаев. Когда на их производство требуется получение судебного решения например, производство осмотра жилища при отсутствии согласия проживающих в нем лиц, производство обыска и выемки в жилище, контроль и запись телефонных и иных переговоров, получение информации о соединениях между абонентами и абонентскими устройствами и т.д.

Анализ эмпирического материала позволяет с высокой степенью вероятности указывать на существование взаимосвязей между ростом преступлений террористического характера и изменениями, происходящими в экономической, политической, социальной и других областях человеческой деятельности. В этой связи рассматриваемая методика должна включать криминологические критерии классификации преступлений, которые позволяют на основе изменяющихся событий вводить правовой режим КТО, выдвигать первоначальные версии о событиях

совершенных преступлений, выработать алгоритм действий по их проверке, а также осуществлять профилактику рассматриваемой категории преступлений [4, с.103].

В этой связи можно отметить, что наиболее наблюдаемыми регионами, на территории которых происходят увеличение преступлений террористического характера, являются те, для которых актуальными остаются проблемы: религиозных или этнических отношений; близкого расположения с государствами, имеющими «нестабильные» или «недружественные» политические режимы (например, Киргизия). А так же соседства с государствами, с территориями которых осуществляется незаконная миграция, переброска наркотиков, оружия и т.д. Результаты уголовных дел указывают, что организаторы преступлений террористического характера часто являются участниками международных террористических организаций, через которые осуществляется финансирование их преступной деятельности на территории Республики Казахстан.

Таким образом, предложенная структура частной криминалистической методики расследования преступлений террористического характера в условиях правового режима КТО основывается на таких криминалистических критериях классификаций, как криминалистическая характеристика преступлений и выстраиваемых на ее основе версий, следственных ситуаций и вопросы взаимодействия следователя на этапах проверки сообщения о преступлении и расследования преступления. В то же время особенностью рассматриваемой методики является то, что она не может не учитывать уголовно-правовые, уголовно-процессуальные и криминологические критерии классификации данной категории преступлений.

Необходимо отметить, что в процессе расследования преступлений террористического характера перед органами внутренних дел возникает немало сложностей, связанных в первую очередь с установлением события преступления, личности преступника, а также иных сведений, подлежащих доказыванию. Одним из основных следственных действий, имеющих ключевое значение при раскрытии и расследовании преступления, является осмотр места происшествия. И его результаты дают возможность получать наиболее ценную информацию, относящуюся к обстоятельствам совершенного преступления. Данная информация становится результатом детального анализа следов, отображенных на различных объектах материального мира, которые присутствуют на месте происшествия. Так же к моменту проведения осмотров мест происшествий характерно то обстоятельство, что следы, обнаруженные на местах происшествий, могут изучаться и подвергаться анализу одновременно с проведением следственных действий. Но чаще всего более детальное их исследование, как правило, происходит позже, на стадии проверки сообщения о преступлении. Одним из важных аспектов мероприятий, наряду с обнаружением различных следов, указывающих на обстоятельства совершенного преступления, является их фиксация. Надлежащее процессуальное закрепление полученных фактических данных, отражающихся в предметах, объектах и обстановке материального мира, позволяет наделять их доказательственными свойствами.

Методика и методология исследования. Методологическими основами исследования стали диалектический подход, а также основанные на нем общие и специальные методы научного познания: исторический, сравнительно-правовой, логический, аналитический, статистический, социологический и другие частные методы научно-исследовательской деятельности.

При расследовании преступлений террористического характера возникают следующие типичные следственные ситуации:

- наличие явных признаков преступления террористического характера (67,2 % изученных дел) установлен факт умышленного причинения массового вреда или значительного ущерба, либо покушения на жизнь представителей законодательной и исполнительной власти, а также дипломатов, однако мотивы, цели преступников не ясны, террористический характер преступления не явный и требует дифференцировать его с другими составами (21,2 %);

- установлено лицо, способствующее террористической деятельности (либо занимающееся ее пропагандой) – 11,6 %[5, с.174].

При этом в рамках каждой ситуации предложено выделять подтипы по отношению к тому, что террорист задержан, уничтожен в ходе контртеррористической операции или скрылся.

Предложены конкретные программы действий следователя, направленные на разрешение конкретной возникшей следственной ситуации.

Подводя итог в исследовании различных учёных можно отметить, что теоретическая значимость работы состоит, прежде всего, в комплексном изучении криминалистических особенностей и механизма преступлений террористического характера, и разработке на этой основе, частной методики расследования преступлений террористического характера. Результаты данного исследования, согласно проведенной апробации, вносят определенный вклад в развитие криминалистической науки, в совершенствование следственной практики борьбы с этими видами преступлений.

Список использованных источников:

1.Белкин Р.С. Курс криминалистики: Учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по юрид. специальностям. - 3. изд., доп. - М. : Юнити, 2001. - 837 с.

2.Моторный И.Д. Теоретико-прикладные основы применения средств и методов криминалистической взрывотехники в борьбе с терроризмом. – М., 1999. -150с.

3.Койбаков С.М. Роль и место Службы «Арыстан» КНБ в системе государственных органов Республики, участвующих в борьбе с терроризмом. <http://knb.gov.kz/ru/news/rol-i-mesto-sluzby-arystan-knb-v-sisteme-gosudarstvennyh-organov-respubliki-ucastvuusih-v>

4. Моторный И.Д. Криминалистическая взрывотехника: новое учение в криминалистике: учеб.-метод. и справ. пособие – М., 2000. -177 с.

5. Колотушкин С.М. Возникновение и развитие криминалистической взрывотехники как частной криминалистической теории // Роль и значение деятельности Р.С. Белкина в становлении современной криминалистики: материалы междунар. науч. конф. (к 80-летию со дня рождения Р. С. Белкина). – М., 2002. – С. 172–175.

УДК 343.132(574)

ОСОБЕННОСТИ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕДВАРИТЕЛЬНОМУ РАССЛЕДОВАНИЮ САМОУПРАВСТВА

Жанаткызы Д.

*Евразийская юридическая академия имени д.а. кунаева, республика казахстан,
г.алматы.*

Аннотация: В настоящей статье рассмотрены основные методы противодействия проводимому расследованию. В большей части акцент делается на рассмотрении теоретических проблем науки криминалистики. Автором статьи рассмотрены понятия способа совершения, подготовки и сокрытия преступлений. На основании углубленного анализа таких дефиниций авторов отмечена необходимость пристального изучения способа совершения преступления по следующим соображениям. Рассекречивание оперативно-розыскного законодательства посредством принятия закона Республики Казахстан «Об оперативно-розыскной деятельности», утечка информации с оперативно-следственных подразделений, существенным образом влияет на изменения и в преступной среде. Преступность стала более мобильной, что повлекло за собой изменение ее свойств и качеств. Появились новые способы противодействия органам предварительного следствия. Безусловно, вышеуказанные обстоятельства существенным образом повлияли и на результативность расследования уголовных дел. Эти процессы, помимо вышеизложенного, ставят в опасность конституционные права граждан, защищаемые основным законом страны. Помимо изложенного, есть проблемы и научного плана, поскольку в республике крайне мало проведено исследований, направленных на изучение особенностей противодействия органам предварительного следствия. В большей части наблюдается наличие работ, направленных на разработку методики расследования отдельных видов и групп преступлений. Однако вопросы преодоления противодействия органам предварительного следствия в них отражены фрагментарно, что указывает на высокую степень актуальности настоящего исследования.

Ключевые слова: противодействие расследованию; способы сокрытия преступлений, самоуправства

ОЗЫРЛЫҚТЫ АЛДЫН-АЛА ТЕРГЕУГЕ ҚАРСЫ ІС-ҚИМЫЛДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Түйіндеме: Бұл мақалада жүргізіліп жатқан тергеуге қарсы тұрудың негізгі әдістері талқыланады. Көбіне сот сараптамасы ғылымының теориялық мәселелерін қарастыруға баса назар аударылады. Мақала авторы қылмыстар жасау, дайындау және жасыру әдісі ұғымдарын қарастырады. Авторлардың осындай анықтамаларына терең талдау жасау негізінде келесі себептерге байланысты қылмыс жасау әдісін мұқият зерделеу қажеттілігі атап өтілді. Қазақстан Республикасының «Жедел-іздістіру қызметі туралы» заңын қабылдау арқылы жедел-іздістіру заңнамасын күпиясыздандыру, жедел-іздістіру бөлімшелерінен ақпараттың шығуы, қылмыстық ортадағы өзгерістерге айтарлықтай әсер етеді. Қылмыс неғұрлым мобильді сипатқа ие болды, бұл оның қасиеттері мен сапаларының өзгеруіне алып келді. Алдын ала тергеу органдарына

қарсы әрекеттің жаңа әдістері пайда болды. Әрине, жоғарыда аталған жағдайлар қылмыстық істерді тергеудің тиімділігіне айтарлықтай әсер етті. Бұл процестер, жоғарыда айтылғандардан басқа, азаматтардың елдің негізгі заңымен қорғалатын конституциялық құқықтарына қауіп төндіреді. Жоғарыда айтылғандардан басқа, ғылыми сипаттағы проблемалар да бар, өйткені республикада алдын ала тергеу органдарына қарсы тұру ерекшеліктерін зерттеуге бағытталған өте аз зерттеулер жүргізілген. Көбіне қылмыстардың жекелеген түрлері мен топтарын тергеу әдістемесін әзірлеуге бағытталған жұмыстар бар.

Түйінді сөздер: тергеуге қарсы болу; қылмыстарды, озбырлықты жасыру тәсілдері

SPECIFICS OF COUNTERACTING PRELIMINARY INVESTIGATION OF ARBITRARINESS

Annotation: This article discusses the main methods of countering the ongoing investigation. For the most part, the emphasis is on considering the theoretical problems of the science of forensic science. The author of the article considers the concepts of the method of committing, preparing and concealing crimes. On the basis of an in-depth analysis of such definitions of the authors, the need for a close study of the method of committing a crime was noted for the following reasons. Declassification of operational-search legislation through the adoption of the law of the Republic of Kazakhstan "On operational-search activities", leakage of information from operational-investigative units, significantly affects changes in the criminal environment.

Crime has become more mobile, which entailed a change in its properties and qualities. New methods of counteraction to the bodies of preliminary investigation have appeared. Undoubtedly, the above circumstances significantly influenced the effectiveness of the investigation of criminal cases. These processes, in addition to the above, endanger the constitutional rights of citizens, protected by the country's fundamental law.

In addition to the above, there are also problems of a scientific nature, since very little research has been carried out in the republic aimed at studying the peculiarities of countering the bodies of preliminary investigation. For the most part, there is a presence of work aimed at developing a methodology for investigating certain types and groups of crimes.

Keywords: opposition to an investigation; ways of concealing crimes, arbitrariness

Из элементов криминалистической характеристики самоуправства наибольшей значимостью обладает способ совершения преступления, который активно изучается в криминалистике. Следует отметить, что следователь, приступая к производству осмотра места происшествия, в первую очередь получает сведения о способе и механизме совершения преступления. В свою очередь исходные данные о способе совершения преступления дают возможность получить представление о личности подозреваемого лица и о возможном нахождении следов преступления. Поэтому знание наиболее типичных способов совершения самоуправства является необходимым для организации расследования. Подчеркивая взаимосвязь элементов криминалистической характеристики преступления, следует учесть, что выбор способа совершения преступления всецело зависит от обстановки, складывающейся на момент совершения преступления.

Дискуссионным является вопрос о том, какой же из элементов криминалистической характеристики наиболее значим для раскрытия, расследования и предупреждения преступления. На наш взгляд, более убедительную позицию по данному вопросу занимает Г.А. Мозговых, по мнению которого «...значимость того или иного элемента в структуре криминалистической характеристики определенного вида преступления обуславливается той ролью, которую этот элемент играет в расследовании данного вида преступления [1, с.38].

Определяя значимость способа совершения преступлений в раскрытии и расследовании хищений, К.К. Фахрутдинов указывал, что способы совершения преступления «...служат основой для выдвижения версий, планирования расследования и выработки рекомендаций в наиболее эффективных следственных действиях и тактики их производства» [2, с.10].

Способ преступления имеет следующую структуру: способ подготовки, способ совершения и способ сокрытия преступления. Наличие или отсутствие способа подготовки и сокрытия преступления зависит от формы вины в действиях подозреваемого лица. При этом временной промежуток между этими элементами может быть различным. В некоторых случаях способы подготовки и сокрытия преступлений могут отсутствовать в механизме их совершения.

Относительно понятия способа совершения преступления в теории криминалистики также нет единого мнения.

По мнению А.Н. Васильева, способ совершения преступления представляет собой «...комплекс действий, избираемый преступником для достижения преступного результата в соответствии с его личными свойствами и объективной обстановкой, образующий механизм преступления, который отражается в материальных и нематериальных следах преступления, позволяющих сделать вывод о физических и психических чертах преступника, о его месте среди людей и вещей в событии преступления, о мотивах и целях его действий» [3, с.29].

У Г.Г. Зуйкова «способ совершения преступления представляет собой систему взаимообусловленных подвижно детерминированных действий, направленных на подготовку, совершение и сокрытие преступления, связанных с использованием соответствующих орудий и средств, а также времени, места и других способствующих обстоятельств объективной обстановки совершения преступления» [4, с.15-16].

По мнению Н.П. Яблокова и В.Я. Колдина, «под способом совершения преступления в криминалистическом смысле целесообразно понимать объективно и субъективно обусловленную систему поведения субъекта до, в момент и после совершения преступления, оставляющую различного рода характерные следы вовне, позволяющие с помощью криминалистических приемов и средств получить представление о сути происшедшего, своеобразии преступного поведения правонарушителя, его отдельных личностных данных и соответственно определить наиболее оптимальные методы решения задач раскрытия преступления» [5, с. 39-40].

Таким образом, необходимо отметить, что на сегодняшний день не существует единого общепризнанного понятия способа совершения преступления.

Способу совершения самоуправства зачастую предшествует преднамеренная деятельность, с помощью которой подозреваемые лица создают ряд благоприятных условий для совершения преступления. Вполне закономерно, что знание следователями способов подготовки, предшествующих совершению преступления, позволит им в кратчайшие сроки определить приемы и средства для обнаружения следов

преступления, провести необходимые следственные действия, направленные на соби́рание доказательств.

В перечень этих мер входят:

- определение круга участников и ролей между ними (при совершении преступлений в группе);
- выбор и изучение объекта преступного посягательства (наличие работников охраны, запоров, охранной сигнализации, подыскания безопасных путей подхода к объекту и незаметного отхода с места совершения преступления и т.п.);
- становление времени совершения преступления;
- подготовка необходимых средств и орудий для совершения преступления;
- подыскание транспортных средств, а также веществ, затрудняющих взятие следа служебно-розыскной собакой, и всевозможных предметов, оставление которых на месте преступления будет дезориентировать работников милиции [6, с.13-14].

Проведенный анализ практики расследования преступлений позволил нам установить следующие способы подготовки совершения самоуправства.

Так, наиболее распространенным способом подготовки совершения самоуправства является планирование процесса совершения преступления. Время совершения самоуправства определяется в зависимости от предполагаемого времени, при котором подозреваемое лицо может встретиться с потерпевшим. При изучении обстановки совершения самоуправства нами установлено, что данный вид преступления в основном совершается в дневное время, которое позволяет подозреваемому лицу активно оспаривать свои права или интересы. В дальнейшем подозреваемое лицо определяет место совершения преступления. Если подозреваемое лицо осознает противоправность предполагаемых действий, то подготовка к совершению преступления обязательно включает определение наиболее оптимального места совершения преступления, которое позволяет избежать появления возможных очевидцев преступления.

Важнейшим способом подготовки самоуправства является изучение личности потерпевшего: получение информации о физических и психических качествах, а также о социальном положении в обществе. Если потерпевший имеет физическое превосходство над подозреваемым лицом, то к совершению самоуправства привлекаются соучастники преступления. Совершение преступления в соучастии предполагает планирование совместных действий. В свою очередь соучастие в совершении преступления предполагает распределение ролей между подозреваемыми лицами. В иных случаях, при отсутствии соучастия, в целях подавления сопротивления потерпевшего подготовительные действия могут выражаться в поисках и подборе орудия преступления.

Подготовительные действия обычно включают выбор подозреваемым лицом предполагаемого предмета преступного посягательства. При этом подозреваемое лицо может выбрать для посягательства не только оспариваемую вещь, но и предметы, эквивалентные ей по стоимости. В случаях, когда местонахождение предполагаемого предмета преступного посягательства подозреваемому лицу не знакомо, производится сбор информации о возможном местонахождении данного предмета. Следовательно, подготовительные действия не обходятся без сбора информации о месте жительства или работы потенциального потерпевшего, где может храниться оспариваемая вещь. В большинстве случаев подозреваемое лицо осуществляет подбор инструментов, с помощью которых предполагает проникнуть в помещение, когда самоуправство

совершается тайным способом либо когда потерпевший активно препятствует ему в проникновении в жилое или производственное помещение.

В тех случаях, когда оспариваемым предметом преступного посягательства невозможно завладеть и вывезти с места жительства или работы потерпевшего, подозреваемые лица используют личный автотранспорт, автотранспорт своих друзей, знакомых. Не следует исключать ситуации, когда в совершении преступления участвуют водители-таксисты, совершенно незнакомые подозреваемым лицам. Как правило, от них скрываются сведения о криминальном характере предполагаемых действий. Помимо подыскания транспортных средств в большинстве случаев подозреваемые лица заранее приготавливают места сокрытия предмета преступного посягательства.

И, наконец, конечным подготовительным действием является выбор наиболее продуктивного способа совершения самоуправства, присущего характеру оспаривания действительного или предполагаемого права. Вышеизложенные нами факторы оказывают существенное влияние на выбор подозреваемым лицом способа совершения преступления.

Таким образом, в заключении мы пришли к выводу, что способы подготовки и сокрытия преступлений являются одним из основных видов противодействия проводимому расследованию, в связи с чем должны стать объектами пристального внимания со стороны исследователей.

Список использованной литературы:

- ¹ Мозговых Г.А. Криминалистическая характеристика преступлений. – Алматы, 2001. – 147с.
- ² Фахрутдинов К.К. Расследование отдельных видов преступлений. – Изд-во Казанского университета, Казань, 1974. – 92 с.
- ³ Васильев А.Н. Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1978. – 72 с.
- ⁴ Зуйков Г.Г. Установление способа совершения преступления при помощи криминалистических экспертиз и исследований. – М., 1970. – 45 с.
- ⁵ Криминалистика: Учебник / Отв. ред. Н.П. Яблоков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2001. – 718 с.
- ⁶ Бордиловский Э.И. Раскрытие неочевидных преступлений (Организация и тактика): Учебное пособие. – М.: МВШМ МВД РФ, 1991. – 88 с.

УДК 343.7(574):341.125

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ТРАДИЦИОННОЙ РИМСКОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ И ЕГО РОЛЬ В СТАНОВЛЕНИИ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ КАЗАХСТАНА

Жансерикенов Ж.

магистрант 2 курса, Каспийский Университет, г. Алматы, Республика Казахстан

Аннотация: Среди правовых систем одной из самых известных и важных является система римского права. В данной статье мы проведем анализ по таким

основаниям, как сущность римского права, его основные предпосылки, особенности древнеримского правового потенциала. Традиционно имея свое место, сохраняя свою потенциальную и социальную силу, действуя в соответствии с требованиями настоящего времени, создателем правовой системы капиталистических стран является римское право. В основе Римской правовой системы лежат два вида: публичное и частное право. Мы проводим нашу статью по этой системе публичного римского права. Основным отличием нормы римского публичного права является наличие обязанностей и требований к выполнению определенных действий, закрепленных на основании закона, а также выполнение указанных требований и обязательств, которые должен выполнять каждый член общества. Основной особенностью римского публичного права является то, что оно имеет императивный характер. Одна из стран, которая на практике видит эффективность традиционной римской правовой системы и выступает за включение страны в правовую систему – Казахстан. В связи с формированием правовой системы в нашей стране, данная система римского права имеет большое значение. Рассматривая преимущества и недостатки традиционной системы права, следует отметить, что страна создала сильное звено правовой системы.

Ключевые слова: правовая система, императив, римская система публичного права, задачи, требования, эффективная система, эффективный результат.

ДӘСТҮРЛІ РИМ ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖҮЙЕСІНІҢ ТИІМДІЛІГІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖҮЙЕСІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ РӨЛІ

Түйіндеме: Құқықтық жүйелердің ішінде ең танымалы әрі маңызды жүйенің бірі – рим құқығы жүйесі. Бұл мақала бойынша біз рим құқығының мәні, оның негізгі алғышарттары, ежелгі римдік құқықтық әлеует ерекшеліктері сияқты негіздер бойынша талдаулар жасаймыз. Дәстүрлі түрде өз орыны бар, әлеуеттік және әлеуметтік күшін сақтай отырып, қазіргізаман талабына сай жұмыс жасай отырып, капиталистік елдердің құқықтық жүйесін жасаушы негіз – римдік құқық болып табылады. Римдік құқықтық жүйенің негізі екі түрі бар: жария және жеке құқық. Біз мақаламызды осы жария римдік құқық жүйесі бойынша жүргіземіз. Рим жария құқығы нормасының негізгі ерекшелігі – заң негізінде бекітілген міндеттер мен белгілі бір іс – әрекеттерді орындау талаптарының болуы, сондай - ақ , көрсетілген талаптар мен міндеттемелерді орындауға қоғамның әрбір мүшесі орындауға тиісті. Рим жария құқығының негізгі ерекшелігі – оның императивті сипатқа ие болуында. Дәстүрлі рим құқықтық жүйесінің тиімділігін тәжірибеден көріп, елдің заң жүйесіне қосуда әрекет ететін елдердің бірі – Қазақстан. Еліміздегі құқықтық жүйенің қалыптасуына осы аталған римдік құқық жүйесінің негізі мол болып отыр. Дәстүрлі құқық жүйесінің артықшылықтары мен кемшіліктерін қарастыра отырып, еліміз құқықтық жүйені мықты буыны құрылғандығын айта кеткен жөн.

Түйінді сөздер: құқықтық жүйе, императивті, Рим жария құқық жүйесі, міндеттер, талаптар, тиімді жүйе, тиімді нәтиже.

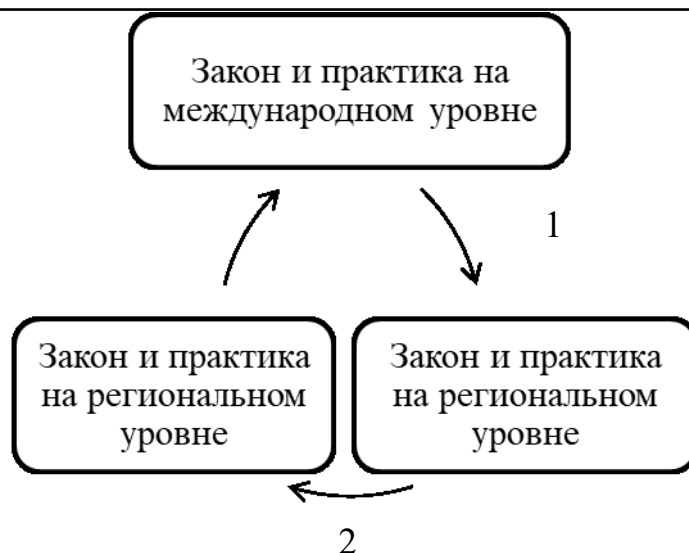
**THE EFFECTIVENESS OF THE TRADITIONAL ROMAN LEGAL SYSTEM
AND ITS ROLE IN THE FORMATION OF THE LEGAL SYSTEM OF
KAZAKHSTAN**

Annotation: Among the legal systems, one of the most popular and important is the system of Roman law. In this article, we will make an analysis on such grounds as the essence of Roman law, its main prerequisites, and features of the legal potential of ancient Rome. The basis for the creation of the legal system of capitalist countries, which traditionally has its place, retains its potential and social power, works in accordance with modern requirements, is Roman law. The basis of the Roman legal system is two types: public and private law. We will continue our article on this public Roman law system. The main feature of the rule of Roman public law is the presence of obligations and requirements for performing certain actions established on the basis of the law, as well as the fulfillment of these requirements and obligations by each member of the company. The main feature of Roman public law is that it has an imperative character. Kazakhstan is one of the countries that has experienced the effectiveness of the traditional Roman legal system and is trying to integrate it into the legal system of the country. This system of Roman law has become the basis for the formation of the legal system in the country. Considering the advantages and disadvantages of the traditional legal system, it should be noted that the country has a strong legal system.

Keywords: legal system, imperative, Roman public law system, tasks, requirements, effective system, effective result.

В большинстве случаев рецепция права считается наиболее плодотворным источником правовых изменений. Заимствование может происходить внутри системы, по аналогии - от небрежности в деликтах до небрежности в контрактах, например, или из другой правовой системы. Акт заимствования обычно прост. С другой стороны, построение теории заимствования представляется чрезвычайно сложным делом. Приемы бывают разных форм и размеров: от принятия отдельных правил до (теоретически) почти целой системы. Они представляют собой целый ряд социальных явлений, которые нелегко объяснить. В этой связи римское право считается одним из образцовых систем для заимствования правовых аспектов [1].

Римская система служила двум отдельным цивилизациям. Общее право, регулирующее повседневные отношения в самых различных современных обществах, развивалось без перерыва с самого начала в обществе, совершенно отличном от любого из них. Рецепция иностранного права может быть частичным, постепенным или косвенным. Добываемый источник сам по себе не должен иметь обязательной силы в донорской системе. То, что заимствовано, может быть терминологией, а не содержанием, и систематическими, а не конкретными правилами. Это объясняется тем, что, поскольку заимствование распространено на протяжении всей общественной жизни, преобладание заимствованных элементов в праве трудно объяснить. Необходимость основывать право на авторитете отдаленных, если не местных образцов является примером заимствования, характерного для права [2].

Фигура 1. Виды рецепции права. 1 – вертикальная рецепция, 2 – горизонтальная рецепция [3].

Влияние римского публичного права на правовую систему многих стран, в том числе и Казахстана, представляется очевидной и многообещающей темой. Значение этого разделения в традиции гражданского права почти невозможно преувеличить. Ведущий легист XVI века Шарль Дюмулен, например, описал его как «главное и высшее подразделение юриспруденции», и он остается абсолютно фундаментальным для многих гражданских систем права сегодня.

Различие между публичным и частным правом не имело никакого технического значения для римских юристов, но это была общая классификация, уходящая корнями в греческую философию. Из-за своей двусмысленности точное разграничение между публичным и частным правом представляет большую сложность. Часто публичное право означало конституционное право, то есть основополагающую идентичность римлян; иногда публичное право было общим выражением для обозначения позитивного права. В некоторых текстах «*ius publicum*» был почти эквивалентен общественному порядку, принудительному праву и императивному праву. Когда юристы использовали как публичное, так и частное право вместе, они имели в виду всю римскую правовую систему [4].

Общеизвестно, что римские юристы были наиболее не заинтересованы в публичном праве. Никаких продолжительных дискуссий о конституционных сдержках и противовесах или средствах удержания магистрата или другой власти в надлежащих пределах его юрисдикции не сохранилось. От тех немногих юристов, о которых говорят, что они были экспертами в области публичного права, не сохранилось ничего существенного. Таким образом, может быть только намек на то, что, когда в этом знаменитом тексте Ульпиан проводит различие между публичным и частным правом, он делает это для того, чтобы убрать его с дороги вместе с «*ius naturale*» и «*ius gentium*» и оставить свободную сцену для вступления в надлежащее дело права, частного права. Возможно, именно соображения такого рода привели Савиньи к мнению, что римское публичное право не было воспринято в современных правовых системах. Кошакер, хотя и менее экстремистски настроенный, все же считал, что римское публичное право слишком тесно связано со своим временем, чтобы служить основой для современного публичного права.

Однако в последнее время отношение стало несколько более позитивным. Коинг настаивал на том, что ошибочно полагать, будто средневековый юрист строго различал частное и публичное право и определял, что только частное право может быть воспринято. То, что было получено, было всем римским правом, публичным и частным, каждый текст был честной игрой для разъяснения любого пункта или принципа. Как только это будет принято, станет ясно, что римское публичное право, как можно ожидать, оказало свое влияние; хотя, поскольку римские труды по частному праву намного больше по объему и сложности, их влияние должно быть ожидаемо большим. Однако в данной статье речь идет только о влиянии публичного права [5].

В современной правовой системе Казахстана эффективно используются некоторые положения публичного римского. Это отчасти из-за того, что наша страна входит в романо-германскую правовую систему и тесно связана с его источниками. Тем самым, континентальное право во многом способствовало восприятию римской правовой доктрины. Рецепция отражала идеи гуманизма, возрождения. Впоследствии теория «национального духа» историко-правовой школы получила широкое распространение.

Надо сказать, что в древнеказахских правовых источниках («Жети жаргы», пути Есим хана и Касым хана) прямое и конкретное влияние византийской доктрины отсутствует. Так как в те времена мы, в основном, были под влиянием исламской религии и тюркской культуры.

В течение нескольких столетий после повторного открытия Дайджеста именно римские концепции публичного права служили основой для дискуссий о суверенитете, полномочиях императора и города, отношениях между императором и магистратом. Их могущество заключается в абстракции, которая позволяет легко переходить к современным институтам; в отношении таких переходов почти не чувствовалось колебаний. Многие тексты получили новое применение: например, встал вопрос, связан ли император актами или законами своих предшественников. Аккурсий считал, что это не так, поскольку равный не имеет власти над равным. Римские юристы не использовали это правило таким образом. Римские юристы также были скупы в определении понятий; их преемники, когда они переняли римские термины, могли изменить их для своих собственных целей. Таким образом, Азо определил «*iurisdictio*» как «власть, публично введенную с необходимостью утверждения закона и установления справедливости». Римляне вряд ли стали бы говорить об этом так широко [6].

Можно в какой-то степени утверждать что, римское публичное право послужило основой для конституционной доктрины, концепции суверенитета независимого Казахстана. Еще одним аспектом римского публичного права, который является актуальным по сей день и широко используется во многих странах мира является институт народного трибуна.

Таким образом, успешная рецепция, которое стало основным фактором правовых изменений и сыграло важную роль в правовом развитии, часто встречалось при принятии новых законов. Когда все страны мира осуществляют политические и экономические преобразования, их правовые системы должны претерпеть кардинальные изменения. Внося эти изменения, законодатели могут видеть, что с приобретением иностранного права возможна международная гармонизация определенного свода законов [7].

Список использованной литературы:

1. Johnston D. The General Influence of Roman Institutions of State and Public Law. Roman Law Resources. 1997. vol 20. P. 87-101.
2. Rahman K.A., Asa R.S. The Doctrine of Reception of Law and Its Significance in Legal Development. SSRN Electronic Journal. 2016. vol 21. no 1. P. 10-16.
3. Dumoulin C. Omnia quae extant opera. 1681. vol. I. P. 738.
4. Coing H. Die Anwendung des Corpus iuris in den Consilien des Bartolus, in: L'Europa e il diritto romano: Studi in memoria di Paul Koschaker. 1954. vol. 1. P. 71-93.
5. Domingo R. Roman Law: Basic Concepts and Values. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.researchgate.net/publication/318389613_Roman_Law_Basic_Concepts_and_Values
6. Roman Tribune: Definition & Overview. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://study.com/academy/lesson/roman-tribune-definition-lesson-quiz.html>
7. Указ Президента Республики Казахстан от 19 сентября 2002 года N 947 «Об учреждении должности Уполномоченного по правам человека» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U020000947>

ӘОЖ 347.91/95(574)

**АЗАМАТТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУДЕГІ СОТ АКТІЛЕРІНІҢ ҚАЙТА ҚАРАУ
ИНСТИТУТТАРЫНЫҢ ҚАЗАҚСТАН АУМАҒЫНДА ПАЙДА БОЛУЫ ЖӘНЕ
ДАМУЫ ТАРИХЫ**

Қаншатаев М.

*Д.А. Қонаев атындағы Еуразиялық заң академиясы, Қазақстан Республикасы,
Алматы қ-сы, tarat_k_93@mail.ru*

Түйіндеме: Бұл мақалада заңды күшіне енген сот актілерін қайта қараудың апелляциялық тәртібінің Қазақстанның аумағындағы даму эволюциясы қарастырылған. Қазақстан аумағында сот актілерін қайта қарау институттарының пайда болуын Ұлы қазан революциясына дейін қолданылған патшалық ресейдің азаматтық іс жүргізу заңдары, сондай-ақ революциядан кейінгі Кеңес Одағы кезеңіндегі азаматтық іс жүргізу заңнамалары елеулі ықпалын тигізді. Революцияға дейінгі азаматтық іс жүргізу Жарғысында сот шешімдерін қайта қараудың екі нысаны қарастырылды: апелляция және кассация, ал революциядан кейін Кеңестік өкіметтің сот ісін жүргізу саласындағы саясаты апелляция институтынан бас тартуға әкелді және заңды күшіне енген сот актілерін қайта қарау институты ретінде қадағалау институты қарастырылды. Бұл үрдіс Қазақстан тәуелсіздік алғанға дейін жалғасын тапты, тек 1999 жылы қабылданған Қазақстан Республикасының Азаматтық іс жүргізу заңымен апелляция институты қайта қалпына келтірілді, қайта қарау институттарына қатысты ерекшеліктер орын алды. Атап айтқанда заңды күшіне енген сот актілерін қайта қараудың екі бірдей нысаны: апелляция мен кассация қарастырылды. Екі бірдей институтты бір бағытта бірдей қолдану кейбір проблемаларды туындатты, нәтижесінде кассациялық институттан бас

тартуға мәжбүр болды, кейін кассация институты заңды күшіне енген сот актілерін қайта қарау нысаны ретінде қалпына келтірілді.

Кілтті сөздер: апелляция, кассация, азаматтық іс жүргізу, қайта қарау, сот актісі.

ИСТОРИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И РАЗВИТИЯ НА ТЕРРИТОРИИ КАЗАХСТАНА ИНСТИТУТОВ ПЕРЕСМОТРА СУДЕБНЫХ АКТОВ В ГРАЖДАНСКОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

Аннотация: В данной статье рассмотрена эволюция развития апелляционного порядка пересмотра судебных актов, не вступивших в законную силу. На появление на территории Казахстана институтов пересмотра судебных актов оказало существенное влияние действовавшее до Великой Октябрьской революции гражданское процессуальное законодательство царской России, а также гражданское процессуальное законодательство периода постреволюционного Советского Союза. В дореволюционном Гражданском процессуальном Уставе рассматривались две формы пересмотра судебных решений: апелляция и кассация, а после революции политика советской власти в области судопроизводства привела к отказу от института апелляции и рассматривался институт надзора как институт пересмотра вступивших в законную силу судебных актов. Эта тенденция продолжалась до обретения Казахстаном независимости, и только в 1999 году принятым Гражданским процессуальным законом Республики Казахстан был восстановлен институт апелляции, имели место исключения в отношении институтов пересмотра. В частности, были рассмотрены две одинаковые формы пересмотра судебных актов, не вступивших в законную силу: апелляция и кассация. Одно и то же использование двух одинаковых институтов в одном направлении вызвало некоторые проблемы, в результате чего законодатель был вынужден отказаться от кассационного института, а позже институт кассации был восстановлен как форма пересмотра вступивших в законную силу судебных актов.

Ключевые слова: апелляция, кассация, гражданское производство, пересмотр, судебный акт.

HISTORY OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF INSTITUTIONS FOR THE REVISION OF JUDICIAL ACTS IN CIVIL PROCEEDINGS ON THE TERRITORY OF KAZAKHSTAN

Annotation: This article examines the evolution of the development of the appeal procedure for reviewing judicial acts that have not entered into legal force. The civil procedure legislation of tsarist Russia, which was in force before the Great October Revolution, and the civil procedure legislation of the post-revolutionary Soviet Union, significantly influenced the emergence of judicial review institutions in Kazakhstan. In the pre-revolutionary Civil Procedure Charter, two forms of judicial review were considered: appeal and cassation, and after the revolution, the policy of the Soviet government in the field of judicial proceedings led to the rejection of the institution of appeal and considered the institution of supervision as an institution for reviewing judicial acts that had entered into legal force. This trend continued until Kazakhstan gained independence, and it was only in 1999 that the Civil Procedure Law of the Republic of Kazakhstan restored the institution of appeal, and there were exceptions to the institutions of review. In particular, two identical forms of review of judicial acts that have not entered into legal force were considered: appeal and cassation. The same use of two identical institutions in the same direction caused some

problems, as a result of which the legislator was forced to abandon the cassation institute, and later the institution of cassation was restored as a form of revision of judicial acts that entered into legal force.

Keywords: appeal, cassation, civil proceedings, review, judicial act.

Қазақстан аумағында сот актілерін қайта қарау институттарының пайда болуы және дамуына кеңестік кезеңдегі заңдардың ықпалы болды. Революцияға дейін қолданылып келген іс жүргізушілік заңдарда апелляция және кассациялық тәртіпте істерді қайта қарауды реттейтін ережелер орын алған.

Ресейде сот шешімдерін қайта қарау институттарының нақты қалыптасуын Петр I патшалық етуімен байланыстырады, әрине сот шешімдерін қайта қараудың ресейлік нұсқасы өз бетімен пайда болып дамыды дей алмаймыз, себебі ол батыс елдерінің (Германия, Франция және т.б.) тәжірибесіне ала отырып қалыптасты.

Ал Е.С. Смагин «Ресейде 1497 жылғы Сот кітабында алғаш рет істі қайта қарау «Басты сот» туралы қарастырылды»[1,19б.] дейді.

Сонымен қатар сот шешімін қайта қараудың ресейлік нұсқасының қалыптасуына «XIII ғасырдағы Литва Ұлы княздігінің сот жүйесін бірінші және екінші сатыларға бөлу және төменгі тұрған соттардың шешімдеріне шағым (апелляция) беруге жол беру»[2,9б.] тәжірибесіде ықпал етті.

XIX ғасырдың орта шенінде орын алған өзгерістер нәтижесінде «Ресейде үш буынды сот жүйесі қалыптасты, екінші сатыда сот актісін қайта қараудың апелляциялық тәртібі қолданылды, ал үшінші сатысында қайта қараудың кассациялық тәртібі қолданылды»[3,119б.].

1864 жылы Азаматтық сот ісін жүргізудің Жарғысы қабылданды. Бұл Жарғыда апелляциялық және кассациялық іс жүргізу тәртіптерімен істі қарау мәселелері қарастырылды.

И.Е. Энгельманның пікірінше, «аталған Жарғыда аяқталмаған сот шешімдерін шағымдау үшін апелляциялық тәртіп қолданылды және оған сот шешімінің дұрыс болмауына ненің негіз болғандығына (тараптар ұсынған материалдардың толық болмауына, оны сотпен негізсіз анықтауынан немесе оған құқықтық нормалардың дұрыс қолданбауынан) қарамастан жол берілді»[4,631б.].

Ал Е.А. Нефедьев «аяқталған сот шешімдеріне қатысты шағымданудың үш түрі: 1) кассация туралы өтініш; 2) шешімдердің қайта қарау туралы өтініш; 3) іске қатыспаған тұлғалардың өтініштері қарастырылды»[5,351б.] дейді.

Кеңестік кезеңде сот актілерін қайта қарау институттарында елеулі өзгерістер болды. Бұл өзгерістер сол кезеңдегі большевиктер тарапынан буржуазиялық сарқыншақтарды жоюға бағытында жүргізілген саясатымен байланысты болды. «Капиталистік қоғамда сот қудалау аппараты, буржуазиялық пайдалану аппараты ретінде қолданылды. Сондықтан пролетарлық революцияның сөзсіз міндеті сот мекемелерін реформалау емес..., ал ескі соттың және оның аппаратынның барлығын негізіне дейін жою болып табылады»[6,162-163бб.].

1917 жылы қабылданған ХКК 22 қараша 1917 жылғы «Сот туралы» №1 Декретімен апелляциялық қайта қарау тәртібі өзінің қолданысын тоқтатты. Аталған Декреттің 2-бабына сәйкес «жергілікті соттардыңшешімдері аяқталған болып табылады және апелляциялық тәртіпте шағымдалуға жатпайды»[7]. Осы аталған Декреттің 2-бабында «100 рубльден асатын ақшалай өндіріп алу бойынша істер бойынша кассация туралы өтінішке жол берілді. Кассациялық соттар ретінде уездік соттар және астана қалаларындағы жергілікті соттардың астаналық съезді»[7] танылды.

Бұл аталған ереже 15 ақпан 1918 жылғы «Сот туралы» №2 Декретпен нақтыланды. №2 Декреттің 4-бабына сәйкес «апелляциялық тәртіпте шағымдауға жол берілмейді және тек қана шешімге кассация беруге жол беріледі»[8]. Осы Декретке сәйкес кассациялық іс жүргізу тәртібі белгіленді. Кассациялық соттардың құрамын қалыптастыру келесідей тәртіпте жүргізілді: «округтік халық соттарының тұрақты мүшелері аталған облыстың жалпы жиналысында өздерінің арасынан облыстық халық сотының сәйкес сандағы мүшелерін сайлайды, ал олар болса өздерінің арасынан облыстық халық сотының төрағасын және бөлімдердің төрағаларын сайлайды»[8].

Кассациялық тәртіпте істі қарауға тоқталатын болсақ, кассациялық сот «елеулі деп таныған формальды бұзушылықтар бойынша да, әділетсіз деп танылған шешімдерді де жоюға құқылы, шешімнің күшін жойғаннан кейін істі қайтадан жаңадан қарауға жібереді»[8].

Сонымен қатар кассациялық соттарда заңды талдауда қарама-қайшылықтарға жол бермеу үшін жоғары сот бақылауы белгіленді, оны Петроград қаласында құрылған Жоғары сот бақылауы жүзеге асырды.

Сот шешімдеріне шағым беру және оларды қайта қарау тәртібін белгілейтін ережелер 1923 жылы қабылданған РСФСР Азаматтық іс жүргізу кодексінің төртінші бөлімінде қарастырылды[9].

«Екінші сатыдағы кассациялық сатыдағы соттың міндеті шағымда көрсетілген уәж бен негіздерге қарамастан істі толық көлемде қарау, ал құқығы істің іс жүзіндегі мән-жайларын тексеруден тұрды, осы арқылы сот актілерді кассациялық қайта қараудың кеңестік нұсқасын сол кезеңдегі батыстық, буржуазиялық кассациялық қайта қараудың нұсқасынан ажыратуға болатын. Кассациялық сатыдағы соттың істің мән-жайларын тексеру құқығы буржуазиялық жүйедегі іс бойынша мән-жайларды өзі анықтап және белгілейтін апелляциялық тәртіптен ерекшеленді»[10,354б.].

1938 жылғы «КСРО, одақтас және автономиялық республикалардың соттарын құру» туралы КСРО Заңында сот шешімдерін кассациялық қарауға қатысты бірқатар мәселелер нақтыланды. Аталған Заңның 15-бабында «шағымдалуға немесе наразылық келтірілуге жататын сот актілерінің шеңбері анықталды (КСРО Жоғарғы Сотының және одақтас республикалардың Жоғарғы Соттарының шешімдері мен ұйғарымдарын қоспағанда, қалған барлық соттардың шешімдері мен ұйғарымдары шағымдалуға немесе наразылық келтірілуге жатты), шағымды беруге немесе наразылықты келтіруге құқылы тұлғалардың шеңбері анықталды (оларға талап қоюшылар, жауапкерлер және олардың өкілдері, прокурорлар жатқызылды), кассациялық тәртіппен істі қарау шегі («істегі және тараптар ұсынған материалдар бойынша берліген шағымды емес, төменгі тұрған соттардың шешімдерінің заңдылығы және негізділігін тексереді»[11]) қарастырылды.

Жалпы Кеңес Одағында орын алған үрдіс одақтас республикалардың заңдарын айналып өтпеді. Одақтас республикалардың заңдарында апелляциялық тәртіп қарастырылмады және заңды күшіне енбеген сот актілерін қайта қараудың тәртібі ретінде тек кассациялық тәртіп қана қарастырылды.

1963 жылғы Қазақ ССР Азаматтық іс жүргізу кодексінің 34-тарауы[12] сот шешімдеріне шағым беру және наразылық келтіру тәртібін қарастырды. Осы кодекстің 279-бабында кассациялық шағым беру және наразылық келтіру құқығына ие тұлғалар және шағымдалатын немесе наразылық келтірілетін сот актілері қарастырылды. Қазақ ССР Жоғарғы Сотының шешімдерінен басқа қалған Қазақ ССР аумағындағы барлық соттардың шешімдері кассациялық шағымдалуға немесе наразылық келтірілуге жатты. Кассациялық шағым беру субъектілері шеңбері кәзіргі қолданыстағы ережелермен

салыстырғанда тар болды десек болады. Өйткені кассациялық шағым беру субъектілері ретінде тек қана іске қатысқан тараптар және өзгеде тұлғалар қарастырылды, алайда бұл тұлғалардың қатарында іске қатыспаған, бірақ соттың шығарған шешімі құқықтары мен заңды мүдделері қозғалатын тұлғалар қарастырылмады.

Наразылық келтіруге құқығы бар тұлғалардың қатарына жатқызылған прокурорлардың екі тобы қарастырылды. Олардың құрамы іске қатысу немесе қатыспауына қарай анықталды. Іске қатысу немесе қатыспауына қарамастан прокурор, прокурордың орынбасары наразылық келтіру құқығына ие болды, ал прокурор көмекшілері, басқарма мен бөлім прокурорлары тек өздері қатысқан істер бойынша шешімдерге ғана наразылық келтіре алды.

Кассациялық сатыдағы соттар ретінде облыстық соттар және Қазақ ССР Жоғарғы Соты қарастырылды. Облыстық соттар кассациялық инстанция ретінде аудандық (қалалық) халық соттарының шешімдерін қарастырды, ал Қазақ ССР Жоғарғы Соты сәйкесінше облыстық, Алма-ата және Ленинск қалалық соттарының шешімдерін қайта қарады. Бұл жерде байқайтынымыз кассациялық саты ретінде Алма-Ата қалалық соты қарастырылмаған, бірақ кассациялық іс жүргізуге қатысты өзге нормаларда кассациялық саты ретінде қарастырылған, мысалы, Қазақ ССР АЖК-нің 281-1-бабында.

Кассациялық шағым беру немесе наразылық келтіру мерзімдері шешім аяқты нысанда шыққан кезден бастап он күн мерзімді құрады. Ал кассациялық сатыда істі қараудың мерзіміне тоқталатын болсақ, кассациялық іс жүргізу мерзімі 1980 жылға дейін нақты қаралмады, тек 21 қараша 1980 жылғы енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға сәйкес кассациялық іс жүргізу мерзімін белгілейтін жаңа ереже пайда болды және ол мерзімдер қаралатын істің күрделілігіне, сондай-ақ қарайтын соттың сот жүйесіндегі алатын орнына байланысты болды. Атап айтқанда «облыстық соттар, Алма-ата қалалық соты шағым немесе наразылық келіп түскен күннен бастап он күннен кешіктірілмей қаралуға жатады, ал күрделі істер немесе өзгеде ерекше жағдайларда сәйкес соттың төрағасы оны тағы да он күннен аспайтын мерзімге ұзарта алады. Ал Қазақ ССР Жоғарғы Соты шағым немесе наразылық түскен күннен бастап бір айдан кешіктірмей қарауы тиіс, ал ерекше жағдайларда бұл мерзім бір айдан аспайтын мерзімге ұзартылуы мүмкін»[12].

Істі қарау шегіне тоқтала кетейік. Сол кезеңдегі кеңестік кассацияға тән белгілердің барлығы сақталып қалды десек болады, бұл кассациялық сатыда істі қарау шегіне де қатысты болды. Қазақ ССР АЖК-нің 291-бабына сәйкес «сот істе бар және тараптар мен іске қатысушы өзге тұлғалар қосымша ұсынған материалдар негізінде бірінші сатыдағы соттың шешімінің заңдылығы мен негізділігін оның шағымдалған бөлігінде де, сондай-ақ шағымдалмаған бөлігінде де, шағым бермеген тұлғаларға қатысты да тексереді. Сот шағым немесе наразылықтағы тұжырымдарға тәуелді емес және істі толық көлемде тексеру міндеті жүктелген»[12]. Яғни сот істі қарау барысында мүдделі тұлғалардың шағымдармен немесе наразылықтарымен, олар ұсынған материалдармен ғана шектеліп қалмауы тиіс, ол олардың шегінен шығып қосымша материалдар, дәлелдемелер жинай отырып істі шешуге міндетті болатын, ал бұл Қазақ ССР АЖК-нің 14-бабында қарастырылған азаматтық іс жүргізудің негізгі қағидасының мазмұнына («сот ұсынылған материалдар мен түсініктермен шектелмеуге, істің шын мәніндегі мән-жайларын, тараптардың құқықтары мен міндеттерін жан-жақты, толық және объективті түрде анықтау үшін заңмен қарастырылған барлық шараларды қолдануға міндетті»[12]) сай келеді.

Қазақ ССР АІЖК-нің кассациялық қайта қарау туралы ережелері бірінші сатыдағы соттардың шешімдеріндегі орын алған қателіктерді жоюға, сондай-ақ екінші сатыдағы соттарға төменгі тұрған соттардың қызметіне деген бақылауды жүзеге асыруына толық мүмкіндік берді.

Қазақстан аумағында сот актілерін қайта қарау институтының даму тарихының тағы бір маңызды кезеңдерінің бірі - бұл тәуелсіз Қазақстандағы аталған институттың даму кезеңі болып табылады. Бұл кезеңді біз тәуелсіздік алғаннан бері екі рет қабылданған азаматтық іс жүргізу заңдарымен байланыстырсақ болады.

Алғашқы азаматтық іс жүргізу заңы 1999 жылы қабылданды. Бұл Заңда сот актілерін қайта қарау институтына қатысты елеулі маңызы бар жаңалықтар орын алды десек болады. Осы Заңмен алғаш рет сот актілердің апелляциялық қайта қарау тәртібі енгізілді.

Сондай-ақ 1999 жылғы ҚР АІЖК-нің[13] алғашқы мәтіні бойынша заңды күшіне енбеген сот актілерін қайта қараудың екі нысаны қарастырылған болатын: апелляциялық және кассациялық. Бұл қайта қараудың екі түрі бір-бірінен аталған іс жүргізу тәртібімен қаралатын істермен ерекшеленді және талаптың құнымен ажыратылды.

1999 жылғы ҚР АІЖК-нің 333-бабының бастапқы мәтінінде аталған екі іс жүргізу нысанын ажыратуға мүмкіндік беретін белгілер нақты көрсетілгенді.

Атап айтқанда апелляциялық тәртіпте заңды тұлғалар, заңды тұлға құрмай кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыратын жеке тұлғалар арасындағы құны бес мың айлық есептік көрсеткіштен аспайтын мүліктік даулар бойынша шығарылған бірінші сатыдағы соттардың (аудандық және оған теңестірілген соттардың) шешімдері қаралды, ал қалған шешімдердің барлығы кассациялық тәртіпте қаралуға жатты. Сонымен бірге кассациялық тәртіпте бірінші және апелляциялық инстанция ретінде облыстық соттардың шығарған шешімдері, бірінші инстанция ретінде Қазақстан Республикасының Жоғары Сотының шығарған шешімдері қаралуға жатты. Бұл жерден сот актілерін қайта қараудың қазақстандық алғашқы нұсқасының бір ерекшелігі ретінде апелляциялық соттың шығарған шешімдерін қосымша тағыда кассациялық тәртіпте тексерілуге жататындығын байқауымызға болады.

Сонымен бірге апелляциялық және кассациялық шағым беруге құқығы бар тұлғалардың шеңбері кеңейтілді, енді іске қатыспаған, бірақ шығарылған сот актісі оның құқықтары мен заңды мүдделерін қозғайтын тұлғаларда апелляциялық және кассациялық шағым беруге құқығына ие болды. Сондай-ақ бұл ҚР АІЖК-не дейін қолданыста болған Қазақ ССР АІЖК-дегі ережелерге қарағанда наразылық келтіру құқығына ие прокурорлардың шеңберіде кеңейтілді, егер бұрын бірқатар прокурорлардың наразылық келтіру құқығы іске қатысу немесе қатыспауымен шектелетін болса, енді бұл шектеу алынып тасталынды. Бұл әрине прокуратура органдарының атқаратын қызметімен тікелей байланысты болды. Атап айтқанда «іске қатысқан кез келген прокурор, сонымен қатар іске қатысуына қарамастан Қазақстан Республикасының Бас прокуроры, оның орынбасарлары, облыс прокурорлары және оған теңестірілген прокурорлар, олардың орынбасарлары, аудандық (қалалық) прокурорлар және оларға теңестірілген прокурорлар, олардың орынбасарлар өз құзыреттері шегінде сот актілеріне наразылық келтіре алды»[13].

Апелляциялық және кассациялық тәртіпте қайта қарауды жүзеге асыратын субъектілерге тоқтала кетсек. Апелляциялық тәртіпте қайта қарауды облыстық соттар, Алматы, Астана қалаларының қалалық соттары жүзеге асырды, ал кассациялық тәртіпте

- апелляциялық тәртіпте қарауға жатпайтын істер облыстық соттардың, Алматы, Астана қалаларының қалалық соттарының сот алқасы;

- бірінші және апелляциялық инстанция ретінде облыстық соттардың шығарған шешімдерін Қазақстан Республикасының Жоғары Сотының сот алқасы;

- бірінші инстанция ретінде Қазақстан Республикасының Жоғары Сотының шығарған шешімдерін Қазақстан Республикасының Жоғары Сотының Президиумы қайта қарауды жүзеге асырды.

Ал 2001 жылғы 11 шілдедегі «Қазақстан Республикасының кейбір заң актілеріне сот ісін жүргізу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңымен кассациялық тәртіпте заңды күшіне енген сот актілерін қайта қарау институты 1999 жылғы ҚР АДЖК-нен алынып тасталды[14].

Бірақ 2009 жылғы 10 желтоқсандағы «Қазақстан Республикасының Қылмыстық, Қылмыстық іс жүргізу және Азаматтық іс жүргізу кодекстеріне сот жүйесін жетілдіру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңымен бірінші және апелляциялық сатылардағы соттардың заңды күшіне енген шешімдеріне, ұйғарымдарына және қаулыларына қайта қараудың бір нысаны ретінде кассация институты 1999 жылғы ҚР АДЖК-не қайта енгізілді[15].

Екінші рет қабылданған 2015 жылғы ҚР АПК-де қайта қарау институттарының ішінде екі апелляциялық және кассациялық институттар қалдырылды, ал бұрыннан бері қолданылып келе жатқан қадағалау институты өзінің қолданысын тоқтатты.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Смагина Е. С. Апелляционное производство в гражданском процессе /Е.С. Смагина. -М.: Юрлитинформ, 2007. -192 с.

2. Волос О.О. История формирования институтов обжалования не вступивших в законную силу судебных постановлений в гражданском судопроизводстве// <https://core.ac.uk/download/pdf/290222613.pdf>

3. Демиденко Д.Н. История развития институтов обжалования и пересмотра судебных решений в гражданском процессе / Д.Н. Демиденко // Промышленно-торговое право. -2004. -№ 3. -С. 113-125.

4. Гражданский процесс. Хрестоматия: учеб. пособие / под ред. М. К. Треушников. -М.: Городец, 2005. -896 с.

5. Нефедьев Е.А. Учебник русского гражданского судопроизводства / Е.А. Нефедьев; МГУ им. М.В. Ломоносова, Кубан. гос. ун-т. -Краснодар: Совет. Кубань, 2005. -480 с.

6. Ленин В.И. Полное собрание сочинения Т.36//<http://leninvi.com/t36>

7. Декрет о суде от 22 ноября (5 декабря) 1917 г.// http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/DEKRET/o_sude1.htm

8. Декрет о суде №2 от 15 февраля 1918 г.// http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/DEKRET/o_sude2.htm

9. Постановление ВЦИК от 10.07.1923 (ред. от 31.01.1958) "О введении в действие Гражданского Процессуального Кодекса Р.С.Ф.С.Р." (вместе с "Гражданским Процессуальным Кодексом Р.С.Ф.С.Р.") //<http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req>

10. Советский гражданский процесс; Учебник/Под ред. К.И. Комиссарова и В.М. Семенова. -2е изд. перераб. и доп. -М.: Юрид.лит., 1988. -480 с.

11. Закон СССР от 16.08.1938 "О судостроительстве СССР, союзных и автономных республик"

<http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=16079#06780128146969036>

12.Гражданский процессуальный кодекс Казахской ССР. Утвержден законом Казахской ССР от 28 декабря 1963 года. Утратил силу - Законом РК от 13 июля 1999 г. № 412 ~Z990412// <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K630002000>

13.Қазақстан Республикасының Азаматтық іс жүргізу кодексі/Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 13 шілдедегі N 411 Заңы. Күші жойылды - Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 31 қазандағы № 377-V Кодексімен//https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K990000411_#z458

14.«Қазақстан Республикасының кейбір заң актілеріне сот ісін жүргізу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы 2001 жылғы 11 шілде N 238-II //https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z010000238_#z0

15.«Қазақстан Республикасының Қылмыстық, Қылмыстық іс жүргізу және Азаматтық іс жүргізу кодекстеріне сот жүйесін жетілдіру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2009 жылғы 10 желтоқсандағы № 227-IV Заңы//https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z090000227_#z590

УДК 339.1

ДАМЫҒАН МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ САТЫП АЛУ ЖҮЙЕСІ

Кылышбаева С.Н.

*Евразийская юридическая академия имени д.а. кунаева, республика казахстан,
г.алматы, sani_zh@list.ru*

Түйіндеме: Бүкіл әлем бойынша мемлекеттік сатып алу заңнамасында бақылау түр - іс жүзінде бұл жағдайда сатып алушы, яғни, мемлекеттік барынша процесінің тиімділігіне мүдделі. Бүкіл әлемде заң шығару қызметінің маңызды бағыттарының бірі Экономикалық теория сәйкес, бағаның төмендеуіне әкелуі тиіс, адал бәсекелестік, күреске арналған бастады.

Мемлекеттік сатып алу осы заманғы тәжірибеде басты мәселе - «адам факторы» сыбайлас жемқорлыққа және арамдығы тудырады. Алайда, шетелде, сатып алу, сондай-ақ әзірленген нормативтік база және құзыретті әкімшілік-ақ барынша тиімділігін әлеуетті шығынын азайту мүмкін - тек лобби мән-жайлар жұмыс істейтін іріктеу факторлардың бірі айналады «тең болып табылатын басқа да заттар».

Шетелдік сатып алу негізгі принциптеріне практика: ашықтығы (transparency) - сатып алу туралы ақпаратты ашықтығы мен қолжетімділігі; есептілік және сақталуын қамтамасыз ету рәсімдерін (accountability and duprocess) - қатаң ұстану сатып алу мемлекеттік рәсімдер мен қоғамдық бақылау үшін; ашық және тиімді бәсекелестік (effective competition) - кемсітпеушілік; әділет (fairness) - сатып алу барлық қатысушылар үшін тең мүмкіндіктер.

Әдетте, жеке елдердің заңдарында жазылған сатып алу және сатып алу қағидалары іс жүзінде әлемде қабылданған және осындай ЕО директиваларына, ДСҰ мемлекеттік сатып алу туралы көпжақты келісім, Азия-Тынық мұхиты экономикалық

ынтымақтастық және басқа да құжаттар, сондай халықаралық құжаттарға, бірқатар жазылған. Салдарынан мемлекеттің экономикалық саясаттың басымдықтарына белгілі бір елдердің заңдарында айырмашылықтары бар.

Түйінді сөздер: тең мүмкіндік, жемқорлықпен күресу, көпжақты келісім, адам факторы, дүниежүзілік тәжірибе.

СИСТЕМА ЗАКУПОК РАЗВИТЫХ ГОСУДАРСТВ

Аннотация: Регулирование госзакупок во всем мире находится в законодательстве - ведь в данном случае покупатель, то есть общественность, максимально заинтересован в эффективности процесса. Согласно экономической теории, одним из важнейших направлений законодательной деятельности во всем мире стала борьба с добросовестной конкуренцией, которая должна привести к снижению цен.

Государственные закупки - ключевой вопрос в современной практике - коррупция и коррупция порождает «человеческий фактор». Однако за рубежом закупки, а также хорошо развитая нормативно-правовая база и компетентное администрирование также могут минимизировать потенциальные затраты для достижения максимальной эффективности - только обстоятельства лоббирования становятся одним из факторов выбора, которые работают с «другими равными условиями».

Практика по основным принципам зарубежных закупок: прозрачность - открытость и доступность информации о закупках; подотчетность и дупроцесс - строгое соблюдение процедур государственных закупок и общественного контроля; эффективная конкуренция - недискриминация; справедливость - равные возможности для всех участников закупок.

Как правило, правила закупок и закупок, закрепленные в законах отдельных стран, практически приняты в мире и закреплены в ряде международных инструментов, таких как директивы ЕС, Многостороннее соглашение о закупках ВТО, Азиатско-Тихоокеанское экономическое сотрудничество и другие. В результате приоритеты экономической политики государства отличаются от законов отдельных стран.

Ключевые слова: равные возможности, борьба с коррупцией, многостороннее соглашение, человеческий фактор, мировой опыт.

PROCUREMENT SYSTEM OF DEVELOPED COUNTRIES

Annotation: The regulation of public procurement around the world is in the legislation - after all, in this case, the buyer, that is, the public, is most interested in the effectiveness of the process. According to economic theory, one of the most important areas of legislative activity around the world has become the fight against fair competition, which should lead to lower prices.

Public procurement is a key issue in modern practice - corruption and corruption generates the "human factor". However, overseas procurement, as well as a well-developed regulatory framework and competent administration, can also minimize potential costs to achieve maximum efficiency - only the circumstances of lobbying become one of the factors of choice that work with "other equal conditions".

Practice on the main principles of foreign procurement: transparency - openness and availability of information about procurement; accountability and duplo-process-strict compliance with public procurement procedures and public control; effective competition - non-discrimination; fairness - equal opportunities for all procurement participants.

As a rule, the rules of procurement and procurement enshrined in the laws of individual countries are practically accepted in the world and are enshrined in a number of international instruments, such as the EU directives, the WTO Multilateral Procurement Agreement, the Asia-Pacific Economic Cooperation, and others. As a result, the priorities of the state's economic policy differ from the laws of individual countries.

Keywords: equal opportunities, fight against corruption, multilateral agreement, human factor, world experience.

Мемлекеттік сатып алу туралы заңнама халықаралық ағымдағы Халықаралық сауда Комиссия Біріккен Ұлттар Ұйымының Заңына (ЮНСИТРАЛ), сондай-ақ заң ЮНСИТРАЛ үлгі қабылдау жөніндегі нұсқаулықта туралы модельдік заң негізінде жүзеге асырылады. «Тауарларды (жұмыстарды) және қызметтерді сатып алу туралы» үлгі заң ЮНСИТРАЛ алты бөлімнен топтастырылған, 57 мақалалар бар: жалпы ережелер; сатып алу және пайдалану, олардың жағдайларын әдістері; тәртібін тендерге; Сатып алудың негізгі әдісі; баламалы әдістерін сатып алу кезінде қолданылады рәсімдері; апелляциялары.[1]

Заң осы елдердің жөн тауарларды (жұмыстарды) және қызметтерді сатып алуды реттейтін және арналған мақсаттарды бар деп саналады. Сатып алуды барынша экономикалық тиімділігін қамтамасыз ету; жәрдемдесу және ынталандыру сатып алу ісін жүргізуге қатысуы өнім берушілердің (мердігерлердің) арқылы, ұлтына қарамастан, халықаралық сауда дамыту болып табылады; Сатып алынатын тауарлардың (жұмыстар) немесе қызметтерге қатысты өнім берушілердің (мердігерлердің) арасындағы жігерлендірілдік бәсекелестік; барлық өнім берушілердің (мердігерлердің) әділ және тең емдеу қамтамасыз ету; сатып алу процесінде және оған халықтың сенімін объективтілікті және бейтараптылықты жәрдемдесу; Сатып алу рәсімдерін ашықтығын қамтамасыз ету.

Көп көңіл үлгі заң ЮНСИТРАЛ сатып алу әдістері мен пайдалану олардың жағдайларына бөлінеді.

Дамыған елдерде бұйрықтар Мемлекеттік сатып алу және орналастыру негізделген жалпы қабылданған әдістері: Конкурстық процедуралар (ашық, жабық, екі кезенді, селективті), сатып алу әдеттегі коммерциялық желі сатып алу (Баға ұсыныстары), бірнеше әлеуетті жеткізушілермен келіссөздер, бір көзден сатып алу .

Ең кеңінен пайдаланылатын барлық рәсімдер мен іріктеу өлшемдері мемлекеттік келісім-шарттар, ашықтық және айқындық тең қол жеткізуін қамтамасыз ету бәсекелестік рәсім болып табылады. Басқа да құралдарын пайдалану мүмкіндігі тиісті негіздеме талап етеді.

Көптеген дамыған елдер, нарықтық экономиканың ұзақ дәстүр қарамастан, халықаралық талаптарға өздерінің ұлттық заңнамасында ескеру.

Германия заңға сәйкес, мемлекеттік, экономикалық тұлға ретінде әрекет ететін, жеке сектордың өкілдері ретінде, сол құқықтық және экономикалық принциптерін байланысты болады. Сатып алушы (тұтынушы) болсақ, ол нарықта олардың тректер өзгерістермен бірге, жеке сектор бәсекелеседі, сондай-ақ тауарлардың (қызметтер) сатып алу бойынша тендерлерді жариялау, олардың қажеттіліктері туралы нарығын

хабардар ету. Бұл жағдайда дауларды шешу үшін негіз азаматтық құқығы болып табылады. «Бюджет қаражатын үнемді пайдалану» талаптарына сүйене отырып, мемлекеттік мекемелер экономикалық тиімді нарықтық жабдықтау басымдық беруге міндетті. Бұл мемлекеттік, кез келген басқа да тұтынушыға сияқты, тауарлар (қызметтер) жеткізуге ашық (қоғамдық) тендерді пайдалана отырып баға салыстыру жүргізу дегенді білдіреді. Тендерлер (конкурстар) және мемлекеттік тапсырысты орналастыру жүргізу тәртібі ел экономикасының министрлігі әзірлеген мемлекеттік келісім-шарттар бойынша келісім-шарт жүзеге асыру туралы ережеде сипатталған.

АҚШ – та бірінші федералдық мемлекеттік сатып алуды реттейтін құқық 1792 жылы қабылданды. Содан бері, АҚШ-тың федералдық заңнамасы келісім-шарт жүйесін қазіргі заманғы түрінде болып қайта құрылды. Заңдар мен ережелердің арқа негізінде Құрама Штаттарының мемлекеттік сатып алу механизмі (алыс) «федералдық қажеттіліктері үшін сатып алу ережелерінің» деп аталатын. Бұл құжат сатып алу саясатының қағидаттарын айқындайды, сондай-ақ құрылған және бұйрықтары мен өкімдері сатып алу және орналастыру жүзеге асыру барлық федералдық агенттіктері сақталуы тиіс рәсімдерді көптеген талаптарын нақтылайды. Федералдық Сатып алу саясат басқармасының жүктелген осы саладағы нормативтік-параметр мемлекеттік сатып алу және үйлестіру ережелерін бірыңғай қолдануды бақылау. Бір қызығы, АҚШ федералдық заң ресми тәуелсіз бюджеті бар, жеке мемлекеттер мен басқа да аумақтық бірліктердің үкімет қызметіне қолданылмайды. Бірнеше рет сатып алу туралы заңнаманы біріздендіру тырысады, бірақ барлық мемлекеттердің заңдары жалпы қабылданған қағидаттарына негізделген, бірақ кейбір мемлекеттер, федералдық заңнамаға сәйкес олардың ережелерді әкелді.[2]

Конкурс бойынша ағымдағы Ұлыбритания заңнамасы негізінде «бәсекеге қабілетті сатып алу жөніндегі нұсқаулық», орталық әдістемелік ретінде Біріккен Корольдігінің Қазынашылық және қадағалау органы «сатып алу бойынша Орталық ұйымына». Құрылған үкіметте кафедра сатып алу стратегиясы, сондай-ақ бар. Әрбір министрлік келісім-шарт жұмыс бөлімі бар. Қазынашылық шығындар министрлігінің жауапты Қазынашылық лауазымды келісілген, ал, министрліктер қаражатты басқаруды тапсыруға құқығы. Қазынашылық өкілі (Қазынашылық инспекторы) шығындар бюджет бөлу, әрбір келісім-шарт өзінің ықыласына алуға тиіс болуын қамтамасыз етеді.[3]

Австралия мен Жаңа Зеландия, арнайы мемлекеттік сатып алу саласын реттейтін заңдар жоқ. Алайда, бұл елдерде кеңінен (ең алдымен Қаржы министрлігінің және жұмыстарды министрлігінің, федералдық деңгейде және мемлекеттік деңгейде де) атқарушы заңнамалық нормативтік құқықтық және әкімшілік билік реттеледі мемлекеттік келісім-шарт, іске асыру бәсекеге қабілетті әдістері пайдаланылады. Сонымен қатар мемлекеттер мен аумақтар жалпы мемлекеттік сатып алу саясаттың аясында айтарлықтай автономия бар. Мемлекеттік шығыстардың қаржылық бақылау қолданыстағы заңнамасы негізінде қазынашылық желісі (Қаржы министрлігі) арқылы жүзеге асырылады.[4]

Сатып алу Францияда ағымдағы және Бельгия схемасы барлық кезеңдерінде (шешім қабылдау, шығындар сметасын есептеу, жоспарланған бюджет шығындары мүмкіндіктері көріністердің шығыстар түсімдер, келісім-шарттардың төлем мониторинг сәйкестігі талдау) қоғамдық жұмсалыуына бақылауды қамтамасыз етеді. Франция үшін селективті келісім-шарттар жасасу дұрыстығын тексеру арнайы комиссиялардың, құру сипатталады. Әрбір бөлімі мен жергілікті билік органдары, оның функциялары қол қою шарттар мен олардың орындалуын бақылау кіреді, өз сатып алу бірлігін, қалыптастырады.[5]

Шығыс Еуропа, ұйым 90-жылдардың ортасында бәсекелестік сатып алу ешқандай дәстүр ЮНСИТРАЛ үлгі заңның талаптарына сай келетін заңдар мен ережелерді қабылдаған еді. Еуропалық қоғамдастық жолында, бұл елдер Қоғамдастық құқық нормаларын, мемлекеттік келісім-шарттар бойынша өз заңнаманы теңестіру үшін болды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Юнситрал» Біріккен Ұлттар Ұйымының Заңы 21 маусым 1985 ж.
2. <https://kk.wikipedia.org/wiki/> [электронный ресурс]
3. Ұлыбритания Бәсекелестік туралы заң 1998 ж
4. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы ұлттық баяндама 2018
5. [World Economic Outlook Database, October 2019](#). International Monetary Fund

УДК: 39:950(574)

ЭТНОГЕНЕЗ КАЗАХОВ

Майбасаров О.К.

*К.ю.н., доцент Евразийской юридической академии имени Д.А. Кунаева,
Республика Казахстан, г.Алматы.*

Тарап Ж.Д.

*Ст. преподаватель Евразийская юридическая академия имени Д.А. Кунаева,
Республика Казахстан, г. Алматы, tarap79@mail.ru*

Аннотация: В статье осуществлена попытка исследования этногенеза казахов, при этом были взяты в качестве объекта из учения основные направления изменения этногенеза и этнического формирования народа – казахов. Кроме того, были отнесены специфические черты зарождения этноса «казах», при этом почти была не затронута проблематика этнической трансформации народов великой степи, так как такого рода исследования никак не уместилось бы в рамки настоящей статьи. Кроме этого такое краткое исследование дало возможность в процессе этногенеза казахов выделить его начальные периоды. Автор осознает, что любой этногенез, и в том числе казахского народа, является архисложным биосоциальным явлением. Для его понимания необходимо поставить задачи, которые для их решения требуют не только глубоко владеть этой информацией, но и надежной источниковой базой. Учитывая то обстоятельство, что казахами стали именовать себя в 18 веке уже 112 различных родов, племен, племенных союзов и объединений необходимо было бы исследовать процесс консолидации этих этносов, которые затем преобразовались в народ – казахи. Тем не менее, как видно из статьи, в краткой форме была осуществлена попытка исследования начального процесса зарождения народа «казах», при этом упуская так называемый монголо-татарский период, оказавшего решающее воздействие на формирование антропологического типа казахов.

Ключевые слова: казахи, народ, исследование этногенеза, процесс консолидации, племена, многовековая история, кипчаки, Дешт-и-Кипчак, кидани, Евразия, тюрки, древнетюркские языки, возникновение монголов.

ҚАЗАҚ ЭТНОГЕНЕЗИ

Түйіндеме: Мақалада қазақтардың этногенезін зерттеу әрекеті жүзеге асырылды, бұл ретте этногенезді және қазақ халқының этникалық қалыптасуын өзгертудің негізгі бағыттары оқу – жаттығудың объектісі ретінде алынды. Бұдан басқа, «қазақ» этносының пайда болуының өзіндік ерекшеліктері айқындалып, бұл ретте Ұлы дала халықтарының этникалық трансформациясы проблематикасы дерлік қозғалған жоқ, өйткені мұндай зерттеулер шеңберіне сыймайтын еді. Бұдан басқа, осындай қысқаша зерттеу қазақтардың этногенезі процесінде оның бастапқы кезеңдерін бөліп көрсетуге мүмкіндік берді. Автор кез-келген этногенез, оның ішінде қазақ халқы да архаикалық биосоциалдық құбылыс екенін түсінеді. Оны түсіну үшін, оларды шешу үшін осы ақпаратты терең меңгеруді ғана емес, сонымен қатар сенімді дереккөз базасын талап ететін міндеттерді қою қажет. XVIII ғасырда өздерін қазақтар деп атай бастаған жағдайды ескере отырып, 112 түрлі рулар, тайпалар, тайпалық одақтар мен бірлестіктер осы этностардың бірігу процесін зерттеу керек еді, содан кейін ол халық – қазақтар болып қайта құрылды. Соған қарамастан, мақаладан көріп отырғанымыздай, қазақтардың антропологиялық типін қалыптастыруға шешуші әсер еткен моңғол-татар кезеңін елемей, «қазақ» халқының пайда болуының бастапқы процесін зерттеу әрекеті қысқаша түрде жүзеге асырылды.

Түйінді сөздер: қазақтар, халық, этногенезді зерттеу, топтасу процесі, тайпалар, көпғасырлық тарих, қыпшақтар, Дешті-Қыпшақ, қидандар, Еуразия, түріктер, ежелгі түркі тілдері, моңғолдардың пайда болуы.

ETHNOGENESIS OF THE KAZAKHS

Annotation: The article attempts to study the ethnogenesis of the Kazakhs, while the main directions of changes in the ethnogenesis and ethnic formation of the Kazakh people were taken as an object from the teaching. In addition, the specific features of the origin of the "Kazakh" ethnic group were highlighted, while the problems of the ethnic transformation of the peoples of the Great steppe were almost not touched upon, since this kind of research would not fit into the scope of this article. In addition, such a brief study made it possible to distinguish its initial periods in the process of ethnogenesis of the Kazakhs. The author is aware that any ethnogenesis, including the Kazakh people, is an arch-complex biosocial phenomenon. To understand it, it is necessary to set tasks that require not only a deep knowledge of this information, but also a reliable source base. Taking into account the fact that 112 different clans, tribes, tribal unions and associations began to call themselves Kazakhs in the 18th century, it would be necessary to study the process of consolidation of these ethnic groups, which then transformed into the people – Kazakhs. Nevertheless, as can be seen from the article, in a brief form, an attempt was made to study the initial process of the origin of the "Kazakh" people, while omitting the so-called Mongol-Tatar period, which had a decisive impact on the formation of the anthropological type of the Kazakhs.

Keywords: Kazakhs, people, study of ethnogenesis, consolidation process, tribes, centuries-old history, Kipchaks, Desht-i-Kipchak, Khitan, Eurasia, Turks, Ancient Turkic languages, the emergence of the Mongols.

Казахи являются одним из тюркоязычных народов. При этом важно нам знать его этногенез. Сегодня этот народ является одним из многочисленных в тюркской

группе. Известно, что образованию народа казах способствовали развитие различных родов, племен, союзов и племенных объединений, но как проистекал этот многовековой длительный процесс, мы попытаемся в кратком виде воспроизвести процесс, исходя из уже интерпритированных источников различными исследователями. Не смотря на то, что источниковая база может носить иногда не совсем достоверный характер придется использовать то, что у нас имеется. Этногенез казахов имеет многовековую историю. Он очень сложный и поэтому углубляться слишком далеко в истории нам не позволяют рамки настоящей работы, а поэтому исследования этой проблематики целесообразнее начать с исторически достоверных моментов, когда начала зарождаться сообщество людей с определенным сознанием, языком, бытом и культурой. Не углубляясь на самый первичный этап этногенеза, о чем свидетельства-фрагментарны и зачастую не имеющих подтверждение мы начнем исследование этногенеза, модификации и дальнейшую эволюцию с момента возникновения тюркского народа, которые несомненно и являются прямыми предками десятков тюркских народов и в том числе казахов. Сейчас этого народа, который именовался «тюрк» на земле нет, но он оставил и подарил свой язык сорока народам, живущих сегодня. Этот язык имеет различные ветви, подгруппы, но к гордости казахов, можно сказать, что по современным исследованиям ученых, казахский язык является классическим тюркским языком поистине этого Великого народа, образовавшего империю от Амура до берегов Черного моря. Полученные знания об этногенезе и связанных с ним процессов не только чрезвычайно важны, но и невероятно сложны по различным причинам, таким как: недостаточность исследовательских работ, а имеющиеся источники, которые зачастую требуют перевода, а поэтому нередко переведенные на другие языки источники, грешат зачастую неточностями. В следствии чего модифицируется семантика отдельных предложений. Кроме этого. Надо иметь в виду, что в этногенезе тюрков – прямых предков казахов участвовали многие народы, так как территория Казахстана была обширной на континенте Евразия. Как известно, это самый крупный материк Земли.

Современную территорию Казахстана в первом тысячелетии до нашей эры населяли потомки андроновских и Бегазы-дандыбаевских племен, о чем было отмечено в древнегреческих источниках. Этих народов, проживавших в Великой Степи, греки называли «скифами», а персы «саками». А по-китайским источникам эти народы именовались «се». Эти племена, в своем составе имели ряд объединений: массагетов, саков-тиграхауда, саков-парадарья, саков-хаомаварга, исседонов и другие. Они безусловно конечно и принимали участие в модификации этногенеза народов живших в великой степи в 7-2вв до нашей эры, но после растворения этих племен в других племенных объединениях этногенез насельников Великой Степи продолжался. В 3 веке до нашей эры произошел рост производительных сил, что привело к демографическому росту Великой Степи, а поэтому теперь можно кратко высказаться и о хуннах. Этот народ образовавший первую Империю Номадов безусловно принимал участие в этногенезе тюрков, а, следовательно, возникшего позже этноса казахов. Хунну, как народ, состоял из 24 родов. Они известны, по китайским источникам с 822 года до нашей эры. Этот энергичный народ постоянно беспокоил китайцев набегами и грабежами, а поэтому великий император Китая Цинь Ши Хуан Ди вынужден был продолжить строить для защиты от набегов хунну Великую Китайскую Стену. Кстати, Великая Китайская Стена так русские называли этот объект. А с китайского языка в переводе на русский она называется длинная,городская,укрепленная крепостная стена. Эту стену начали еще строить в эпоху династии ЦИ-Западное Чджоу и строительство

продолжалось до династии Цин около 17 века нашей эры, кроме этого фортификационное сооружение строилось непостоянно и имело длительные перерывы в строительстве. При этом первая стена была построена правителем Ци по имени Сюнь Ван от моря до современного города Хедзи территории провинции Шаньдун протяженностью около 400 км. Сегодня Великая Китайская Стена имеет общую основную линию длиной около 10000 км, а с её ответвлениями длина равняется 21000 км [1]. Императором хунну в 209 г. до н.э. в результате переворота стал Модэ. В это время продолжались войны с Китаем. Практически всегда китайцы терпели поражение. Китайцы в этот период имели население 50 млн., а хунну – не более 300 тысяч. Тем не менее, Китай, проиграв войну, вынужден был платить дань. Китайцы зная, что им хунну не победить военными средствами, прибегли применив тактику подкупа, совмещая этот прием с натравливанием одних хунну на других. В конце концов, под воздействием указанных факторов, Хуннская Империя в 47 г. до н.э. распалась на Северные и Южные владения. Последнее было включено в состав Китайской Империи, а в 93 году нашей эры Хуннская Империя перестала существовать. В пятом веке нашей эры одно из поздних хуннских объединений, подчиненных Китаю, возглавляемая князем Ашина перекочевала на территорию Алтая и встретилась с племенами жужжаней – слово китайское, в переводе на русский язык означает дурно-пахнущие насекомыми. Жужжане говорили на прототюркском языке, а как они себя именовали по-тюркски мы не знаем. Перекочевавшие, во главе с Ашиной стали бороться за захват земель у жужжаней, которые сопровождалась постоянными столкновениями. В конце концов эти два народа объединились в один и появился новый этнос, который китайцы называли тюкю, что с китайского языка означает тусильные, кю-непобедимые. В 551 году тюрки сделали попытку освободиться от власти жужжаней, для чего заключили союз с Китаем. В 552 году правитель тюрков Бумын принял титул Иль-хан, что ознаменовало собой юридическое провозглашение, образование новой империи, но процесс этногенеза при этом, продолжался и надо всегда помнить, что этногенез процесс не прекращающийся он идет до тех пор пока не сформируется нация [2, с.35]. Это позволило границам тюркского каганата в конце VI века сомкнуться на западе с Византией, на юге с Персией и даже Индией, а на востоке с Китаем. Естественно, что перипетии истории этих стран в рамках рассматриваемом нами периоде связаны с судьбами тюркской державы, сопровождающихся модификацией этнического сознания народа и образованию тюркской идентичности. Это явление стало в какой-то мере судьбоносным для истории человечества, из-за того, что Средиземноморские этносы и дальневосточные народы и культура были разобщены, хотя и знали о существовании друг друга.

Великая степь и высокие горные хребты препятствовали коммуникативности Востока и Запада, но и здесь тюрки показали свое умение по обузданию естественных препятствий [3]. Для общения и преодоления громадных расстояний в 6 веке тюркам пришлось изобрести металлические стремени и вьючную упряжь, заменивший телеги, которые позволили караванам сравнительно легко форсировать пустыни и перевалы, а поэтому с 6-ого века китайцам пришлось считаться с ценами на Константинопольском рынке, а византийцам пришлось считаться с условиями поставленные им различными купцами. В этой ситуации тюрки не только играли роль посредников, но и одновременно развивали собственную культуру, которую они считали возможным противопоставить культуре Китая, Ирана, Византии и Индии. Это особенная степная культура имела древние традиции и глубокие корни, но известно нам об этом, к сожалению, не очень много, чем культуры оседлых стран. Как отмечает Гумилев Л.Н -

«Причина конечно не в том, что тюрки и другие племена номадов были менее одарены, чем их соседи, а в том, что остатки их материальной культуры – войлок, кожа, дерево и меха сохраняются хуже, чем камень» а поэтому среди западно-европейских ученых возникло ошибочное мнение - (что «кочевники трутни человечества» - Виолле Дюк.) [4]. Почему я уделяю внимание культуре? Да потому, что культура является мощным транслятором проявления этногенеза не только личности, но и социума в целом. Предгорья монгольского Алтая, куда попали беглецы, были населены племенами, происходившими от хунну и говорившими на тюркских языках и соседние народы, говорили тоже на этом языке, но они отнюдь не назывались тюрками. «Арабы называли тюрками всех кочевников Средней и Центральной Азии без учета языка» - Рашид-Ад-Дин [5]. Он начал различать тюрков и монголов, очевидно, по языковому признаку, а в настоящее время тюрки – это исключительно лингвистическое понятие без учета этнографии и даже происхождения, так как некоторые тюркоязычные народы усвоили тюркский язык при общении с соседями, хотя они совсем не принадлежали к тюркскому этносу. При таком разном в понимании слова «тюрк» все-таки необходим более детальный анализ тюркоязычных групп, но, к сожалению, из-за неимения соответствующей источниковой базы в рамках настоящей статьи более детального исследования мы не имеем возможности, а поэтому нам необходимо перейти к дальнейшему исследованию этногенеза тюрков, по словам Гумелева Л.Н.: «Какого бы происхождения ни было те пятисот семейств, которые объединились под именем Ашина, между собой они объяснялись по-монгольски до тех пор, пока перипетии военного успеха не выбросили их из Китая на Алтай» [3]. При этом современной наукой однозначно установлено, что хунны говорили на тюркском языке, а поэтому вышедшие из Китая 500 семейств никак не могли говорить на монгольском языке потому что племя Ашина является одним из поздних хуннских племен как указываются в источниках. На ином языке они говорить не могли, потому что это были хуннские племена. Далее Гумелев отмечает, что столетнее пребывание в тюркоязычной среде, разумеется должно было бы способствовать быстрой перемене разговорной речи [3]. Тем более, что 500 семейств монголов были каплей в тюркском море. Надо полагать, что к середине шестого века, члены рода Ашина и его спутники были совершенно отороченные и сохранили монголоязычие лишь в титулатуре, которую принесли с собой на основании вышеизложенного [3]. Видно, что происхождение тюркоязычия и происхождение народа, назвавшего себя «тюрк» - явление особое. Между тем этот вопрос возникновение монголов и монгольского языка, какое из них появилось раньше монгольский или тюркский остаётся дискуссионным. По некоторым сведениям слово монгол появилось в 1823 году при следующих обстоятельствах – когда сельский учитель по фамилии Наумов, изучая источники, увидел выражение «мянге ел», зная, что произношение «мянге ел» для русского языка проблематично, он модифицировал это выражение в одно слово удобного, для произношения русскому человеку в «монгол» [6]. Кроме этого выражение «мянге ел» означает вечный народ или вечное государство. В 1206 г. при избрании ханом Чингизхана, он в своей речи произнес такие слова: «Теперь мы будем «мэнгі ел»», народ, который мы сегодня именуем монгол, сформировался лишь к середине XVI века. На территории Монголии постоянно происходили контакты, особенно усилившиеся с XIV века с соседями тунгусоязычными племенами, а также маньчжурами, а поэтому тюркский язык насельников Монголии существенно модифицировался. Кстати, название «тунгуз» имеет тоже тюркское начало, потому что: «тунгыш» – первенец. Мы видим, «что языки, ныне называемы тюркскими сложились в глубокой древности» – Баскаков Е.А.

книга «Тюркские языки», Москва 1960г. [7]. При этом заметим, что, когда возник монгольский язык и какие народы им пользовались Гумилев Л.Н. умалчивает. Известно, что народ тюрков возник к середине VI века вследствие этнического смешения в условиях лесостепного ландшафта, характерного для Алтая и его предгорий. При этом необходимо отметить, что Гумелев не отмечает, а также в других источниках не имеется сведений, когда сформировался монгольский язык [8].

Слияние местного алтайского населения с пришедшим туда народом во главе с Ашина оказалось настолько полным, что через 100 лет, к 546 году они представляли уже целостность, которую принято называть тюркским народом, а сама тюркоязычная среда в то время уже начала распространяться далеко на запад от Алтая в те страны, где жили гузы, канглы или печенеги, древние болгары и гунны. Из этого процесса ясно видно, что этногенез тюрков начал существенно модифицироваться. Кстати, хочу заметить, что слово «пацаны» происходит от слова «пацинаки», так называли русские печенегов, а потом, в процессе длительного произношения слова «пацинаки» оно трансформировалось в «пацаны». На этом можно завершить рассмотрение в основном начального периода этногенеза тюрков, из которых впоследствии выделится народ казахи. В этногенезе тюрков, мы можем выделить четыре основных периода этногенеза. Первый – V-начало X в – формирование этноса тюрков. Второй период- кипчакский нач. X и начало XIII века. Третий период нач. XIII середина XV так называемый монголо- татарский период. Четвертый период - образование и развития казахского народа середина XV и по сегодняшний день. Этот процесс проистекал неравномерно. Здесь постоянно происходили смены династий, смешения групп племен, родов, имеющие различные уровни культуры сопровождающегося перемешиванием языков и тюркских диалектов. В этой связи закономерен вопрос: кто же в этом периоде из тюркской среды ближе всего к возникновению казахов. Скажу прямо – это караханиды, а затем племенное объединение кипчаки, по законам этнографии казахи и должны были бы называться народом по имени Кипчак. При этом, в этногенезе также участвовали и другие племена. Однако о кипчаках надо сказать совершенно отдельно и более выпукло и рельефно оттенить его на фоне модификации процесса этногенеза тюрков.

В середине VI в. на просторах Великой степи сложилось полиэтничное сообщество, создавшее государство, основное население которого составляли различные тюркоязычные племена скотоводов-кочевников – Тюркский каганат. В годы своего наивысшего могущества (в конце VI в.) его огромная территория простиралась от Днепра до Амура, включая территории современных среднеазиатских регионов и Казахстана, Монголии, Северного Китая. Среди данников каганата была даже такая держава, как Сасанидский Иран. У Византийской империи – наследницы Древнего Рима, тюрки смогли отвоевать Крым и часть Кавказа [9]. Однако, несмотря на грозный вид в лучшие свои годы, кочевая держава не смогла слишком долго сохранять свое могущество: уже в начале VII в. племенная раздробленность, ограничивавшая власть верховного правителя – кагана, привела к тому, что государство распалось на Западно - Тюркский каганат и Восточно-Тюркский Каганат, а в прочем такое деление было условным. В VIII в. и эти государства распались на более мелкие, и часть их была завоевана соседями. Однако эта держава сыграла очень важную роль в этнической истории человечества, особенно казахов: на ее языковой и культурной базе из родственных племен сформировался ряд этносов, от которых произошли современные тюркские народы, а на основе общего для каганата древнетюркского языка сложились последующие, в том числе современные, языки тюркской группы. В IV – VII вв. в

степях между двумя высокими горными системами: Монгольским Алтаем и Тянь-Шанем, кочевали племена сиров, которых китайские источники называют частью тюркского народа уйгуров [10]. В середине VII в. в ходе междоусобных войн другие уйгурские племена частью перебили, частью изгнали сиров с родных земель. Сирь переселились на запад – в широкие степи на территории современной восточной части Казахстана, где протекает Верхний Иртыш. В память о своей горькой судьбе они, по преданию, стали называть себя кыпчаками (кипчаками), что значит «злосчастные». По некоторым повериям того времени на судьбу народа могли воздействовать духи. Если у народа имя страшное, отпугивающая духов то предполагалась что злые духи обойдут этот народ стороной, а поэтому было выбрано название народа кипчаки что с древне тюркского народа означает злосчастные. С VIII в., когда окончательно распался Восточно-Тюркский каганат, вожди сиров начали объединять под своей властью ряд других тюркских племен: кыргызов, корлуков и кимаков, которые приняли себе их новое название. В X в. кипчакский этнос сложился полностью. В XI в. кипчаки, стремясь расширить пределы своих кочевых угодий, стали расселяться дальше на запад и юго-запад, воюя с жившими там другими наследниками прежде единой Тюркской державы – племенами огузов [9]. В конце концов храбрые и искусные воины-кипчаки овладели обширными степными территориями от Волги до Тянь-Шаня, от лесов Западной Сибири до северного форпоста Арабского Халифата – мусульманского города Хорезм на реке Амударье. В этот же период степи Центральной Азии поразила жестокая засуха, ослабившая многие местные государства кочевников, а поэтому кипчаки вынуждены были для сохранения своих многочисленных стад двинуться на запад с целью освоения новых степных просторов за Волгой в Восточную Европу и предгорий Кавказа, которая была прежде Хазарским каганатом, прекратившего свое существование в 962 году. Теперь там проживали хазары, часть которых перешла от кочевого образа жизни к оседлому скотоводству, те же огузы и племенной союз канглы (печенеги), своими набегами постоянно тревоживший соседние государства: Византийскую империю и Русь. Население степей Европы было серьезным противником, но бесстрашных кипчаков это не остановило, и в XI в. они начали вторжение за Волгу. После упорной войны хазары признали господство кипчаков, а огузы и воинственные печенеги были вынуждены переселиться на Русь и на Балканы, где растворились среди местных народов. Так кипчакские племена овладели большей частью, половиной огромной территории бывшего Тюркского каганата: всеми степями Европы, кроме Волжской Болгарии на Средней Волге, практически всей территорией современного Казахстана, южной частью Западной Сибири, что позволило им создать протогосударство Дешт-и-Кипчак. В литературе слово «дешт» переводят с иранских языков, как степь, а из тюркских языков – иситеп степь это русские трансформировали тюркское иситеп в русская степь следовательно это степь кипчаков, и исходя из этого получается не совсем корректный перевод этого слова, так как известно, что кроме степей кипчаки нигде не могли постоянно проживать, так как вся степь считалась их родиной. а поэтому слово «дешт» надо переводить не как «степь», а как «родина на чужбине» Из изложенного мы видим, что кипчаки завоевали новые чужие земли, превратив их в свою родину, поэтому Дешт-и-Кипчак надо переводить, как «государство кипчаков, образованное на чужбине». Подтверждению этой гипотезы - наименование города Ташкент «каменный город», но мало кто знает, что слово «кент» тюркское и переводится, как «город из камня», неужели тюрки были наивными что свой город из камня называли бы возведенный на камне. Правильно необходимо читать слово «таш», как модифицированное слово «дешт», что означает чужбина, а «кент» -

город из камня, и значит «город из камня, но на чужбине». Действительно с возникновением кипчаков, они в районе современного Ташкента не проживали. Кипчаки жили в условиях родоплеменного строя и военной демократии. Основной социальной единицей являлся род, называемый в русских источниках куренем. Каждый курень состоял из нескольких семей, ведущих отдельное хозяйство – аулов. Здесь необходимо подчеркнуть, что слово курень не имеет русского корня а имеет латинский корень кур. что в переводе с латыни означает сходка, а по этому в Римской империи образовывались на ряду с центуриадными, трибунными и куриадные комиции. Пастбищные, кочевые угодья находились в собственности куреня и назывались кош. Иногда несколько куреней объединялись в общий союз, имевший некоторые черты протогосударственности. Во главе союза избирался вождь – хан. Общины возглавляли представители наиболее богатых и уважаемых семей – прототип родовой аристократии. На войну воины-общинники выступали под непосредственным руководством младших командиров. Во владения каждого входящего в союз рода назначался представитель хана – кошейвой. Однако эти протогосударственные объединения были очень нестойкими, возникали и снова распадались. Курени всю кипчакскую историю сохраняли свою фактически полную независимость. Несмотря на широту своего расселения, кипчаки так и не смогли создать своей единой державы. На ряду с этим процесс этногенеза великой степи продолжался и был существенно модифицирован киданями. Кидани-это кочевые племена в древности населявшие территорию современной внутренней Монголии и Маньчжурии. С 907 по 1125 год существовали Киданьское государство-Ля, что переводится с китайского языка железный. Государство управлялось кланами ЕЛЮИ и СЯО, протянувшись от японского моря до восточного Туркестана. Империя Ля стала наиболее могущественной державой восточной Азии это сказалось и на том, что появилось и название национальности Китай в славянских и западных традициях. Слово Китай восходит именно к этнониму кидани. Когда первый раз встретились славяне с киданями то первые спросили кто вы? Ответ был Кидани. Для восприятия русского слуха лучше звучит слово Китай, затем это слово в качестве этнонима распространилось и на Ханьцев, потому что и Ханьцы, и Кидани внешне мало отличались. Сегодня народа с этнонимом Кидани не имеется, а остались их потомки в Суар и во внутренней Монголии которые именуется народ Дауры. Их численность сегодня 132 тысяч казахи называли Кидани Кара Китаи. Китайцы традиционно считали Кидани потомками Сянь Би, соответственно Дунху, который с китайского переводится как Дун - восток, а Ху-степные кочевники. Кидани состояли из 8 племен. Они занимались грабежами и набегами.

А в речах очень грубые и незнающие приличия. Основным занятием Кидани было кочевое скотоводство, они перемещались на телегах и лошадях верхом. Держали овец, лошадей, коров, верблюдов и коз. На ряду с этим у них было занятие – охота на кабанов, оленя и пушного зверя. Также Кидани занимались рыболовством-сетью, горпунном и удочкой. В средневековой историографии Китая Кидани назывались также потомками Дунху и родственниками Сяньби. Кидани часто беспокоили Китай. В историографии было зафиксировано несколько войн. Китай часто прибегал к помощи тюрков, вступая с ними в союз против Кидани. С конца 11 века Киданьское государство Ля приходит в упадок, а 1125 году его уничтожает Чжурчжэны. Часть Киданей уходят на территорию Казахстана, где в районе рек Талас и Чу сложили небольшое государство Каракитаев-Западное Ля -1124 -1211 годы [12]. В 1211 году бежавшие под натиском Чингизхана найманы наводнили Среднюю Азию и пленили Бурхана, однако уже через 7 лет Каракитайское государство вошло в состав Монгольской

империи, а Каракитай растворились в окружающих племенах. Из изложенного видно, что в этногенезе местного народа принимали участие и Кидани. Особое место здесь занимает племена найманов, в которых больше всего было растворено Киданий. Современные исследователи не смогли доказать приемственность между Киданями и какими-либо этническими группами являющиеся их возможными потомками. Ни на Северо-Востоке Китая ни в Туркестане, где они по всей видимости ассимилировались с местным тюрко и ираноязычным населением. Результаты последних генетических исследований говорят в пользу предположения о том, что Дауры по крайней мере частично являются потомками Киданей. Также предполагают, что потомками древней Киданий, продвинувшихся на Восток, в Среднюю Азию стали Каракитай или как их позже называли Ктай. Ктай вошли в состав многих народов-узбеков, казахов, киргизов, нагайцев, башкир и др. Ктай был наиболее вкраплен в многочисленными узбекские родовые группы. По сохранившимся приданиям Ктай пришли в долину реки Зеравшан из Кипчакской степи. По переписи 1920 года Самаркандской области насчитывалось свыше 39 тысяч Ктай. Вернемся к нашим родным Кыпчакам. В кипчакском обществе существовал институт кровной мести, когда из-за убийства члена общины могла вспыхнуть истребительная война между куренями. Существовало рабство: военнопленные трудились в хозяйстве захвативших их воинов и обслуживали их семьи. Основным занятием у кипчаков было кочевое скотоводство: они разводили коров, лошадей, овец и верблюдов. Летом они пасли скот в северных областях своей этнической территории, на зиму перекочевывали на юг. Основным продуктом питания у кипчаков было мясо, сыр, брынза, молоко как коровье, так и верблюжье, а растительную продукцию они закупали или отнимали у завоеванных земледельческих народов. Жили кипчаки, как и другие кочевники, в высоких шатрах-юртах, а во время перекочевки мини-юрты, в которых от зноя и холода укрывались женщины и дети, устанавливались прямо на повозках. Такая юрта на колесах называлась «кабит» (от арабского «куббат – навес, шатер»). Века спустя на основе этого слова образовалось русское «кибитка». В домашнем хозяйстве кипчаков главную роль играла женщина. Своих женщин кипчаки уважали (пережиток первобытной эпохи матриархата). Как и многие другие древние кочевники, кипчаки были Тенгрианами, то есть, поклонялись вечному синему небу - Тенгри, которого почитали как создателя и правителя мира. Однако, помимо Тенгри, кипчаки поклонялись олицетворявшей земное начало богине Умай, а также волку, которого считали прародителем своего народа (пережиток первобытного тотемизма). Ханы исполняли верховные жреческие функции. Однако в почете у кипчаков были также камы (шаманы), которые ритуальными приемами впадали в транс и будто бы связывались с невидимым людям миром духов. С помощью камов, от названия, которых происходит русское слово «камлание», кипчаки пытались предсказать будущее, лечились от болезней. Одежда кипчаков состояла из рубахи, кожаных штанов и кафтана, по покрою соответствовала одежде других степных народов. Выступая в военный поход, мужчины надевали одежды из овечьих шкур. Перед боем самые сильные и опытные воины надевали кольчуги или панцири, шлемы с надвигающейся на лицо заслонкой – личиной, в виде злобного человеческого лица. Зловещий вид личины служил для устрашения противника. Тяжеловооруженные воины с грозными палашами составляли основную ударную силу кипчакского войска, но большинство его составляла легкая конница, вооруженная луками, дротиками, саблями. Каждый воин мог иметь несколько лошадей, чтобы в походе быстро менять их, не сбавляя темп движения. Поэтому кочевые войска передвигались стремительно,

появлялись в землях противника порой совершенно внезапно. В военном деле кипчаки делали главный упор на быстрое и расчетливое маневрирование своими отрядами. Главнокомандующим в военном походе был хан. В поход был обязан выступать каждый способный носить оружие мужчина в курене. Относительно того, строили ли сами кипчаки города, историки разногласят. В русских летописях упоминаются в их землях города Шарукань – на каз. языке Сарыхан, перевод на русский язык - Желтый хан (современный Харьков), Чешуев, Сугров, но нельзя с точностью сказать, были ли это действительно населенные города. При этом в некоторых источниках говорится, что столица Дешт-и-Кипчака был город Беренши (перевод с казахского – первый (бірінші) что соответствует действительности и столица должна быть первым городом. [13]. Учитывая языковую особенность русских, что они не могут произносить название «бырынши» его трансформировали в Брянск. Кипчаки не приспособивались к оседлому быту, поэтому, завоевав почти все степные просторы Юго-Восточной Европы и современного Казахстана, довольствовались этим и больше не стремились к расширению своей этнической территории. Лесистые и горные районы, окружавшие ту, их, привыкших к кочевому скотоводству, не привлекали для хозяйствования. Но воинственный менталитет и чувство гордости за исторические успехи в деле завоевания этих степей, получивших тогда название Дешт-и-Кипчак, побуждали их и дальше добывать славу с помощью оружия. Кипчаки активно совершали набеги на соседние державы: Византию и, особенно, Русь, которая была им наиболее доступна, имея широкую границу с европейской степью. Целью этих набегов было простое ограбление соседей, захват материальных ценностей, золота и серебра, при этом, в мирное время кипчаки и русские меж собой женились и образовывались семьи. Завоевать не степные земли, как уже было сказано, кочевники не стремились, а чтобы покорить чье-то государство, заставить его уплачивать дань, у кипчаков не хватало единства и организованности. Также кипчаки нередко служили наемниками в войсках правителей соседних стран. Они активно участвовали в борьбе против Византии Дунайской Болгарии, занимали важные должности при дворе хорезмшахов в Средней Азии. Весь период истории Руси со второй половины XI до XIII вв. включительно прошел под знаком борьбы с кипчакскими набегами. Обычно кипчаки, которых на Руси называли половцами, грабили русские деревни и села, стремясь захватить урожай, однако периодически куренные союзы во главе с ханами совершали походы на богатые русские города. Этноним «половцы» происходит от древнерусского слова «полова», что в переводе на современный русский язык означает «рубленая солома», то есть речь идет о цвете волос кипчаков – соломенные, а глаза, как правило зеленые, и нередко – голубые, как у европейского типа людей. Потерпев поражение от русских в 11-12 вв кипчаки в основном отступили от русских владений, перекочевав на Северный Кавказ и в Закавказье. Ввиду политической раздробленности как собственной, так и русских, кипчаки часто бывали для русских князей не только врагами, но и союзниками в их междоусобных войнах. Нередко княжеская усобица и кипчакское нашествие как бы сливались воедино (в XIII в. кипчаки, вообще, не совершили ни одного самостоятельного похода на Русь – только в союзе с кем-нибудь из русских же князей): кипчакские воины разоряли земли лишь противников союзных им князей. Кипчаки как нация могли гордиться своим воинским искусством и свободолобием. Однако века неоспоримого господства в степях от Дуная до Иртыша, военного авторитета в глазах соседних могущественных государств усыпили их бдительность. Чувствуя себя в безопасности при традиционном укладе жизни, кипчаки не желали что-то менять в своей привычной социальной организации, отношениях друг с другом. Каждый из

многочисленных куреней продолжал чувствовать себя самому себе хозяином и царем, ханы оставались в основном лишь военными предводителями, вынужденными считаться с вольностями служивших им родов. За триста лет своего могущества кипчаки так и не создали даже подобия какого-либо всеобщего политического объединения, не говоря уже о государственности. Вероятно, они были убеждены, что независимый дух и верность древним общественным традициям составляют основу их процветания. Лишь в конце XII в. в кипчакской среде стали происходить заметные изменения жизненного уклада, причем, больше касающиеся хозяйственной и духовной стороны: некоторые общины стали переходить к оседлому образу жизни и принимать христианскую религию. Но существенной перестройки кипчакских традиций уже не успело произойти: уже в 20-е гг. XIII в. они столкнулись с новым врагом, не уступавшим им в вооружении и боевой тактике, но уже и имевшим централизованную власть и строжайшую военную дисциплину – войсками Монгольской империи. Через десятилетие Монгольской империей была поглощена вся огромная этническая территория кипчаков, а вначале 40-х гг. XIII в. Монголы разорили и принудили к вассальному подданству и большинство русских земель. После монгольского завоевания кипчаки оказались в новых социально-политических условиях, были подчинены учрежденной Чингисханом государственно-административной системе. Это лишило их возможности свободно перекочевывать в прежних обширных пределах. Изолированные таким образом в ограниченных кочевьях, разные объединения кипчакских родов стали развиваться уже самостоятельно, смешиваясь с другими народами, частично, а то и практически полностью перенимая культуру тех. Впоследствии некоторые кипчакские общины перешли к оседлой жизни. Кипчаки перестали существовать как единый этнос. Однако на их культурной базе сложилась культура многих народов, этнически сформировавшихся в основанном монголами Улусе Джучи (Золотой Орде). Древний кипчакский язык лег в основу языков многих современных народов, проживающих на бывшей этнической территории кипчаков и по соседству с ней: татар, башкир, ногайцев, казахов, крымских татар, караимов, крымчаков, карачаевцев, балкарцев, кумыков, киргизов, алтайцев, гагауз, тувинцев, шорцев, якуд, тафаларов и др.

Думается, что нет необходимости описать картину так называемого монголо-татарского нашествия, так как это заняло бы очень много места да и, смешение многочисленных родов заняло бы очень большой объем. Главное ясно, что этногенез на территории великой степи проистекал интенсивно и многообразно. В целом эти процессы дали возможность окончательному формированию этноса казах.

В XIV-XV вв. продолжались многочисленные миграции. Так, во время войн Тимура переместились могульские группы из Семиречья в Среднюю Азию. При Абулхайр-хане откочевали к нему из Могулистана племена калучи и булгачи, на каком-то этапе переместились из Семиречья киреи в Средний жуз, мангыты-ногайцы переместились с запада на Сырдарью; на исходе XV в. ушли в Среднюю Азию с Мухаммедом Шайбани-ханом многие роды и племена из восточного Дешт Кыпчака. Все это дестабилизировало политическое положение и затрудняло этническую консолидацию населения обширной территории Казахстана. Государственное объединение во второй половине XV-XVI вв. основных этнических групп казахской народности и ее этнической территории ускорило процесс завершения формирования народности. В отличие от ханства Абулхайра и Ак-Орды, а также Могулистана, Казахское ханство имело более широкую и прочную этническую основу - уже сложившуюся казахскую народность. Впервые после монгольского завоевания были

объединены в одно государство почти все тюркские роды и племена восточного Дешт-и Кыпчака, Турке-стана и Семиречья. Вместе с укреплением Казахского ханства и ускорением процесса консолидации народности в ее состав вошли казахские роды и племена, находившиеся в подчинении пра-вителей Могулистана, Сибирского ханства, Ногайской Орды. Распад Ногайской Орды, территориальная и этническая близость ногайцев к казахам послужили предпосылками присоединения восточной группы ногайских улусов к Казахскому ханству и вхождения этой части ногайцев в казахский этнос в составе Младшего жуза. Сложившаяся народность со второй половины XV в. известна среди соседей и в письменных источниках, отражавших современные события, под именем «казах» (казак). Происхождение этнонима казах долгое время являлось предметом дискуссий исследователей, отражено в многочисленных легендах народа, сложенных им относительно своего происхождения. В источниках этот термин употреблялся сначала в асоциальном смысле и означал «человека, отделившегося от своего государства, племени, рода и вынужденного вести жизнь искателя приключений» (В. В. Бартольд) [11]. По «Тарих-и Рашиди» и другим источникам термин «казахи» применялся для обозначения политической группировки во главе с Джаныбеком и Киреем, отко-чевавшей в Семиречье, сначала в форме «узбек-казахи» (узбек-ка-зак), затем «казахи» (казак). С укреплением ханства Джаныбека и Гирея казахами стало называться все подвластное им население. Постепенно термин «казахи» приобрел этнический смысл и стал употребляться как этноним для обозначения уже сложившейся тюркской народности Восточного Дешт-и Кыпчака, Семиречья и Южного Казахстана [5].

В заключении хочется сказать, что современное наименование этноса казах возникло в соответствии с постановлением Эсенка от 15 апреля 1922 года когда этноним казак заменили на слово казах, это было связано с тем что преобразовании СССР было установлено что на территории России проживает народ «казак» кроме этого имеются Донские, Кубанские, Яитские и другие казаки. Для отличия этих народов народу казак последняя буква «К» была заменена на букву «Х». Кроме этого в XVIII веке учеными было установлено что различные роды, племена, племенные союзы получившие этноним казак было 112. Теперь мы видим какую малую каплю этногенеза мы лишь затронули в постоянно бушующем океане формирования этноса казах включающая в себя трансформацию народа, о чем мы попытались осуществить попытку исследования.

Список использованной литературы:

1. Интернет-ресурс –Байду.ком
2. Абель Еркин «История государства и права Республики Казахстан с древнейших времен до 20 века». Курс лекций ИКФ филиал Астана 2000 г. 188с.
3. Гумилёв Л. Н. «Древние тюрки» Москва 1992 г. стр.91-93
4. Виолле-ле-Дюк «Жизнь и развлечения в средние века» Москва 1997 г. 370с.
5. Рашид-Ад-Дин – Тарихи Рашиди [электронный ресурс] https://drevlit.ru/texts/r/rashid_sb_let_kn1_ukaz_r2.php
6. Рахманалиев Р. «Империя тюрков – великая цивилизация» Москва 2015г. [электронный ресурс] <https://www.litmir.me/br/?b=136456&p=1>
7. Баскаков Е.А. «Тюркские языки» Москва 1960 г. 242 с.
8. Гумилёв Л.Н. «История народа хунну» Москва 1999 г. [электронный ресурс] <https://www.litmir.me/br/?b=11329&p=1>

9. Аджид Мурат «Европа, тюрки, великая степь» Москва. Первая публикация 1998 г. [электронный ресурс] <https://www.litmir.me/br/?b=115214&p=1>
10. Крадин Н.Н. «Империя хунну» Новосибирск 2001 г. 312с.
11. Бартольд В.В. «История, география, этнография – тюрки» 12 лекций по истории народов средней Азии Москва 1962 г. 251с.
12. Оловянец А.Г. «Тюрки или монголы» Алматы Жазушы 2011г. 26с.
13. Аджид Мурат «Полынь половецкого поля» Москва 2011 г. [электронный ресурс] <https://www.litmir.me/br/?b=115213&p=1>

УДК 347.6(574)

О ДОГОВОРЕ СУРРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Макешова А.Б.

*магистрант 2 курса Евразийской юридической академии имени Д.А. Кунаева,
Республика Казахстан, г.Алматы.
altynay77@mail.ru*

Аннотация: В последнее время суррогатное материнство получило широкое распространение во всем мире, страны которого имеют свое отличное от других правовое регулирование. Однако институт суррогатного материнства в силу своей специфичности в различных государствах порождает моральные, этические и правовые проблемы в значительных количествах. Особенности правовых связей субъектов суррогатного материнства, «соучастие» суррогатной матери и потенциальных родителей в процессе рождения ребенка, порождает множество проблем правового регулирования данных отношений. В частности, обращаясь к частноправовому регулированию суррогатного материнства, можно констатировать наличие весьма фрагментарного регулирования отношений суррогатного материнства принципами и нормами гражданского и семейного права (отсутствие единого закона и принципиальной концепции законодателя, призванных урегулировать отношения суррогатного материнства), что неизбежно создает все условия для злоупотребления правом, а, следовательно, для нарушения баланса прав и законных интересов его участников, публичного и частного, государственного и семейного взаимодействия. Отдельно нужно отметить, что в такой ситуации права и правовые интересы ребенка, на рождение которого направлено правовое и индивидуальное регулирование, не могут быть гарантированы и защищены способами, предусмотренными принципами и нормами гражданского и семейного права.

Ключевые слова: суррогатное материнство, генетические (потенциальные) родители, договор суррогатного материнства, содержание правоотношений суррогатного материнства.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ СУРРОГАТ АНА БОЛУ ШАРТЫ ТУРАЛЫ

Түйіндеме: Соңғы уақытта суррогаттық ана қызметі бүкіл әлемде кеңінен таралды, бірақ әр елде бұл қатынас басқалардан өзгеше құқықтық реттеуге ие. Алайда, суррогат ана институты әр түрлі мемлекеттердегі ерекшелігіне байланысты айтарлықтай мөлшерде моральдық, этикалық және құқықтық проблемалар туғызады. Суррогат ана болу субъектілерінің құқықтық байланыстарының ерекшеліктері, суррогат ананың және әлеуетті ата-аналардың бала туу процесіндегі «қатыстылығы» осы қатынастарды құқықтық реттеудің көптеген проблемаларын туындатады. Атап айтқанда, суррогат ана болуды жеке-құқықтық реттеуге тоқтала отырып, суррогат ана қатынастарын азаматтық және отбасылық құқық қағидаттары мен нормалары (суррогат ана қарым-қатынасын реттеуге арналған заң шығарушының бірыңғай заңы мен принципті тұжырымдамасының болмауы) тұрғысынан өте фрагментті реттеудің бар екенін айтуға болады, бұл сөзсіз құқықты теріс пайдалану үшін барлық жағдай жасайды, демек, оның қатысушыларының құқықтары мен заңды мүдделерінің тепе-теңдігін бұзу, мемлекеттік және жеке, мемлекеттік және отбасылық өзара Мұндай жағдайда тууына құқықтық және жеке реттеу бағытталған баланың құқықтары мен құқықтық мүдделеріне азаматтық және отбасылық құқық қағидаттары мен нормаларында көзделген тәсілдермен кепілдік берілмейтінін және қорғалмайтынын атап өткен жөн.

Түйінді сөздер: суррогат ана, генетикалық (әлеуетті) ата-аналар, суррогат ана шарты, суррогат ана құқықтық қатынастарының мазмұны.

ABOUT THE CONTRACT OF SURROGACY IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Annotation: Recently, surrogacy has become widespread all over the world, the countries of which have their own different legal regulation. However, the institution of surrogacy, due to its specificity in different States, generates moral, ethical and legal problems in significant quantities. The peculiarities of legal relations between the subjects of surrogacy, the "complicity" of the surrogate mother and potential parents in the process of giving birth to a child, give rise to many problems of legal regulation of these relations. In particular, referring to the private legal regulation of surrogacy, we can state the existence of a very fragmentary regulation of surrogacy relations by the principles and norms of civil and family law (the absence of a single law and a fundamental concept of the legislator designed to regulate surrogacy relations), which inevitably creates all the conditions for abuse of the right, and, consequently, for violation of the balance of rights and legitimate interests of its participants, public and private, state and family interaction. Separately, it should be noted that in such a situation, the rights and legal interests of the child, whose birth is directed by legal and individual regulation, cannot be guaranteed and protected by the methods provided for by the principles and norms of civil and family law.

Keywords: surrogate motherhood, genetic (potential) parents, surrogate motherhood contract, content of legal relations of surrogate motherhood.

В настоящее время в Казахстане использование программы «суррогатное материнство» набирает все больше популярности. Однако указанный способ появления ребенка на свет вызывает значительное количество противоречивых мнений. Одни

считают, что суррогатное материнство – это единственная возможность для некоторых людей стать родителями, поэтому имеет право на существование. Другие же видят в нем серьезную моральную и этическую проблему.

Не секрет, что сегодня все чаще и чаще граждане нашей страны стали участвовать в правоотношениях связанных с суррогатным материнством. Причин тому множество. Одни вступают в эти правоотношения по медицинским показателям (например, бесплодие), другие по экономическим и иным мотивам.

Суть этих правоотношений, в общем, изложена в подпунктах 33) - 35) статьи 1 Кодекса РК «О браке (супружестве) и семье», а более детально в главе 9 данного кодекса. В этой главе изложены основные понятия, относящиеся к институту суррогатного материнства: заключение и содержание договора суррогатного материнства; требования, предъявляемые к суррогатной матери; права и обязанности сторон договора; применение вспомогательных репродуктивных методов и технологий; правовые последствия договора суррогатного материнства [1].

Однако, несмотря на столь подробную правовую регламентацию, в практике применения названных норм и положений возникают неоднозначные вопросы. Одним из них является вопрос о субъектах договора суррогатного материнства.

Термин «суррогатное материнство» фактически означает перенос оплодотворенной яйцеклетки в тело женщины – суррогатной матери, которая вынашивает и рождает ребенка не для себя, а для бездетной супружеской пары и, следовательно, является генетически посторонней будущему ребенку. Также, несмотря на то, что единства во взглядах ученых на определение понятия суррогатного материнства нет, также оно различается и в законодательстве различных стран мира [2].

Следует признать, что на территории Республики Казахстан до настоящего времени нет определенности в правовом регулировании суррогатного материнства, что, безусловно, является существенным упущением законодателя. Цивилистические представления о индивидуальном регулировании, основанном на договоре суррогатного материнства, также требуют своей дальнейшей разработки и научного обоснования.

Следует сформулировать должный понятийный и категориальный аппарат правового и индивидуального регулирования суррогатного материнства, так как представленные в настоящее время категории и понятия не в полной мере отражают содержание и специфику исследуемого явления, правоотношений, складывающихся на основе заключения договора суррогатного материнства.

Необходимо констатировать, что не определена природа отношений суррогатного материнства, их семейно-правовая специфика, а также законодательно не установлены существенные условия договора суррогатного материнства. Недостаточно исследован момент и основание возникновения правоотношений суррогатного материнства. Также в доктринальных представлениях о суррогатном материнстве отсутствует представление о суррогатном материнстве как способе достижения потенциальными родителями важной семейной ценности - рождения ребенка и установления детско-родительских правоотношений. Режим врачебной тайны, установленный принципами и нормами гражданского права, в правоотношениях суррогатного материнства имеет свои особенности, которые нуждаются в выявлении и должном правовом определении.

Участие суррогатной матери и потенциальных родителей (потенциального родителя) в правоотношениях суррогатного материнства порождает множество

вопросов и споров среди ученых-цивилистов, в связи с чем, исследование особенностей их правовых статусов представляется актуальным и своевременным. В частности, дискуссионными являются вопросы о том, каким требованиям должны отвечать потенциальные родители (потенциальный родитель) и суррогатная мать для заключения договора суррогатного материнства, а также какой комплекс прав и обязанностей принадлежит суррогатной матери и потенциальным родителям (потенциальному родителю) в таком договоре с учетом достижения семейной ценности - рождения ребенка и его передачи потенциальным родителям. Отдельно с учетом цивилистического подхода необходимо исследовать право суррогатной матери оставить новорожденного ребенка себе, так как от наличия или отсутствия такого права в значительной степени зависит правовое положение потенциальных родителей (потенциального родителя) и судьба будущего ребенка, как следствие - обеспечение семейных ценностей в обществе и семье.

С практикой суррогатного материнства связаны непростые моральные и юридические проблемы. Немаловажное значение при законодательном решении и закреплении вопросов, относящихся к здоровью и этике, имеет отношение государства к новым научным технологиям, в частности к вопросам искусственного оплодотворения, имплантации эмбриона, суррогатного материнства и т.д.

Договор суррогатного материнства можно понимать в нескольких значениях. Это основной документ, который регулирует отношения между участниками данного процесса: суррогатной матерью и заказчиками (биологическими родителями). Важно, чтобы данный документ был юридически грамотно оформлен – это дает гарантию того, что ребенок после рождения будет передан родителям.

Договор о суррогатном материнстве – соглашение между супругами, которые желают стать родителями и суррогатной матерью, согласной на возмездной или без возмездной основе на искусственное оплодотворение, вынашивание и рождение ребенка, с последующей его регистрацией нареченными родителями. Договор суррогатного материнства – соглашение, по которому одна сторона (суррогатная мать) обязуется по заданию другой стороны (супругов-заказчиков) пройти процедуру имплантации эмбриона (-ов), выносить его (их), обеспечивая благоприятные условия внутриутробного развития, и в случае рождения ребенка (детей) передать его (их) супругам-заказчикам, а супруги-заказчики обязуются выплатить суррогатной матери за оказанные услуги вознаграждение в случае возмездности договора.

Для правового регулирования очень важно правильное определение природы договора суррогатного материнства.

Договор суррогатного материнства предусмотрен главой 9 «Суррогатное материнство и применение вспомогательных репродуктивных методов и технологий» Кодекса Республики Казахстан «О браке (супружестве) и семье». Данный договор подлежит обязательному нотариальному удостоверению. Нотариальная форма данного договора является одной из важных гарантий прав и законных интересов не только сторон договора, но и прав и законных интересов будущего ребенка, которые существенным образом затрагиваются в связи с заключением и реализацией указанного договора [3].

Договор суррогатного материнства относится в категории консенсуальных договоров, так как он считается заключенным с момента достижения договоренности между сторонами по всем его существенным условиям.

Договор имеет схожие признаки с договором возмездного оказания услуг, предусмотренного Гражданским кодексом Республики Казахстан, по которому

исполнитель обязуется по заданию заказчика оказать услуги (совершить определенные действия или осуществить определенную деятельность), а заказчик обязуется оплатить эти услуги.

По мнению Е.С. Митряковой данный договор надо включить в перечень договоров возмездного оказания услуг. Однако договор суррогатного материнства может иметь и безвозмездный характер (если суррогатной матерью является близкая родственница заказчиков). Поэтому необходимо данный договор выделить в отдельный самостоятельный вид договоров [4, стр. 6].

Договор суррогатного материнства должен содержать: данные супругов (заказчиков) и суррогатной матери, порядок и условия оплаты материальных расходов на содержание суррогатной матери, права, обязанности и ответственность сторон при неисполнении условий договора, размер и порядок компенсаций, иные условия, в том числе форс-мажорные обстоятельства. Имеет смысл при заключении анализируемого договора указать в нем размер вознаграждения суррогатной матери помимо тех материальных расходов, которые по закону несут заказчики: расходы, связанные с прохождением суррогатной матерью медицинского обследования, расходы, связанные с применением вспомогательных репродуктивных методов и технологий, расходы по медицинскому обслуживанию суррогатной матери в период беременности, родов и в течение пятидесяти шести дней после родов, а в случае осложнений, связанных с беременностью и родами, оплачивать расходы в течение семидесяти дней после родов.

Существуют и определенные требования, предъявляемые к суррогатной матери. Женщина, желающая стать суррогатной матерью, должна быть в возрасте от двадцати до тридцати пяти лет, иметь удовлетворительное физическое, психическое и репродуктивное здоровье, подтвержденное заключением медицинской организации, а также иметь собственного здорового ребенка.

В случае, если суррогатная мать состоит в зарегистрированном браке (супружестве), при заключении договора суррогатного материнства необходимо представить письменное согласие супруга, которое должно быть удостоверено в нотариальном порядке. Данное согласие супруга суррогатной матери на участие в правоотношениях по договору суррогатного материнства является единственным гарантом защиты его прав.

Медицинская организация, применяющая вспомогательные репродуктивные методы и технологии, обязана вынести заключение об их применении с полной и исчерпывающей информацией об использованных для этого биоматериалах самих лиц, желающих иметь ребенка, либо донорского банка. Один экземпляр заключения прилагается к нотариально удостоверенному договору суррогатного материнства и хранится по месту совершения сделки.

У суррогатной матери, в соответствии с Кодекса Республики Казахстан «О браке (супружестве) и семье», имеются определенные обязанности при заключении договора суррогатного материнства, а также во время действия данного договора до рождения ребенка. Суррогатная мать обязана при заключении договора представить заказчиком медицинское заключение о своем физическом, психическом и репродуктивном здоровье, регулярно наблюдаться у врача и строго выполнять его рекомендации и назначения, информировать лиц, заключивших с ней договор, о течении беременности с периодичностью, оговоренной в договоре суррогатного материнства. Суррогатная мать несет ответственность за беременность, предусмотренную договором суррогатного материнства, после применения вспомогательных репродуктивных

методов и технологий, и обязана исключить возможность наступления естественной беременности.

По казахстанскому законодательству суррогатная мать обязана передать рожденного ребенка лицам, заключившим с ней договор суррогатного материнства. Позиция казахстанского законодателя и мнение тех авторов, которые поддерживают «принцип происхождения» - генетическая связь более приоритетна чем биологическая, более чем правильная и верная. Иной подход может вести к коммерциализации института суррогатного материнства, что несовместимо с принципами права вообще и семейного права в частности.

Не исключено, что на практике к услугам суррогатной матери пожелают прибегнуть и одинокие женщины и мужчины либо состоятельные супружеские пары, в которых жены не желают сами выносить ребенка из-за нежелания «портить фигуру», прекращать или приостанавливать карьерный рост и т.п. Из смысла ст. 54 Кодекса Республики Казахстан «О браке (супружестве) и семье» вытекает, что использование вспомогательных репродуктивных методов и технологий, применение которых на территории Республики Казахстан разрешено, производится при наличии бесплодия родителей и только состоящими в браке лицами [2]. 5.А.В. Малютин относительно первого вопроса полагает, что несправедливо по отношению к ребенку заранее лишать его права расти и воспитываться в полной семье. В отношении же второго вопроса она считает, что было бы неправильным превращать метод суррогатного материнства в атрибут роскоши и богатства, в инструмент удовлетворения прихоти богатых людей [5, стр. 46–48.]. Для сравнения, Семейный Кодекс Российской Федерации не содержит нормы о заключении письменного договора между суррогатной матерью и генетическими родителями, хотя, в соответствии с российским гражданским законодательством, заключение такого договора в стране не запрещено. Очевидно, что в отсутствии четкого правового механизма заключения договоров с суррогатной матерью, для сторон появляется возможность не исполнять принятые на себя обязательства. Кроме того, действующее законодательство Российской Федерации не предусматривает каких-либо запретов или ограничений по признаку супружеского статуса или пола при реализации программ суррогатного материнства, когда как нормы казахстанского законодательства наделяют правом стать биологическими родителями будущего ребенка исключительно супружескую пару. В данном случае наш законодатель позаботился, прежде всего, о психоэмоциональном состоянии ребенка, ведь немаловажно расти и развиваться в нормальной, полноценной семье [6].

По законодательству Республики Казахстан родителями ребенка, родившегося в результате применения вспомогательных репродуктивных методов и технологий, на основании договора суррогатного материнства признаются супруги (заказчики). В случае рождения в результате применения таких методов и технологий либо согласно договору суррогатного материнства двух и более детей супруги (заказчики) в равной мере несут ответственность за каждого родившегося ребенка. Матерью ребенка после его рождения в медицинском свидетельстве о рождении записывается супруга (заказчица), заключившая договор суррогатного материнства. Отказ супругов (заказчиков) от ребенка оформляется в установленном порядке после регистрации его рождения в регистрирующем органе. В случае отказа от ребенка супруги (заказчики), давшие свое согласие на применение вспомогательных репродуктивных методов и технологий либо заключившие договор с суррогатной матерью, не вправе требовать от суррогатной матери возмещения материальных расходов. В случае отказа супругов (заказчиков), заключивших договор с суррогатной матерью, от ребенка право

материнства по ее желанию остается за суррогатной матерью, а в случае ее отказа ребенок передается на попечение государства. При отказе супругов (заказчиков) от ребенка и при принятии ребенка суррогатной матерью эти лица обязаны выплатить суррогатной матери компенсацию в размере и порядке, которые установлены договором. В случае расторжения брака (супружества) супругов (заказчиков) ответственность за ребенка, родившегося по договору суррогатного материнства, возлагается на обоих супругов (заказчиков). В случае смерти одного из супругов (заказчиков) ответственность за ребенка, родившегося по договору суррогатного материнства, возлагается на оставшегося в живых. В случае смерти обоих супругов (заказчиков) и отказа их близких родственников усыновить родившегося ребенка по желанию суррогатной матери этот ребенок может быть передан ей, а в случае ее отказа - на попечение государства. Передача ребенка суррогатной матери либо государственным организациям в форме опеки не прекращает его прав как наследника супругов (заказчиков). Неиспользование вспомогательных репродуктивных методов и технологий после заключения договора суррогатного материнства в течение оговоренного договором срока влечет недействительность договора. В случае наступления естественной беременности у суррогатной матери после заключения договора суррогатного материнства договор расторгается с выплатой ею всех расходов, затраченных заказчиками согласно договору суррогатного материнства [7, стр. 15].

Обобщая все вышеизложенное, так как в законодательных актах, регулирующих деятельность нотариуса, отсутствует регламентация порядка удостоверения договора суррогатного материнства, соблюдая общие правила удостоверения сделок и договоров, при удостоверении договора суррогатного материнства необходимо обратить внимание на следующие существенные моменты:

- возраст женщины, желающей стать суррогатной матерью, должен быть в возрасте от двадцати до тридцати пяти лет.
- женщина, желающая стать суррогатной матерью должна иметь медицинское заключение о состоянии здоровья;
- женщина, желающая стать суррогатной матерью должна иметь собственного здорового ребенка;
- в случае если суррогатная мать состоит в зарегистрированном браке, женщина должна предъявить заявление супруга о согласии на применение вспомогательного репродуктивного метода и технологий и на заключение договора суррогатного материнства;
- необходимо истребовать медицинское заключение о возможности применения вспомогательного репродуктивного метода и технологий.

На сегодняшний день существует необходимость дальнейшего развития и усовершенствования законодательства в сфере семейно-брачных правоотношений и суррогатного материнства.

Список использованной литературы:

1. Кодекс Республики Казахстан от 26 декабря 2011 года № 518-IV «О браке (супружестве) и семье» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.01.2021 г.)
2. Ожегов С.И. Словарь русского языка. М.: Рус. яз., 1991. С. 209.
3. По договору суррогатного материнства. Актуальные вопросы нотариальной практики - международный семинар (Л. Сактаганова) https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31553451#pos=17;4
4. Амирова Д. Мама по договору. Сайт газеты «Юридическая газета».

5.Малютина А. В. О правовой природе договора суррогатного материнства // Всероссийский журнал научных публикаций. 2017. № 1(11). С. 46–48.

6.Семейный кодекс Российской Федерации от 29 декабря 1995 года № 223-ФЗ (с изменениями и дополнениями по состоянию на 04.02.2021 г.)

7.Стеблева Е. В. Проблемы реализации прав участников отношений суррогатного материнства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2012. С. 15.

УДК 34.05

МЕНШІК ҚҰҚЫҚ ҚАТЫНАСТАРЫНДАҒЫ МЕНШІК ОБЪЕКТІЛЕРІНІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕЛУІ: ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕ

Пионеров Ш.

Д.А. Қонаев атындағы ЕЗА азаматтық-құқықтық пәндер кафедрасының 2 курс магистранты

Түйіндеме: Мақалада Қазақстан Республикасы заңнамаларымен реттелетін меншік құқықтық қатынастардағы өнеркәсіптік меншік объектілерінің құқықтық реттелуі, сонымен қатар, шетелдік тәжірибеде реттелу жағдайы қарастырылады.

Меншік құқығы объективті мағына тұрғысында алғанда, меншік құқығы осы институтты реттеуге бағытталған нормативті актілердің жиынтығы болып табылады. Меншік құқығы субъективті мағынада белгілі тұлғаның нақты мүлікке байланысты құқықтық қатынасын айқындайды. Меншік иесіне мүлікті пайдалану, иелену және билік ету құқылары тиесілі. Азаматтардың меншік құқығы объектісінің ауқымы кең. Бұл зерделілік және материалдық қызметтің, кәсіпорындардың тұтыну заттарын қосқандағы материалдық объектілердің өнімдері, өндірістің құрал жабдықтары, патенттер, лицензиялар, ақшалар, соның ішінде шетел валютасы, акциялар, басқа да бағалы қағаздар мен басқа да мүліктер. Азаматтардың меншігі жеке түрде де болуы мүмкін. Осыған байланысты, меншік құқықтық қатынастардың реттелу жағдайын шетел заңнамаларында реттелу мәселелерімен салыстырмалы талдау жүргізетін боламыз.

Кілт сөздері: меншік, өнеркәсіптік үлгі, патент, пайдалы модель, өнеркәсіптік меншік объектілері, өнертабыс.

В ПРАВООТНОШЕНИЯХ СОБСТВЕННОСТИ ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОБЪЕКТОВ СОБСТВЕННОСТИ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

Аннотация: В статье рассматривается правовое регулирование объектов промышленной собственности в правоотношениях собственности, регулируемых законодательством Республики Казахстан, а также состояние регулирования в зарубежной практике.

В контексте объективного значения права собственности право собственности представляет собой совокупность нормативных актов, направленных на регулирование данного института. Право собственности в субъективном смысле определяет правоотношение известного лица, связанное с конкретным имуществом. Собственнику

принадлежат права пользования, владения и распоряжения имуществом. Круг объектов права собственности граждан широк. Это продукты интеллектуальной и материальной деятельности, материальные объекты, включая предметы потребления предприятий, производственное оборудование, патенты, лицензии, деньги, в том числе иностранная валюта, акции, другие ценные бумаги и другое имущество. Собственность граждан также может быть частной. В этой связи, будем проводить сравнительный анализ состояния регулирования имущественных правоотношений с вопросами регулирования в зарубежной юриспруденции.

Ключевые слова: собственность, промышленный образец, патент, полезная модель, объекты промышленной собственности, изобретение.

PROPERTY IN LEGAL RELATIONS LEGAL REGULATION OF PROPERTY OBJECTS: FOREIGN EXPERIENCE

Annotation: The article deals with the legal regulation of industrial property objects in property relations regulated by the legislation of the Republic of Kazakhstan, as well as the state of regulation in foreign practice.

In the context of the objective meaning of the right of ownership, the right of ownership is a set of normative acts aimed at regulating this institution. The right of ownership in the subjective sense defines the legal relationship of a known person associated with a particular property. The owner has the rights to use, own and dispose of the property. The range of objects of property rights of citizens is wide. These are products of intellectual and material activities, material objects, including consumer goods of enterprises, production equipment, patents, licenses, money, including foreign currency, shares, other securities and other property. Citizens' property can also be private. In this regard, we will conduct a comparative analysis of the state of regulation of property relations with the issues of regulation in foreign jurisprudence

Keywords: property, industrial design, patent, utility model, objects of industrial property, invention.

Дүние жүзінің тарихи дамуындағы қай кезеңді алып қарайтын болсақ та, негізгі мәселе меншіктің айналасына топталады. Сондықтан да болу керек, меншіктің азамат даму процесінде алатын орны ерекше.

Меншік ұғымын екі мағынада түсінуіміз қажет. Біріншіден, экономикалық категория, екіншіден құқықтық категория ретінде. Меншік экономикалық тұрғыдан алғанда, өндіріс құрал-жабдықтары мен оның өнімдеріне иелік ету жөнінде пайда болатын қоғамдық қатынастар. Меншік қоғам өмірінің негізгі, яғни алғанда базистік сипаттағы экономикалық санат. Меншік құқығы қондырманың элемент болып саналғанмен қоғамда белгілі бір даму кезеңінде санатқа кері әсер етіп қана қоймай, алдыңғы қатарға да шығуы мүмкін.

Әлемде өнеркәсіптік меншік объектілерін қорғаудың үш жүйесін атауға болады. Олардың біріншісі — өнертабыс пен өнеркәсіптік үлгіге берілетін патент және қысқа мерзімге берілетін пайдалы модельге патент (қысқа мерзімді патенттер) жүйесі. Бұл жүйе Франция, Нидерланды, Ирландия, Бельгия, Словения мемлекеттері үшін тән [1, с.7-11].

Екінші қорғау жүйесі бойынша пайдалы модельге өнертабыстық деңгейі бойынша төмендетілген талаптар сипатты үш өлшемді техникалық шешімге қорғау көрсетілді.

Мәселен, ол Греция, Испания, Португалия, Италия, Финляндия мемлекеттерінде қабылданған.

Үшінші қорғау жүйе негізінде кез келген техникалық шешімдерге патенттік қорғау көрсетілген және пайдалы модель ретінде өнертабыстық деңгейі төмендетілген өнертабыс объектілері танылған. Осындай ереже Германия, Дания, Австрия мемлекеттерінде орын алған [2].

Әрбір елде өнеркәсіптік меншік объектілері қамтылған ұлттық заңнама әрекет етеді. Әлемнің әрбір мемлекетінде «өнеркәсіптік меншік объектілері» ұғымы ұлттық құқық анықтамасына сәйкес әр түрлі түсіндіріледі.

Әлемнің көптеген елдерінде өнеркәсіптік меншік объектілерін қорғаудың мәні бірдей және тәжірибелік қолдану үшін жарамды, сондай-ақ нысан, құрылым мен олардың жиынтығына қатысты шешімдерге қорғау құжаттарын беруді қамтиды. Сонымен қатар өнеркәсіптік меншік объектілері ретінде қорғалмайтын объектілер тізімі де беріледі. Мәселен, Грецияда — жануарлар мен өсімдіктер түрлері, Гватемалада әдіс, заттар мен металлургиялық материалдар қорғалмайды. Өнеркәсіптік меншік объектілерін қорғау жүйесінің дамуымен оның шеңберінің кеңею тенденциясы байқалуда. Германияда үш өлшемді нысаны жоқ бұйымдардан шектеу алынып тасталған, Малайзияда тәсілдер де, Австралияда ЭЕМ бағдарламалары да өнеркәсіптік меншік объектілеріне жатқызылған. Қытай Халық Республикасы заңнамасы бойынша өнеркәсіптік меншік объектілері ретінде «нысанға, құрылымға қатысты, тәжірибеде осы екі элементтің үлесімі кезінде пайдалануға жарамды жаңа техникалық шешім» болуы мүмкін. Өнеркәсіптік меншік объектілері ретінде қорғалатын объектілер санын кеңейту нәтижесінде Германия, Қытай Халық Республикасы секілді елдер Екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі өнеркәсіптік тоқырауды жеңіп, өндіріс саласын дамытқан.

Мәселен, Германия мен Қытай Халық Республикасында ХХ ғасырда өнеркәсіптік меншіктің жаңа объектісін — пайдалы модельді азаматтық айналымға енгізу арқылы ел экономикасын елеулі деңгейге көтерген.

Германияда пайдалы модель өнеркәсіптік меншік объектісі ретінде 1981 жылы енгізілген. Ол ретінде өнертабыстық шығармашылықтың жаңа, әрі талапқа сай деңгейін иеленбейтін техникалық шешімдер танылған. Оның азаматтық айналымдағы ерекшеліктері 1986 жылы қабылданған пайдалы модельдерді құқықтық реттеуге арналған арнайы заңда бекітілген. Германияда пайдалы модель ретінде құрылғы мен заттар айқындалған. Аталған заң бойынша пайдалы модель ретінде «жаңа нысанмен, элементтердің орналасуымен немесе сызбалармен ерекшеленетін, өнертабыстық кадамға негізделген және қолдануға жарамды өндіріс құралдары, тұтыну заттары немесе олардың бөліктері» қорғалады. Пайдалы модель өзара байланысты бірнеше элементтерден де құралу мүмкіндігі қарастырылған [3, с.32].

Қытай Халық Республикасында пайдалы модель 1985 жылдың 1 сәуірінде күшіне енген арнайы заң бойынша қорғала бастаған және оған нысанға, құрылғыға не тәжірибеде қолдануға жарамды деп танылған өнімдерге қатысты жаңа техникалық шешімдер жатқызылған. Бұл заң бойынша пайдалы модель ретінде мемлекет заңдарына немесе қоғамдық моральға қайшы келетін не жария мүддеге зиян келтіретін өнертабыстық жетістіктер, ғылыми жаңалықтар, интеллектуалдық қызмет ережелері мен әдістері, емдеу әдістері, жануарлар тегі мен өсімдік сорттары, ядролық өнімдерді пайдалану арқылы алынған заттар қорғалмаған [4, с. 60].

Пайдалы модель жетістіктері әсіресе Қытай Халық Республикасында жақсы бағаланған. Онда пайдалы модель жетістіктері техникалық жаңалықты қорғаудың

жоғары нысаны болып табылған. Патенттік заң қабылданғаннан кейінгі 18 жыл ішінде бұл елде аталмыш объектілерге 261813 патент берілген [5, с. 35-36].

Германия мен Қытай Халық Республикасының оңтайлы тәжірибесін бірқатар әлем мемлекеттері қолданған. Осылай Жапонияның 1998 жылғы заңы бойынша табиғат заңын пайдалану арқылы техникалық идеяны жүзеге асыру нәтижесі деп ұғынылатын құрылғы пайдалы модель ретінде қорғалған және солардың ішінде қоғам тәртібіне, ізгілікке немесе қоғам мүддесіне қайшы келетін техникалық шешімдер қорғалмаған [6, с.48].

Италияның 1987 жылғы 20 наурыздағы «Пайдалы модельдер туралы» заңы бойынша «патент машинаға немесе олардың бөліктеріне, жабдықтарға, құралдарға не күнделікті тұтыну заттарына айтарлықтай тиімділігін немесе қолдану, пайдалану жеңілдігін қамтамасыз ететін жаңа модельге алынуы мүмкін. Сондай-ақ жаңа объект элементтердің елеулі нысандарында, орналасуында, комбинацияларында көрініс табуы қажет» [7, с.23].

Ресей Федерациясының 2006 жылғы 18 желтоқсандағы Азаматтық кодексі бойынша пайдалы модельге құрылғысына байланысты жаңа техникалық шешімдер жатқызылған және бұйымның сыртқы түріне ғана қатысты және эстетикалық қажеттілікті қанағаттандыруына бағытталған шешімдер мен интегралды микросызба топологиялары қорғалмайды [8, с.19].

Өнеркәсіптік меншік объектілерінің құқықтық қорғалуы үшін заңнамамен бекітілген патентке қабілеттілігі талаптарына сай болуы тиіс. Патентке қабілеттілігі талаптары туралы ақпаратты талдау қазіргі таңда көптеген елдерде өнеркәсіптік меншік объектілері үшін патент қабілеттілігінің үш критерийі бар екендігі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді: жаңа, өнертабыстық қызмет (өнеркәсіптік қадам, пайдалылық, өнертабыстық деңгей) және өнеркәсіпте қолдануға жарамды болуы.

Өнеркәсіптік меншік объектілеріне қолданылатын жаңа болу критерийі салыстырмалы әлемдік жаңа болу түрінде (Германия, Жапония, Австрия, Венгрия, Болгария, Испания, Қытай Халық Республикасы, Вьетнам, Тайвань) және абсолюттік әлемдік жаңа болу түрінде (Дания, Чехия, Финляндия, Польша, Италия, Югославия, Мексика, Турция) айқындалады. Кейбір елдерде өнеркәсіптік меншік объектілеріне жаңа болуы жергілікті деңгейде болуымен сипатталады (Біріккен Араб Эмираттары) [9, с. 40-43].

Техникалық шешімді жаңа деп есептеу үшін әрбір елдің ұлттық заңнамаларында жеңілдіктер қарастырылған. Мәселен, Германия заңнамасы бойынша шешімнің жаңа екендігін анықтау кезінде өтінім берілген күннен алты айға дейін өтінім берушінің немесе оның құқық иеленушісінің әзірлеуіне негізделген сипаттамалары не пайдаланулары ескерілмейді. Жапонияда және Қытай Халық Республикасында өтінім берілген күнге дейін алты ай ішінде өнеркәсіптік меншік объектілері өмірге енгізуге байланысты өткізілген сараптама қорытындылары, өнеркәсіптік меншік объектілері авторының не өтінім берушінің еркінен тыс орын алған ашулар, автордың не өтінім берушінің ел аумағында үкіметтің не мемлекеттің не олардың келісімімен өткізілетін көрмелерде өнеркәсіптік меншік объектілерінің көрсетулер оның жаңа болуын анықтауға кедергі келтірмейтіндігі бекітілген. Аталған жағдай Ресей Федерациясында орын алған. Әрине, заңнама бұл мән-жайлардың дәлелденуін талап етеді.

Өнеркәсіптік меншік объектілеріне қойылатын «өнеркәсіптік деңгей» өнертабысқа және өнеркәсіптік үлгіге қатысты қолданылған және маман үшін техника деңгейі туралы мәліметтерден айқын кездеспеуімен шектелген.

Бірқатар елдерде қорғау қабілеттілік талабына өтінім объектісінің сәйкестігін зерттеу қорғау құжатын берудің міндетті талабы болып табылады. Бұл құқық қорғау сенімділігін көтереді, бірақ қысқа мерзім ішінде қорғауды жояды және өнертабыс үшін орын алған патенттік құқықты рәсімдеу процедурасын қайталайды. Осындай тәртіп Польшада, Болгарияда, Бразилияда орын алған.

Шетелдердің ұлттық заңнамасы материалдық-құқықтық және процессуалдық-құқықтық қатынастарда ерекшелене отырып, мемлекеттің өнеркәсіптік меншік объектілеріне берген қорғау сипаттамасына байланысты ортақ және міндетті ережені қамтиды. Өтінім беруші өнеркәсіптік меншікті тіркеу үшін берілетін өтінімді ереже бойынша рәсімдеуге, онда аталған техника саласындағы маманның осы өнертабысты жүзеге асыруы үшін толық, қажетті, жеткілікті мәліметтерді қамтуға және өтінімді уәкілетті мемлекеттік органға беруге міндетті. Өтінімде өнертабыстың толық айқындалуына және оның әрекет етуші талаптарға сәйкес рәсімделуінің өзін қорғауға алуға құқық беріледі. Бірақ осы рәсімделудің қорғалу шешімі заңнамалық тәртіпте белгіленген патентке қабілеттілігі белгілеріне сай болған кезде ғана тиімді болады.

Өнеркәсіптік меншік объектілерін тіркеу үшін белгілі құжаттар жиынтығын қамтитын өтінім беріледі [10, с. 18,19].

Өнеркәсіптік меншік объектілерінің мәнін ашатын құжаттарға қойылатын талап әлем елдерінде ұқсас. Олардың көпшілігінде «Бір өтінім — бір өнертабыс» қағидасы бекітілген. Мәселен, Германияның осы саладағы заңнамасы бойынша өнеркәсіптік меншік объектілеріне берілетін өтінімінде бір өнертабыс сипатталуы талап етіледі. Финляндияның патенттік заңнамасының 9-бабына сәйкес «бір өтінімінде екі не одан да көп өнертабысқа берілуі мүмкін еместігі айтылған».

Аталған талап өнеркәсіптік меншік объектілерін тіркеуді жою және оған айрықша құқықты бұзу туралы істер бойынша үдерісті жүргізуді жеңілдетеді. Сонымен қатар көптеген елдерде өтінімге бірнеше өнертабысты енгізу мүмкіндігі сақталған (біртұтастық сақтау талабы кезінде). Италияның Патенттік заңның 1989 жылғы редакциясы бойынша бір өтінім негізінде бір идеяға, соның ішінде шешімдер нұсқауларына сәйкес бірнеше өнеркәсіптік меншік объектілерін тіркеуге рұқсат етілген, бірақ өнеркәсіптік меншік объектілер біртұтастығының талабы сақталып, бір өтінімде сипатталған шешімдердің нұсқауларына қорғау алу мүмкіндігі берілген.

Әлемде өнеркәсіптік меншік объектілерінің ішінде тиімділігі бойынша пайдалы модель иеленеді. Өтінім беруші үшін пайдалы модель түрінде жаңалықтарға қорғау иеленуінің тиімділігіне оны тіркеу мен қорғау құжатын күшінде ұстау құнының төмендігі жатады. Шетелдегі пайдалы модельді құқықтық қорғау құны мен өнертабысты патенттеу құнының арақатынасындағы заңдылықты бақылау өнертабысты патенттеу шығындарының пайдалы модельге құқықты қорғау құжатын иелену құнынан бірнеше есе жоғары екендігін айқындайды. Мысал ретінде Чехияны келтіруге болады. 1993 жылдың қазан айында пайдалы модельге патентті заң күшінде ұстаудың сомалық бажы бірінші төрт жылда өнертабысқа төленетін тиісті баждан 20 есе төмен көлемді құраған. Бірақ Австралия мен Германияда осы баждар 1,2–1,3 есе, Қытай мен Бразилияда 2,7–3,5 есе төмен болумен ерекшеленген [11, с. 24-26].

Сонымен, пайдалы модельге берілетін өтінім бойынша тиісті шешім қабылданғаннан кейін, басымдылық күнін сақтай отырып, өнертабысқа немесе өнеркәсіптік үлгіге берілетін өтінім ретінде қайта рәсімделу және бір уақытта өнертабыс пен пайдалы модельге екі өтінім беруге рұқсат етілу әлем елдерінің заңнамаларында бекітілген. Бір уақытта екі өтінімді қатар беру қайта әзірлеу үшін пайдалы модельге қосымша функция иелендірумен қатар, қысқа мерзім ішінде қорғауды иелену үшін және Патенттік

ведомствада патентке өтінімді қарастыру кезеңінде пайдалы модельге құқықты іске асыру үшін жүргізілуі мүмкін.

Патенттік ведомствоға берілген өтінімге ресми сараптама жүргізу кез келген тәртіппен өнеркәсіптік меншік объектісіне қорғау құжатын берудің міндетті талабы болып табылады.

Ресми сараптама мерзімі әдетте ұзақ емес. Көптеген жағдайларда ресми сараптама нақты мерзіммен шектелмейді және өтінім берушіге алғашқы берілген өтінім материалдарын түзетуге және нақтылауға мүмкіндік береді.

Қазіргі техниканың қарқынды даму кезеңінде патенттік қорғауды күшейту қажеттілігі өнертабысты патенттеу кезінде кейінге қалдырылған сараптаманы қолдану уақыты мен тәжірибесіне негізделген.

Бірақ бірнеше қорғау құжатын иелену патенттік құқықты асыра пайдалануға рұқсат берілмеуін регламенттеуді талап етеді. 1992 жылдың 4 қыркүйегінде Қытай Халық Республикасының Патенттік заңына енгізілген өзгерістерге сәйкес патенттерді қайта беруге тыйым салынған және өнертабыстық жетістікке бір ғана патент берілуі мүмкін. 1994 жылғы Жапонияның Патенттік заңының жаңа редакциясына сәйкес пайдалы модельге және өнертабысқа өтінімдер бірдей құрылғыларға қатысты бір күнде берілген және екеуі де тіркелген жағдайда олар жарамсыз деп танылатындығы тікелей белгіленген.

Бір өнертабысқа бірнеше қорғау құжатын иелену мәселесі түрлі шешілетіндігін байқауға болады: Қытайда бір өнертабысқа екі өтінім беруге тыйым салынады; Жапонияда заң патент иесіне екі патенттің бірін күшінде сақтау үшін таңдау жасауын талап етеді. Тайваньда қазіргі кезде бір тұлғаға бір өнертабысқа екі патент иеленуге рұқсат етілген.

Шетелде, соның ішінде Германияда пайдалы модельге берілетін патентті өнертабысқа берілетін өтінім ретінде қайта әзірлеу үшін ғана пайдаланбайды, сонымен қатар ол құқықтық мәртебесі бойынша өнертабысқа берілетін өтінімге теңестірілгендіктен, ішкі басымдылықты (Австрия, Германия, Жапония), конвенциялық басымдылықты тек пайдалы модельге өтінім беруді сұрау үшін ғана емес, сондай-ақ ол өнертабыс пен өнеркәсіптік үлгіге өтінім беруді де сұрауға негіз ретінде қарастырылады; пайдалы модель мен өнертабысқа берілетін өтінім негізінде көптеген басымдылық сұралуы мүмкін; пайдалы модельге біртұтастықтың бұзылуы арқылы берілген өтінім негізінде пайдалы модельге де, өнертабысқа да бөлінген өтінім үшін басымдылық сұрауға болады.

Шетелдегі пайдалы модель институтының дамуын талдау кезінде пайдалы модель институтының көптеген жағымды белгілерін сақтаған институттарға көңіл бөлмеу мүмкін емес (қорғауды тез алу, баждың төмендігі, патент үшін қорғаудың екінші деңгейі ретінде пайдалану мүмкіндігі), бірақ олар өзіндік ерекшеліктерімен айқындалады.

1979 жылдан бастап Австралияда кіші патент деп аталатын, яғни әдеттегіден де қысқа мерзімге берілетін құжаттарға өтінім беру мүмкін бола бастады. Кіші патенттің әрекет ету мерзімі патент иеленушісінің өтініші бойынша бес жылға дейін ұзартылуы мүмкін, сонымен кіші патент әрекетінің шектеулі мерзімі өтінім берілген күннен бастап алты жылды құрайды. Ұзақ уақыт бойы осындай өтінім үшін өнертабыстық деңгейі талап етілмеген, бірақ 1996 жылғы 15 наурызда Австралия Парламентіне кіші патенттерді қорғау жүйесін қайта қарау туралы жоба ұсынылды. Ол жоба бойынша техника деңгейіне белгілі үлес қосатын барлық объект түрлерін қорғау ұсынылған.

Қысқа мерзім ішінде қорғауды енгізу қажеттілігіне байланысты «пайдалы модель» ұғымының өзі де өзгерістерге ұшырай бастады. Мәселен, 1990-жылдардан бастап Германияда пайдалы модель ретінде химиялық заттарға, тамақ және фармацевтикалық өнімдерге қорғау көрсетілген, 1992 жылғы Данияның Пайдалы модельдерді қорғау туралы Заңы дәрі-дәрмек, тамақ өнімдеріне қатысты шешімдерді қорғауды бекіткен. Бразилияда пайдалы модель ретінде кескіш бұйымдар, скульптуралар, ғимараттар, ыдыстар, суреттер, тігілген заттар, таза эстетикалық үлгілер қорғалады. Грецияда — жануар мен өсімдік түрлері; Гватемалада — әдістер, заттар, металлургиялық материалдар [12, с.25].

Бірқатар елдерде өнеркәсіптік меншік объектілеріне патент абсолютті әлемдік жаңа және өнеркәсіпте қолдануға жарамды болу критерийлеріне жауап беретін құрылғылардың шешімдеріне беріледі (Түркияның «Патенттік құқықтарды қорғау туралы» 1995 жылғы 7 қарашадағы заң күші бар № 551 Декреті). Өнеркәсіптік меншік объектілерінің өтініміне сараптама үшінші тұлғаның қатысуы арқылы жүргізіледі, ресми және мәні бойынша сараптама аяқталғаннан кейін өтінім жарияланады және жарияланған сәттен бастап үш айлық мерзімде қарсылық білдіруге мүмкіндік беріледі. Қарсылық болмаған немесе олардың негізсіз болған жағдайында өнеркәсіптік меншік объектілеріне патент беру туралы шешім қабылданады. Түркияның Патенттік ведомствосы өтінім берушінің немесе құқық иеленушісінің сұранысы бойынша патенттік іздеу жүргізеді және оны сұраған тұлғаға есепті жолдайды.

Сонымен, өнеркәсіптік меншік объектілерін мемлекеттік тіркелудің шетелдік тәжірибесі уәкілетті органға өтінім беруді, уәкілетті органмен ресми және мәні бойынша сараптама жүргізілуді және оның шешімі жағымды болған жағдайда патент нысанындағы қорғау құжатын беруді, сондай-ақ өтінім құжаттарының жарияланымын қамтиды.

Өнеркәсіптік меншік объектілеріне айрықша құқық иеленушінің патенттелген объектіні қолдануына ғана емес, оны пайдалануына тыйым сала алатындығын білдіреді. Өнеркәсіптік меншік объектісіне айрықша құқықтың әрекет ету шегі формаларда баяндалған талаптар уақытымен, аумағымен және мазмұнымен анықталады және оларды түсіндіру үшін сипаттамалар мен сызбалар қажет етіледі (Германия, Австрия, Италия, Жапония және т.б.).

Өнеркәсіптік меншік объектілеріне айрықша құқық мазмұны Германияның патенттік жүйесіне негізделген барлық үшінші тұлғалар үшін тыйым салынған белгілі әрекеттерді нақтылау үлгісінде (Дания, Қытай) немесе патент иеленуші уәкілеттілігіне қатысты әрекеттер тізімін бекіту арқылы ашылады. Әдетте, айрықша құқықты қамтитын әрекеттерге объектінің мәні болып табылатын бұйымды белгілі мақсатта дайындауға және сатуға, айналымға енгізуге, сақтауға не импортқа ұсынуды білдіреді. Бірақ кейбір елдердің патенттік заңдары патент иеленушінің айрықша құқықтары — меншік уәкілеттілігіне негізделеді. Мысалы, Жапонияда өнеркәсіптік меншік объектілері үшін Патенттік заңының 2-бабында «өнертабысты пайдалану келесі әрекеттерді білдіреді: өнертабысқа сәйкес өндіру, қолдану, басқа тұлғаға беру, жалға беру, басқа тұлғаға беруге не жалға беруге ұсыну, сонымен қатар өнімдер әкелу» қарастырылған [13, с.60].

Құқық иелерінің айрықша құқықтарына міндетті түрде патентті басқа адамға қайта беру, оны лицензиялау, мұра бойынша қалдыру және патенттің мәнінен туындайтын басқа да құқықтар жатады. Сонымен қатар заңдарда алдын ала пайдалану құқығы (Қытай, Австралия) және күштеп лицензия беру де бекітілген.

Мәжбүрлеп лицензиясын беру негіздері және мәжбүрлеп лицензиялаудың жүзеге асырылуы шетелдерде өзіндік белгілермен ерекшеленеді, бірақ көптеген елдер заңдарында келесі жалпы белгілерді айқындауға болады:

- а) күштеп берілетін лицензия қорғау құжаты берілген күннен бастап белгілі бір кезең ішінде өнеркәсіптік меншік объектілерін пайдаланбаған жағдайда беріледі;
- б) күштеп берілетін лицензия тәуелді объектілерге қатысты орын алады;
- в) мемлекеттік органдар қоғам мүддесі үшін төтенше жағдай кезінде күштеп берілетін лицензияны және т.б. талап етуге құқылы.

Олардың кейбір елдер заңдарында бекітілуін қарастырып көрейік. Мәселен, Қытайда күштеп берілетін лицензия жалпы сипатта бекітілген. Қытай Халық Республикасының Патенттік заңының 51- бабына сәйкес, егер өнеркәсіптік меншік объектіні пайдалануға мүмкіндігі бар ұйым патент иеленушіге оның патентінің талаптары бойынша объектіні пайдалануға рұқсат етуге өтініш білдірсе және бұл әрекеттері нәтижесіз болса, Патенттік ведомство патентті пайдалануға күштеп берілетін лицензиясын беруі мүмкін. Лицензия патент берілген күннен бастап үш жыл өткеннен кейін беріледі. Күштеп лицензия беру туралы өтініш беруші ұйым патент иеленушінің онымен лицензиялық келісім жасасуға келіспейтіндігін және лицензияның патентті пайдалануға дайындығын растауы қажет.

Жапонияда күштеп лицензия беру өнертабыстың үш жыл бойы пайдаланылмаған жағдайында орын алуы мүмкін. Италияда күштеп берілетін лицензия тек патент иеленуші немесе оның құқық иеленушісі өнеркәсіптік меншік объектісін оған патент берілген күннен бастап үш жыл немесе өтініш берілген күннен бастап төрт жыл ішінде пайдаланбаса және пайдалы модельді пайдаланбау ел қажеттілігіне сәйкес келмесе орын алған. Күштеп лицензия беру туралы өтініш Патенттік ведомствоға жолданады, және сол арқылы уәкілетті орган әрекет ету мерзіміне, пайдалану режиміне және басқа да лицензиялау талаптарына қатысты шешім шығарады.

Заңнаманы жүйелендіру негізінен патент беруге қатысты қатынастарды реттеуге байланысты. Бірақ патенттің қорғау әрекетіне қатысты патенттік заңнама ережелері әрбір елде өзіндік ерекшеліктерін сақтаған. Құқық иеленушінің құқығын бұзғаны үшін белгілейтін жауапкершілік нысандары, әдетте ұлттық Патенттік заңнамада мазмұндалған. Бірақ олардың көлемі салыстырмалы ауқымды емес және тәжірибеде патент иесінің құқықтарын бұзғаны үшін жауапкершілік шаралары патенттік құқық нормалары негізінде емес, көбіне ұлттық құқықтың басқа салаларымен реттеледі.

Құқық иеленушінің құқықтарын бұзғаны үшін көзделетін жауапкершілік жекеленген белгілер бойынша азаматтық, әкімшілік және қылмыстық болып бөлінеді. Біз тек азаматтық жауапкершілікті ғана қарастырамыз.

Азаматтық-құқықтық жауапкершілік аясында құқық бұзушы патент иеленуші алдында жауапкершілікті көтереді және құқық бұзушының мүліктік жағдайына ықпал ететін ақшалай және басқа да санкцияларға тартылады.

Германияның, Жапонияның және әлем континенттерінің, басқа да елдердің азаматтық құқығы құқық бұзушының әрекеттері арқылы келтірілген зиян үшін жауапкершілік қағидасын іске асырады («басты деликт» қағидасы). Бұл елдерде патентке құқықты бұзу нәтижесінде шартсыз зиян келтірілгені үшін азаматтық құқықтық жауапкершілік тудыратын деликтің жеке жағдайы қарастырылады.

Патентке құқықты бұзғаны үшін жауапкершіліктің аса маңызды түрі — бұл келтірілген шығынды толық өтеу. Әдетте оның өтеміне құқық бұзушының әрекеті нәтижесінде патент иеленушісінің шеккен зияны мен айрықша құқықтың заңды пайдалануы кезінде алынуы мүмкін табысы кіреді [14,с.15].

Заңнамада бекітілген патент иеленушінің құқықтарын бұзғаны үшін жауапкершіліктің қажетті негіздері ретінде:

- а) құқыққа қарсы әрекетті жасау, яғни айрықша құқықты бұзу ретінде саналатын нақты әрекет;
- ә) зиян келтіру;
- б) әрекет пен зиян арасындағы себепті-тергеулік байланысы;
- в) құқық бұзушының кінәлі болуы жатады.

90-шы жылдары қабылданған жаңа заңнама (Австрия, Германия, Қытай Халық Республикасы, Жапония және т.б.), жоғарыда көрсетілгендей, өнеркәсіптік меншік объектісіне құқықты тікелей бұзуды құрайтын әрекеттердің шектеулі тізімін белгілеуге ұмтылған. Осындай әрекеттерге: заңсыз дайындау, елге әкелу, сату немесе басқа нысанда азаматтық айналымға енгізу, сатуға ұсыну (азаматтық айналымға енгізу), өнеркәсіптік қолдану (пайдалану, өндірістік тұтыну және т.б.), кейінгі сату немесе пайдалану мақсатында сақтау жатқызылған.

Өнеркәсіптік меншік объектілерін қорғау саласындағы қазіргі заңнама өтініш берушіге, патент иеленушіге немесе кез келген мүдделі тұлғаға Патенттік ведомство алдында өтініш берілген объектінің патентке қабілеттілігін бағалау кезінде ескерілетін патенттік іздеуді жүргізу туралы өтініш беруге құқық беретін нормаларды қамтиды. Іздеу жүргізуді регламенттейтін нормалар көптеген елдер заңдарында пайда болған, ал Жапонияда іздеу жүргізудің 6 жылдық мерзімі белгіленген. Патенттік іздеу мазмұнын регламенттеу мәліметтердің релевантті қайнар көздері тізімін ғана емес, сонымен қатар объектінің патентке қабілеттілігі белгілерін бағалауды да қамтиды.

Іздеу — өнертабысты патенттеу кезінде де пайдалы, бірақ жаңа техникалық шешімге қорғау алудың тиімді жолын таңдауға мүмкіндік беретін құрал ретінде ғана. Қайта жүргізілетін сараптама өнертабысқа берілген өтінім мен пайдалы модельге берілген өтінім бойынша сараптаманың шығарған шешімінің дұрыстығын және өнертабысқа патентті немесе пайдалы модельге тіркеуді жою өндірісі шеңберінде патентке қабілеттілікті бағалауға мүмкіндік береді, бірақ іздеу ретінде тиімді қорғауды таңдауға мүмкіндік бермейді, соның ішінде қайта жүргізілетін сараптама әдетте қатаң регламенттелген және тіпті шешімнің патентке қабілеттілігіне қатысты сараптамалық қорытындыны қамтитын іздеуден артық уақытты алады.

Сонымен, қоғамның барлық қызмет ету салаларында көрініс табатын және ел экономикасын бәсекеге қабілеттілігін арттыратын техникалық шешімдерді қамтитын объектілер ғылыми- техникалық прогресс жолымен жүрудің бірден-бір алғышарты. Шетелдерде құрылымдық белгісі бар, жаңа, әрі шығармашылық сипатпен ерекшеленетін, сондай-ақ пайдалану мүмкіндігін және тәжірибелі маңызды нәтижелерді беретін өнеркәсіптік меншік объектілерін қорғау кез келген ел үшін маңызды. Бұл объектілердің әрқайсысы өз алдына ерекше орынды иеленеді және өнеркәсіптік меншік объектілерінің деңгейін көтеру міндеттерін бірдей атқарады. Өнертабыс өнеркәсіптік меншік объектілерінің ішінде азаматтық айналымға алғашқы енгізілген объект және әлем елдерінің барлығында қорғауды иеленген. Пайдалы модель Германияның 1891 жылғы Пайдалы модель туралы арнайы Заңымен қорғау енгізілген және өндіріс құрал-жабдықтары мен тұтыну заттарын, олардың құрамдас бөліктерін конструкциялық орындауды білдіретін объект. Қазіргі кезде оларды құқықтық қорғау институты ретінде әлем елдерінің басым бөлігінде енгізілген (қорғау енгізілмеген елдерге АҚШ, Канада, Ұлыбритания, Швеция жатады).

Өз кезегінде өнеркәсіптік үлгі бұйымның сыртқы конструкциялық және көркемдік сипатын білдіретін элементтің көптеген елдерінде қорғалатын өнеркәсіптік меншік объектісінің ерекше объектісі болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

- 1.Преимущества полезных моделей в Европе // Патентное дело. Дайджест российской и зарубежной прессы. — 1998. — № 6. — Р. 7-11 // Н. Финкель, Starobogotova В. А. Новые тенденции в области правовой охраны полезных моделей // патенты и лицензии. — 1996. — № 6. — С. 17,
- 2.Шестьдесят лет изобретений в СССР. — Москва, 1979. — П.
- 3.Ионанс В. А. О желательных изменениях в положениях об изобретениях и технических усовершенствованиях / Советское государство и право. — 1956. — № 6. — С. 32,
- 4.Еременко Комментарий к законам Китая: Патенты и товарные знаки // Интеллектуальная собственность. — 1995. — № 1, 2. — с. 60.
- 5.Китай: Предложение об изменении системы экспертизы полезных моделей // Патентное дело. Дайджест российской и зарубежной прессы. — 1999. — № 5. — С. 35-36.
- 6.Финкель Н.К. Правовая охрана полезных моделей. — М.: НПО «Поиск», 1992. — С. 48.
- 7.Итальянское законодательство о коммунальных услугах — М.: Институт предупреждения пожаров, 1995. — С. 23.
- 8.Комментарий к части IV Гражданского кодекса Российской Федерации / Под ред. А. Л. Маковского; vstup.st В. Ф. Яковлева; изд., частн. центр "Право". — М.: Статус, 2008. — С.19.
- 9.Кравец Л. Г. Охрана полезных моделей: состояние и перспективы // Патентное дело. Дайджест российской и зарубежной прессы. - № 9, 10. — С. 40-43.
- 10.Поляков П. Новое в патентной защите Китая — дайджест «Патентный бизнес». — 1995. — № 2. — с. 18, 19.
- 11.Законом о полезных моделях // Сборник «Патентное право». — 1994. — № — С. 24-26.
- 12.Богатых А. Левченко В. И. Патентное право капиталистических и развивающихся стран. — М.: Юридическая литература, 1978. — С. 25.
- 13.Карпухина И. Защита интеллектуальной собственности и патентование. — М.: Междунар. отношения, 2004. — С. 60.
- 14.Мамиофа И. Е. Основные принципы ответственности за нарушение патентных прав в капиталистических странах // Ответственность за нарушение патентных прав в капиталистических странах. - М.: Институт противопожарной защиты, 1985. — С. 15.

УДК 347.6(574)

МЕРЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ НЕЗАКОННОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Сағынбек А.М.

*Евразийская юридическая академия имени д.а. кунаева, республика казахстан,
г. алматы,*

Аннотация: В настоящей статье рассмотрены основные меры предупреждения незаконного предпринимательства. В большей части акцент делается на рассмотрении практических аспектов профилактики рассматриваемого вида уголовного правонарушения. По мнению автора статьи, приоритетным направлением предотвращения незаконного предпринимательства, а также иных уголовных правонарушений в сфере предпринимательской деятельности, должны стать общесоциальные меры профилактики, направленные на конкретное определение функций государства (государственных органов), как регулятора общественных отношений в сфере предпринимательской деятельности формированию единой экономической политики. Необходимо распределение конкретных полномочий между государственными органами, контролирующими предпринимательскую деятельность, создание соответствующих условий для определения правового статуса субъектов экономической деятельности, обеспечения равной защиты экономика, независимо от того, частный это или государственный сектор, создание эффективной рыночной инфраструктуры, которая обеспечила бы реальные возможности для реализации необходимого потенциала для субъектов предпринимательской деятельности; создание и укрепления демократических институтов за экономической деятельностью. По мнению автора статьи, большое значение в регулировании общественных отношений, связанных с предпринимательской деятельностью имеют средства убеждения, которые влекут за собой повышение активности граждан к совершению исключительно противоправных действий, а также влекут формирование противоправного поведения.

Ключевые слова: незаконное предпринимательство; меры предупреждения; профилактика.

ЗАҢСЫЗ КӘСІПКЕРЛІКТІҢ АЛДЫН АЛУ ШАРАЛАРЫ

Түйіндеме: Бұл мақалада заңсыз кәсіпкерліктің алдын-алудың негізгі шаралары талқыланады. Көбіне, қарастырылатын қылмыстық құқық бұзушылық түрінің алдын-алудың практикалық аспектілерін қарастыруға баса назар аударылады.

Мақала авторының пікірінше, заңсыз кәсіпкерліктің, сондай-ақ кәсіпкерлік қызмет саласындағы өзге де қылмыстық құқық бұзушылықтардың алдын-алудың басым бағыты мемлекеттің (мемлекеттік органдардың) функцияларын нақты анықтауға бағытталған жалпы әлеуметтік алдын алу шараларының баптары болуы керек. , кәсіпкерлік қызмет саласындағы қоғамдық қатынастарды реттеуші ретінде, біртұтас экономикалық саясаткерлерді қалыптастыру.

Кәсіпкерлік қызметті бақылайтын мемлекеттік органдар арасында нақты өкілеттіктерді бөлу, шаруашылық жүргізуші субъектілердің құқықтық мәртебесін анықтау үшін тиісті жағдайлар жасау, жеке немесе мемлекеттік сектор болғанына

карамастан экономиканың тең қорғалуын қамтамасыз ету, құру іске асырудың нақты мүмкіндіктерін қамтамасыз ететін тиімді нарықтық инфрақұрылым, кәсіпкерлік субъектілері үшін қажетті әлеует; экономикалық қызмет үшін демократиялық институттарды құру және нығайту.

Мақала авторының пікірінше, сендіру құралдары кәсіпкерлік қызметке байланысты қоғамдық қатынастарды реттеуде үлкен маңызға ие, бұл азаматтардың тек заңсыз әрекеттерді жасау белсенділігінің артуына әкеп соғады, сонымен қатар заңсыз мінез-құлықты қалыптастыруға әкеп соғады.

Түйінді сөздер: заңсыз кәсіпкерлік; алдын алу шаралары; алдын-алу.

MEASURES TO PREVENT ILLEGAL ENTREPRENEURSHIP

Annotate: This article discusses the main measures to prevent illegal entrepreneurship. For the most part, the emphasis is on considering the practical aspects of prevention of the considered type of criminal offense. According to the author of the article, the priority direction of preventing illegal entrepreneurship, as well as other criminal offenses in the field of entrepreneurial activity, should be articles of general social prevention measures aimed at a specific definition of the functions of the state (state bodies), as a regulator of public relations in the field of entrepreneurial activity, the formation of a unified economic politicians.

It is necessary to distribute specific powers between state bodies that control entrepreneurial activity, create appropriate conditions for determining the legal status of economic entities, ensure equal protection of the economy, regardless of whether it is a private or public sector, create an effective market infrastructure that would provide real opportunities for implementation. the necessary potential for business entities; creation and strengthening of democratic institutions for economic activities.

According to the author of the article, means of persuasion are of great importance in the regulation of public relations related to entrepreneurial activity, which entail an increase in the activity of citizens to commit exclusively illegal actions, and also entail the formation of illegal behavior.

Keywords: illegal business; preventive measures; prevention.

Профилактическая деятельность не возможна без проведения криминологических исследований, посредством которых изучаются причины и условия, состояние и тенденции преступности. С помощью таких исследований конкретизируются задачи и объекты профилактики, круг субъектов, ответственных за проведение профилактических мероприятий, основные направления и средства предупредительного воздействия. Обратившись к специальной литературе по проблемам криминологии, можно увидеть, что вопрос предупреждения противоправного поведения граждан находится в центре внимания криминологов [1, с.210].

Права и свободы человека и гражданина на протяжении всей истории человечества всегда были в центре внимания. Проблема взаимоотношений между отдельным человеком и государством зачастую являлась причиной различных войн, восстаний и внутренних противоречий в обществе. Это в своем роде явилось двигателем развития человеческой мысли и общественного прогресса, построения большинства государств, где в основе находятся демократические ценности [2, с.19].

В современный период развития общества остаются актуальными вопросы о праве, об обновлении и развитии законодательства, качественном обновлении

ведомственного нормотворчества. Все это связано с созданием и функционированием структур правового государства. Система подзаконных актов, связка ведомственного правотворчества и правоприменения позволяют эффективно претворять государственное волеизъявление, выраженное в законе, в повседневную жизнь общества. Проводимые в этой связи в стране радикальные преобразования поставили перед юридической наукой проблему теоретического поиска новых моделей правового регулирования, обеспечивающих эти преобразования, адекватно отражающих происходящие перемены во всех сферах общественной жизни [3,с.3]. Поэтому одним из направлений криминологической профилактики преступлений является правовое обеспечение предупреждения преступлений, в том числе и обеспечение права и свобод граждан.

Анализ криминологической литературы Республики Казахстан показывает, что проблемам профилактики экономических правонарушений и незаконной предпринимательской деятельности в юридической литературе уделялось незначительное внимание. В этой связи полагаем, что рассматриваемая проблема должна найти не только научное обоснование, но и должна разрабатываться в рамках единой государственной стратегии борьбы с преступностью.

На наш взгляд, приоритетным направлением предотвращения незаконного предпринимательства, а также иных уголовных правонарушений в сфере предпринимательской деятельности, должны стать общесоциальные меры профилактики, направленные на конкретное определение функций государства (государственных органов), как регулятора общественных отношений в сфере предпринимательской деятельности формированию единой экономической политики, распределение конкретных полномочий между государственными органами, контролирующими предпринимательскую деятельность, создание соответствующих условий для определения правового статуса субъектов экономической деятельности, обеспечения равной защиты экономика, независимо от того, частный это или государственный сектор, создание эффективной рыночной инфраструктуры, которая обеспечила бы реальные возможности для реализации необходимого потенциала для субъектов предпринимательской деятельности; создание и укрепления демократических институтов за экономической деятельностью.

Общесоциальный уровень профилактики незаконного предпринимательства должен включать в себя комплексную деятельность государственных органов и общественных организаций, которая направлена на ликвидацию проблем, связанных с противоречиями в области экономических, политических, социальных, организационных, нравственных и иных отношений.

К общесоциальным направлениям профилактики незаконной предпринимательской деятельности и необходимого ограничения возможностей ее существования и развития является преодоление социально-экономического кризиса, который получил глобальный характер. Наравне с кризисными явлениями, принимая во внимание комплексный подход к решению проблемы, целесообразна ликвидация кризисных явлений в политической и социальных сферах, а также в сфере государственных, в том числе и правоохранительных органов. Отметим, что рассматриваемый уровень рассматриваемого направления борьбы с преступностью связан с различными планами социальной деятельности, большими по масштабу видами социальной деятельности, а также обще профилактическими мероприятиями, направленными на не только развитие экономики, но и обеспечения прав и свобод граждан, вовлеченных в область экономических отношений.

В первую очередь необходимо отметить, что проведение общесоциальных профилактических мероприятий должно быть направлено на управленческие аспекты профилактической деятельности, связанные с организацией этого направления борьбы с преступностью. Эти мероприятия должны быть направлены на устранение тех недостатков, которые выявлены в управленческой деятельности в области социальной сферы, политики, экономики, а также правоохранительной деятельности. Безусловно, рассматриваемые недочеты можно рассматривать в качестве причин и условий совершения уголовного правонарушения, связанного с незаконной предпринимательской деятельностью. В эти мероприятия общего характера необходимо включить мероприятия, направленные на совершенствование процессов миграции и урбанизации, а также вопросов, связанных с трудоустройством граждан. Общесоциальные мероприятия в сфере правоохранительных органов должны быть направлены на раскрытие уголовных правонарушений, предусмотренных статьей 214 УК Республики Казахстан, выявлением тенденций совершения экономических правонарушений, а также совершенствованием уголовно-правовых норм, связанных с применением наказаний за совершение незаконного предпринимательства [4].

В качестве общесоциальных мероприятий также необходимо отметить мероприятия, направленные на устранение и минимизацию криминогенных факторов посредством формирования у членов общества нравственных ценностей, которые направлены на формирование общечеловеческих ценностей. К таковым можно отнести мероприятия, направленные на формирование нетерпимости к уголовным правонарушениям в экономической сфере. В эту же группу мероприятий можно отнести мероприятия, направленные на повышение общей и правовой культуры населения. В этом плане работа должна вестись в отношении молодежи, как будущих предпринимателей, которые не имеют достаточных навыков социальной действительности, резким принятием решения об исключении идеологии из жизни нашего общества, в силу чего идеологический вакуум заполнился иными видами идей, не всегда связанных с правомерным поведением.

Среди рассматриваемой группы мероприятий большое значение имеет работа по совершенствованию нормативно-правовой деятельности в сфере экономической преступности. К таковым можно отнести мероприятия, направленные на воспитания правосознания будущих предпринимателей для того, чтобы добиться формирования правомерного поведения по соблюдению норм права, которые помогают блокировать действия будущих преступников и защититься от их преступного посягательства, воспитать личность, усовершенствовать нормы права и институты, связанные с уголовно-правовым обеспечением борьбы с экономической преступностью.

Большое значение в регулировании общественных отношений, связанных с предпринимательской деятельностью имеют средства убеждения, которые влекут за собой повышение активности граждан к совершению исключительно противоправных действий, а также влекут формирование противоправного поведения. В этой связи правомерные действия субъектов предпринимательской деятельности должны получить поддержку со стороны государственных органов, особенно контролирующих. В юридических науках такие обстоятельства должны быть названы позитивной юридической ответственностью.

Не менее важное значение в средствах административно-правового воздействия на общественные отношения в сфере предпринимательской деятельности имеют средства административного принуждения, которые выражаются в привлечении субъектов предпринимательской деятельности, а также государственных органов к

административной ответственности. В этой связи применение мер административного принуждения позволяет проследить, насколько меры административно-правового воздействия эффективны для ранней профилактики незаконной предпринимательской деятельности. Также важно уделить внимание взаимодействию субъектов предпринимательской деятельности и государственных органов.

Эти вопросы, то есть вопросы совершенствования взаимодействия субъектов предпринимательской деятельности, с одной стороны и государственных контролирующих органов, банков, общественных организаций с другой стороны, должны учитывать при организации профилактики незаконной предпринимательской деятельности.

Список использованной литературы:

1. Джансараева Р.Е. Проблемы борьбы с преступностью в исправительных учреждениях: Монография. – Алматы: Экономика, 2006. – 374 с.
2. Каймульдинов Е.Е. Принципы оперативно-розыскной деятельности (по материалам Республики Казахстан): автореф. ...канд.юрид.наук. – М., 2005. – 30 с.
3. Воронина Т.Н. Нормативные правовые акты МВД России в механизме правового регулирования деятельности органов внутренних дел: дисс. ...канд.юрид.наук. – М., 2001. – 212 с.
4. Уголовный кодекс Республики Казахстан. – Алматы, 2021. – 26 с.

УДК 343.121.5(574)

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЖАУАПТЫЛЫҒЫ

Сембаев А. М.

Д.А.Қонаев атындағы заң академиясының 2-курс магистранты

Түйіндеме: Мақалада кәмелетке толмағандардың қылмыстық жауаптылығы және оларды жазалау туралы халықаралық-құқықтық нормаларды Қазақстан Республикасының қылмыстық заңнамасына имплементациялау қарастырылған. Мақалада 1989 жылы Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясында қабылданған және 1994 жылы Қазақстан Республикасының Жоғарғы Кеңесі ратификациялаған «Бала құқықтары туралы» Конвенцияға зор мән берілген, өйткені онда алғаш рет баланың: өмір сүруге, өз есімінің болуына және азаматтықты алуға, даралығын сақтауға, ата-анасынан айырылмауға, білім алуға және кәсіптік даярлыққа, жеке өміріне ерікті түрде және заңсыз қол сұғушылықтан қорғауға, медициналық қызмет көрсетуге, сондай-ақ өз ойын еркін айту, ойлау, ар-ұждан және дін, қауымдастыққа, жиналыстарға қатысу бостандығына деген құқықтары бекітілді. Қылмыстық жауаптылық мәселелері жөнінде Конвенцияның 40-бабында сөз қозғалады. Бұл Конвенцияда алимент мәселесі бойынша барлық міндеттемелер жазылған, ал барлық қарарлардың бірігуі Конвенция конкретизациясына ұласады. Сондай-ақ, берілген қарарлар баланың мүдделерін, құқықтарын және бостандықтарын қамтамасыз ететін қосымша кепілдік берумен қатар, әділ сот төрелігіне мүмкіндік береді. Конвенцияны және басқа да халықаралық

келісімдерді ратификациялағаннан кейін, қабылданған міндеттемелермен сәйкес, ұлттық заңнаманы келтіру процесі басталды.

Түйін сөздер: имплементация; халықаралық-құқықтық нормалар; кәмелетке толмағандар; қылмыстық заңнама; қылмыстық жаза; қылмыстық жауаптылық.

УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ И НАКАЗАНИИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Аннотация: В статье рассматривается имплементация международно-правовых норм об уголовной ответственности и наказании несовершеннолетних в уголовное законодательство Республики Казахстан. Большое внимание в статье уделяется Конвенции «О правах ребенка», принятой Генеральной Ассамблеей Организации Объединенных Наций в 1989 году и ратифицированной Верховным Советом Республики Казахстан в 1994 году, поскольку именно в ней впервые были закреплены такие права ребенка, как права: на жизнь, иметь свое имя и гражданство, сохранять индивидуальность, не разлучаться с родителями, образование и профессиональную подготовку, на защиту от произвольного и незаконного вмешательства в его личную жизнь, медицинское обслуживание, а также на свободу выражения своего мнения, мысли, совести и религии, ассоциаций, собраний и другие права, свободы. Вопросы уголовной ответственности и наказания затрагиваются в статье 40 Конвенции. В этой Конвенции прописаны все обязательства по вопросам алиментов, а объединение всех резолюций переходит к ратификации Конвенции. Кроме того, поданные резолюции позволят наряду с дополнительными гарантиями, обеспечивающими интересы, права и свободы ребенка, справедливое правосудие. После ратификации Конвенции и других международных соглашений начался процесс приведения национального законодательства в соответствии с принятыми обязательствами.

Ключевые слова: имплементация; международно-правовые нормы; несовершеннолетние; уголовное законодательство; уголовное наказание; уголовная ответственность.

CRIMINAL RESPONSIBILITY AND PUNISHMENT OF MINORS INTO THE CRIMINAL LEGISLATION OF REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Annotation: The article deals with the implementation of international legal norms on criminal liability and punishment of minors in the criminal legislation of the Republic of Kazakhstan. Much attention is paid in the article to the Convention on the Rights of the Child, adopted by the General Assembly of the United Nations in 1989 and ratified by the Supreme Council of the Republic of Kazakhstan in 1994, since it was for the first time that the child's rights such as rights to life, name and citizenship, to preserve the individuality, not to be separated from his parents, education and vocational training, to protection from arbitrary and unlawful interference with his personal life, medical care, and also Bod of expression, thought, conscience and religion, association, assembly and other rights, freedoms. The issues of criminal liability and punishment are addressed in Article 40 of the Conventaion. This Convention sets out all obligations regarding alimony, and the consolidation of all resolutions proceeds to the ratification of the Convention. In addition, the submitted resolutions will allow, along with additional guarantees that ensure the interests, rights and freedoms of the child, fair justice. After the ratification of the Convention and other international agreements, the process of bringing national legislation into line with the obligations assumed began.

Keywords: implementation; international-legal law; underage; criminal law; criminal penalty; criminal liability.

Анықтама-сөздігінде халықаралық құқық имплементациясы мемлекет ішіндегі деңгейде халықаралық міндеттемелердің нақты іске асырылуы, халықаралық-құқықтық нормалардың ұлттық заңнамаларға және заңға тәуелді актілерге трансформациялануымен жүзеге асырылатыны түсіндіріледі [1, 52 б.]. Бірқатар елдерде ратификацияланған халықаралық келісімдер автоматты түрде ұлттық заңнаманың бөлігіне айналады [2, 242 б.]. Атап айтқанда, Ресей Федерациясының Конституциясына сәйкес (15 баптың 4 тармағы) Ресей Федерациясы құқық жүйесінің құрамдас бөлігі Ресей Федерациясының халықаралық келісімдері және жалпы танылған принциптер болып табылады. Егер Ресей Федерациясының халықаралық келісінде заңнамадан өзге ережелер бекітілсе, халықаралық келісімнің ережелері қолданылады.

Бастапқыда, Қазақстан Республикасы Конституциясы 4 бабының 3 тармағында, халықаралық келісімде, оның орындалуы мақсатында жаңа заң шығару талап етілген жағдайларды қоспағанда, Қазақстан Республикасымен ратификацияланған халықаралық келісімдер, Қазақстан Республикасы заңдарының алдында басымдылыққа ие және тікелей қолданылады. 10.03.2017 жылғы Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасы Конституциясына өзгерістер мен толықтырулар енгізу» заңымен бұл тармаққа өзгерістер енгізілді. Қазіргі таңда Қазақстан Республикасы Конституциясында 4 баптың 3 тармағы, Қазақстан Республикасымен ратификацияланған халықаралық келісімдер, Қазақстан Республикасы заңдарының алдында басымдылыққа ие екенін қарастырады. Қазақстан Республикасы қатысушы мемлекет ретінде жайғасым табатын халықаралық келісімдердің, Қазақстан Республикасы аумағында тәртібі мен қолданылу шарттары Республика заңнамасымен анықталады.

Осылайша, халықаралық ратификацияланған келісімдердің жүзеге асырылу құқықтық тетігі жетілдірілген. Қазақстан Республикасымен ратификацияланған, халықаралық келісімдерге сәйкес қылмыстық заңдардың келтірілу маңыздылығы, 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі құқықтық саясат Концепциясының, 2.8 тармағында атап өтілген.

Әрбір мемлекет құқық жүйесі ерекшеліктерін, заңнама ахуалын ескере отырып, халықаралық келісімдер ережелерінің ең қолайлы орындалу механизмін таңдайды. Әдетте, ұлттық қылмыстық заңнаманың, кейінгіқажетті өзгертулерді енгізу немесе мемлекеттің қылмыстық кодексіне ерекше бөлім қосуының не халықаралық конвенциялармен көзделген барлық ережелерді қамтитын бөлек заңның қабылдануының жан-жақты шолуы. Соңғы аспект Қазақстан Республикасы қылмыстық заңнамасына сәйкес қолайлы емес екенін ескереді. Себебі, Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің (ары қарай ҚР ҚК) 1 бабы, ҚР қылмыстық заңнамасы, тек ҚР Қылмыстық Кодексінен тұратынын көздейді. ҚР ҚК ең маңызды құрамдас бөлігі қылмыстық-құқықтық нормалардың толық кодификациялануы, және бұл аспектіде 2014 жылғы ҚР ҚК, Қазақ КСР және 1997 жылғы ҚР ҚК кезінде жазылған, бірден-бір бекітілген қылмыстық құқықтың қайнар көзі қылмыстық заң, деген нормасын сақтап қалды. Бұл ретте, қылмыстық заң, қылмыстық құқықбұзушылық деп танылатын, нақты және жан-жақты әрекет тізімін құрайды. Ешбір басқа нормативті-құқықтық акт, құрамында қылмыстық-құқықтық сипатты нормаларды иелене алмайды.

Мәлімделген тақырып шеңберінде, 1989 жылдың 20 қарашасында Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас Ассамблеясының 44-ші сессиясындағы маңызды оқиға, кәметке

толмаған тұлғалардың ерекше қорғау механизмінің, «Бала құқығы туралы» Конвенцияның (ары қарай Конвенция) қабылдануы. Бұл халықаралық келісім-шарт балалар жағдайын шешудегі тәсілдерін түбегейлі өзгертті. Конвенцияға сәйкес, балалар кез-келген қауымдастықтың толыққанды мүшелері және олардың нақты құқықтары бар. Сондай-ақ, Конвенцияда, қатысушы-мемлекеттер барлық көзделген құқықтардың қамтамасыз етілетіні және құрметтелетіні, олардың юрисдикциясы шегінде, қандай да бір дискриминацияға, нәсілдік, тері түсіне, жыныс, тіл, дін, политикалық және өзге пікірлер, ұлттық, этникалық немесе әлеуметтік тегі дискриминацияларына жол берілмей керек екені анықталып, көрсетілген. Сондай-ақ, мүлік жағдайына, денсаулық жағдайына және баланың туылған жер жағдайына, ата-анасының немесе заңды қамқоршысының жағдайларына қарамастан, Конвенцияға қатысушы-мемлекеттер баланы қорғауда барлық қажетті шараларды қамтамасыз етеді.

Атап айтқанда, дискриминацияның барлық түрінен, сонадай-ақ, мәртебесіне, әрекетшілдігіне қарамастан, баланың өз пікірін айтуда, баланың ата-анасын, заңды қамқоршыларын немесе өзге отбасы мүшелерін қорғауды қамтамасыз етеді. Конвенцияға сәйкес, баланың ең маңызды құқықтары мыналар: өмір сүруге, өзінің есімін иеленуге, азаматтыққа, даралығын сақтауға, ата-анасынан айырылмауға, білімге, кәсіби дайындыққа, ықтиярлы және заңсыз баланың жеке өміріне араласуынан қорғаныста болуына, медициналық қызметке, бала өзінің пікірін немесе ойын еркін білдіруге, дін еркіндігіне, және басқа құқықтарға және бостандықтарға ие. Қылмыстық жауапкершілік мәселелері Конвенцияның 40-шы бабында көтеріледі. Осылайша, Конвенция, оған қатысушылық құқық және қылмыстық процесс лекеттер, қылмыстық заңнаманы бұзды деп есептелетін, заң бұзушылық жағдайында кінәлі деп танылса немесе айыпталса, әрбір баланың құқығын ала қарастырады. Мұндай үндеу баланың ішкі абырой және маңыздылық сезімдерін дамытып, адам құқықтары мен бостандықтарына деген құрмет сезімін ұялатады. Мұндай жағдайда, баланың жасы есептеліп, реинтеграция кезіндегі жәрдемдесу талпынысы, қоғамдағы пайдалы рөлді орындауы сияқты факторлар қарастырылады.

Бұл Конвенцияда алимент мәселесі бойынша барлық міндеттемелер жазылған, ал барлық қарарлардың бірігуі Конвенция конкретизациясына ұласады. Сондай-ақ, берілген қарарлар баланың мүдделерін, құқықтарын және бостандықтарын қамтамасыз ететін қосымша кепілдік берумен қатар, әділ сот төрелігіне мүмкіндік береді. Конвенцияны және басқа да халықаралық келісімдерді ратификациялағаннан кейін, қабылданған міндеттемелермен сәйкес, ұлттық заңнаманы келтіру процессі басталды. Қылмыстық заңнама да шеттетілген жоқ. Осылайша, тәуелсіз бөлімнің болуы, жаза түрлерін және жүйені реттеуге, бұл аспектілерді кәмілет жасқа толмаған адамдарға тағайындауға мүмкіндік берді. Бұл халықаралық деңгейдегі міндеттемелерді нақты іске асыру, ұлттық қылмыстық заңнама қарсаңында орындалды. Кәмілетке толмаған жастардың, қылмыстық заңнама ерекшеліктерін реттеу туралы нормаларды біріктіру, олардың жүйелілігі, бұл жас категориясының психо-физиологиялық ерекшеліктерін есепке алуға мүмкіндік береді. Конвенцияда алдын-ала қарастырылғандай, бұл мүмкіндік жазалау кезінде және жазаны орындау барысында қолданылады. Мысалға, қолданыстағы қылмыстық заңнама, көбінесе Конвенцияның 40 бабындағы қағидаларға сәйкес келеді және бір деңгейде имплементацияланған. Осылайша, аталған бабтың, 3-ші тармақ, «а» тармақшасына сәйкес, қатысушы-мемлекеттер «минималды жасты бекітуге ұмтылыс жасау керек, осы минималды жасқа бейімделе отырып, бұл жастан төмен балалар қылмыс жасауға қабілетсіз» қағидасын негізге алуы қажет. Осылайша, ҚР ҚК сәйкес, қылмыстық заңмен бекітілген

минималды жасқа жеткен, жауаптылыққа қабілетті физикалық тұлға, қылмыстық жауапкершілікке тартылады деп анықталады. ҚР ҚК 15 бабы екі жас белгілерін айқындайды. Олар: 1) Жалпы. Яғни, 16 жасқа толумен ұласады. 2) Ерекше. Яғни, тұлғаның 14 жасқа толуы. 14 жасқа жетпеген жасөспірімдер, қылмыстық жауапкершілікке тартылмайды, себебі, толыққанды әрекеттерінің қаншалықты қоғамға қауіпті екенін аңғармайды және әрекеттерін басқара алмайды [3,451 б.].

ҚР Жоғарғы Сотының тиісті Нормативті Қаулысында, туған күнінде емес, түнгі 12:00-ден кейінгі келесі күнінде, белгіленген жасқа жеткен жасөспірім ретінде анықталады. Ескертпе, кәмелетке толмаған жасөспірімнің, тиісті құжаттардың болмауы, немесе құжаттардың шынайылығында күмәндану жағдайында, сараптама тағайындалады. Сарапшылармен анықталған минималды немесе максималды (мысалы, 14-тен 15-ке дейін) жасқа қарап, сараптамамен ұсынылған минималды жасқа сүйенеді. Егер, жасөспірім белгіленген жасқа жетіп, алайда, психикалық бұзылумен байланысты емес, психикалық дамуы тежелсе, қылмыстық құқықбұзушылық жасау барысында, әрекеттерінің қоғамға қаншалықты қауіпті екенін аңғармай, әрекеттерін басқара алмаса, қылмыстық жауапкершілікке тартылмайды. Қылмыстық жауапкершілік 14 жастан басталатын қылмыстар тізбесі, толық тізбелі және 30 баптан тұрады. Барлық баптар қылмыстық заңмен, ауыр қылмыс және аса ауыр қылмыс қатарына енгізілген. Осылайша, 14 жастан бастап, тек ауыр қылмыс немесе аса ауыр қылмыс жасалған жағдайда ғана, қылмыстық жауапкершілік тағайындалады. 14 жаста қылмыстық теріс қылық жасалған жағдайда, қылмыстық жауапкершілік тағайындалмайды. Бұл адамгершілікті дәріптейтін тәсіл, 14 жастағы жасөспірімге тағайындалатын қылмыстық жауапкершілік кезінде көрінеді. Сондай-ақ, бұл әдіснама жасөспірімдердің қылмыстық мәселелерін шешу кезеңінде, халықаралық-құқықтық дәрежеде қолданылатын тәсілдерге сәйкес келеді. ҚР ҚК жасөспірімдердің жас ерекшеліктері, жауапкершілігін анықтау мақсатында ғана емес, сондай-ақ оларға берілетін жаза түрін белгілеу үшін жазылған. ҚР ҚК жасөспірімдер үшін арнайы жаза түрін қамтамасыз етпейтініне қарамастан, заң тұрғысынан жазалау түрлері бекітілген. Келесі жаза түрлері оларға тағайындалмайды: өлім жазасы, қамау, меншік тәркілеу, арнайы, әскери немесе құрмет дәрежелерінен айырмау, шенеуінен айырмау, дипломатиялық рангтен айырмау, біліктілік жайындағы мемлекеттік марапат, белгілі-бір қызмет орнын иеленуі жайлы құқықтан босату, ҚР сыртына азаматтығы жоқ немесе шет ел азаматын елден қуу. Бұдан басқа, ересек адамдардың жасөспірімдермен салыстыру барысында, жазалау дәрежесі сәйкесінше төмен екенін көруге болады. Мысалға, ересек адамдарға айыппұл көлемі 25-тен 500-ге дейінгі айлық көрсеткішті құраса, жасөспірімдерге берілетін жаза көлемі 10-нан 200-ге дейінгі айлық көрсеткішті құрайды, жасөспірім өзі ақша табатын шартпен бекітіледі. Ескертпе, жасөспірімге жазалауды тағайындау кезеңінде, қылмыстық-жаза қолданылатын әрекет мән-жайы ғана ескерілмей, жасөспірімнің тұрмыс-жағдайы және тәрбиесі, сондай-ақ жасы үлкен тұлғалардың ықпалы да есепке алынады [4].

Конвенцияның бөлек нормалары, қылмыстық заңнамаға имплементацияланған және жасөспірімдерге секілді, ересек адамдарға да таралады. Себебі, адам және адамзат құқықтарына әсер етеді. Мысалға, қылмыстық құқықтың уақыт ішінде әрекет етуі. Конвенцияның 40-шы бабы, жасалынған теріс қылық, қылмыс жасау кезінде, қылмыс деп мойындалмаса, жасөспірім қылмыстық жауапкершілікке тартылмайтынын анықтайды. Жалпыға бірдей адам құқықтары туралы Декларациясының 11-ші бабында ұқсас мазмұнды норма жазылған «ешкім қандай да бір теріс қылық немесе әрекетсіздік үшін, Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс сол теріс қылық немесе әрекетсіздік

жасалған уақытта, ұлттық заңнамамен немесе халықаралық заңнамамен қылмыс ретінде қаралмаса, бұл қылмыс үшін жауапкершілікке тартылмайды». Аталған халықаралық келісім-шарттарға сай, ҚР ҚК 5 бабы қылмыс жасау және жаза тағайындау, сол уақыт шеңберіндегі әрекет еткен заңмен анықталатынын, қарастырады.

Яғни, қылмыстық заңның әрекеті қатал уақыт шеңберімен нақтыланған. Осылайша, қылмыстық заңнамаға, жалпы халықаралық стандартты нормалар имплементацияланған. Бұл нормалар жасөспірімдерге қатысты қылмыстық жауапкершілікті және жазалауды қарастырады. Кейінгі имплементация қарастырудағы мәселенің шеңберінде, басынан бастап, қылмыстық заңнаманың жанжақты шолуын болжау керек. Содан соң, жаңа халықаралық келісім-шарттар жазылып, ратификацияланатынын есепке ала отырып, қылмыстық заңнаманың мерзімді қаралуы керек. Бұл аспектіде үлкен мағынаға құқықтық мониторинг ие. Құқықтық мониторинг жағдайды бағалау және заңнаманың келешектегі тиімділігін болжау, оған қоса ҚР үшін қарама-қарсы келетін заңнаманы анықтау мақсатында жүргізіледі. Сондай-ақ, ескірген, сыбайлас жемқорлыққа қарсы тұра алмайтын, тиімсіз жүзеге асырылатын құқық нормалары, және оны дамыту жөніндегі ұсынамаларды қарастырады[5,45].

Құқықтық мониторинг шеңберінде, Қазақстанмен ратификацияланған халықаралық келісім-шартқа сай емес, оған қоса қосымша имплементацияны талап ететін нормаларды және қылмыстық заңнаманы орнатуға болатынын болжаймыз. Сондай-ақ, халықаралық компонентті есептеу, заңгерлік сараптама кезінде көрініс таба алады. Бұл жағдайда, нормативті-құқықтық актіні тексеру немесе қабылданған нормативті-құқықтық актіні ҚР Конституциясына және ҚР заңнамасына сәйкестігін тексеру үшін, және сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманың жұмысын тексеруімен түсіндірілуі мүмкін.

Сараптаманы жүргізу кезеңінде, нормативті-құқықтық актінің сәйкестігін, Қазақстанмен ратификацияланған халықаралық келісім-шарттардың сәйкестігін зерттейді. Себебі, Конституцияда бұл келісім-шарттардың статусы көрсетілген. Оған қоса, ғылыми пікірталасқа сүйенсек, қылмыстық-құқықтық нормаларды, ұлттық заңнамаға имплементация жасай отырып әрекет ету кезінде құқықтық шеңбер анықталуы тиіс.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Международное уголовное право: словарь-справочник (авт.-сост. Ахметов Е.Б., Ахметов Б.У.) – Алматы: ТОО «Издательство LEM», 2015. – 376 б.
 2. Большой юридический словарь / Под ред. Сухарева А.Я., Зорькина В.Д., Крутских В.Е. – М.: ИНФА-М., 1998. – 790 б.
 3. Борчашвили И.Ш. Комментарий к Уголовному кодексу Республики Казахстан. Общая часть (том 1)/ Под общей ред. А.К. Даулбаева. – Алматы: Жеті Жарғы, 2015 б.
- REFERENCES
4. Mezhdunarodnoe ugovnoe pravo: slovar'-spravochnik (avt.-sost. Ahmetov E.B., Ahmetov B.U.) – Almaty: TOO «Izdatel'stvo LEM», 2015. – 376 b.
 5. Bol'shoj juridicheskij slovar' / Pod red. Suhareva A.Ja., Zor'kina V.D., Krutskih V.E. – M.: INFA-M., 1998. – 790 b.

ҚАЗАҚСТАН ЖӘНЕ ИНВЕСТИЦИЯЛАР: ИНВЕТОРЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ

Халимолда Р.К.

*Д.А. Қонаев атындағы Еуразиялық заң академиясының 2-курс магистранты,
Қазақстан Республикасы, Алматы қаласы, e-mail raimbek1459945@gmail.com*

Түйіндеме: Қазақстан Республикасы тәуелсіздік алғаннан бастап ел экономикасына инвестиция салуға дайын шетелдік инвесторлар үшін «ашық есік» саясатын әзірледі. Уақыт өте келе өзгерген тәсілдер мен тетіктер инвесторларға қолайлы жағдай туғызды, сонымен қатар заңнамаға тиісті түзетулер енгізілді.

Қазіргі уақытта Қазақстан қарқынды дамып келе жатқан үлкен әлеуетке ие мемлекет. Дүниежүзілік банктің деректері бойынша 189 елдің ішінде Қазақстан «Бизнес жүргізу» рейтингінде 2014 жылы 50-орынға ие болды. Алайда көптеген шетелдік инвесторлар осы елдегі инвесторлардың құқықтарын қорғаудың кепілдіктері туралы өздерін осында тапқан жағдайда дұрыс сұрай алады. Бұл мақалада Қазақстан Республикасындағы инвесторлардың құқықтарын қорғау тетіктері қарастырылған.

Қазақстан, инвестициялық заңнамадағы соңғы өзгерістерге байланысты және бірнеше іс шолуларына негізделген.

Түйінді сөздер: Қазақстан, инвестициялар, инвестор, құқықтар, қорғау.

КАЗАХСТАН И ИНВЕСТИЦИИ: защита прав инвесторов

Аннотация: Республика Казахстан с момента обретения независимости разработала политику «открытых дверей» для иностранных инвесторов, готовых инвестировать в экономику страны. Изменившиеся со временем подходы и механизмы создали благоприятные условия для инвесторов, а также были внесены соответствующие поправки в законодательство.

В настоящее время Казахстан является динамично развивающейся страной с большим потенциалом. По данным Всемирного банка из 189 стран Казахстан в рейтинге «Ведение бизнеса» в 2014 году занял 50 место. Однако многие иностранные инвесторы могут правильно спросить о гарантиях защиты прав инвесторов в этой стране, если они окажутся здесь. В данной статье рассмотрены механизмы защиты прав инвесторов в Республике Казахстан.

Казахстан, в связи с последними изменениями в инвестиционном законодательстве и основан на нескольких обзорах дел.

Ключевые слова: Казахстан, инвестиции, инвестор, права, защита.

KAZAKHSTAN AND INVESTMENTS: protection of investors ' rights

Annotation: Since independence, the Republic of Kazakhstan has developed an "open door" policy for foreign investors willing to invest in the country's economy. The approaches

and mechanisms that have changed over time have created favorable conditions for investors, and the relevant amendments to the legislation have been made.

Currently, Kazakhstan is a dynamically developing country with great potential. According to the World Bank, Kazakhstan ranked 50th out of 189 countries in the Doing Business ranking in 2014. However, many foreign investors may correctly ask about the guarantees of investor protection in this country if they find themselves here. This article discusses the mechanisms for protecting the rights of investors in the Republic of Kazakhstan.

Kazakhstan, due to recent changes in investment legislation and is based on several case reviews.

Keywords: Kazakhstan, investment, investor, rights, protection.

Инвестордың құқығын қорғау инвестиция алушының инвестициялық климатының маңызды көрсеткіші болып табылады. Сондықтан, Қазақстан Республикасының заңнамасында (ҚР) инвестициялық кепілдіктермен тікелей байланысты ережелер бекітілген.

Қазіргі уақытта «Инвестициялар туралы» Қазақстан Республикасы Заңының (2003 ж.) Екінші тарауы жұмыс істейді

Қазақстандағы инвесторларға арналған бірқатар кепілдіктерді қамтиды. Осылайша, 4-бапқа сәйкес

Инвестициялар туралы заң инвесторларға олардың құқықтары мен мүдделерін толық және сөзсіз қорғауды қамтамасыз етеді. Бұл Қазақстан Республикасының Конституциясында, жоғарыда аталған заңда, республиканың басқа нормативтік құқықтық актілерінде (мысалы, «Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы» Заң) және Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шарттарда (Қазақстан Республикасы, 2003). Соңғысы инвесторлардың құқықтары туралы 1997 жылғы конвенцияның 8-бабының ережелерімен іс жүзінде ұқсас (Қазақстан Республикасының Заңы, 2000 ж.). «Инвестициялар туралы» Заңның 4-бабының 3-тармағында «аталық пункт» бар: «Қазақстан Республикасы инвесторлар мен Қазақстанның мемлекеттік органдары арасындағы келісімшарттардың тұрақтылығына кепілдік береді, келісімшарттар тараптардың келісімі бойынша өзгертілген жағдайларды қоспағанда» (Қазақстан Республикасының Заңы, 2003 ж.). Алайда, бұл ереже декларативті түрде тұжырымдалған және өкінішке орай «Инвестициялар туралы» Заңда жоқ.[1]

Жалпы ережелер «Ата ескертпелерінде» ҚР Азаматтық кодексінде (ҚК) қамтылған. Ол Қылмыстық кодекстің 383-бабының 2-тармағында көрсетілген: «Егер келісімшарт жасалғаннан кейін заңнамада тараптар үшін міндетті ережелер белгіленсе, шартта қолданылып жүргендерден басқа, шарттар қол қойылған келісімшарт күшінде қалады, егер заңнама белгіленбесе, онда ол бұрын жасалған келісімдерден туындайтын қатынастарға қолданылады «Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі. (1994).[2]

Қылмыстық кодекстің бұл ережесі теория жүзінде де, практика жүзінде де қайшылықты болғанымен және әрқашан қолданыла бермейтіндігіне қарамастан, оның салалық заңнама үшін шоғырландырушы рөлінің маңыздылығы даусыз.

Қазақстанда заңнамалық тұрақтылық тұжырымдамасына әр түрлі көзқарастар айтылады. Диденко мен Нестерова (2007 ж.) Шарттың Азаматтық кодекстің 383-бабының 2-тармағында белгіленген заңнан басымдығы міндетті шарттарға сәйкес тараптар келісе алатын шарт талаптарына ғана қатысты деп санайды. қолданыстағы заңнамамен белгіленген.

Менің көзқарасым бойынша, мұндай түсіндіру аталық баптың мағынасына қайшы келеді, оған сәйкес шетелдік инвестордың жағдайын нашарлататын заңнама келісімшарттың қолданылу мерзіміне дейін жасалған шарттарға қолданылмайды. Бұл мәлімдемелер Қылмыстық кодекстің 383-бабының 2-тармағының түсіндірмесіне қайшы келеді, онда «келісімшарт жасалғаннан кейін заңнамада тараптар үшін міндетті ережелер белгіленеді, қол қойылған келісімшарттың шарттары күшінде қалуы керек» Азаматтық кодекс Қазақстан Республикасы (1994).[3]

Бұл ұстаным Қазақстанда заңнамалық тұрғыдан расталды. Атап айтқанда, Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2006 жылғы 23 маусымдағы № 5 Нормативтік қаулысында: «Салық режимінің тұрақтылығы қамтамасыз етілген жағдайда», «салық заңнамасының сот тәжірибесі туралы», - делінген. және олар келісілген салықтар мен басқа төлемдер ғана емес, оларды ұстау кезіндегі заңдар туралы келісімшарттарда, сондай-ақ келісімшарт тараптары міндетті нормалардан қайталаған салықтарға (міндетті төлемдерге) қатысты. келісімшарт жасасу кезіндегі заңның »(Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының нормативтік қаулысы, 2014 ж.).

«Инвестициялар туралы» Заңның 5-бабында көзделген кірістерді пайдаланудың кепілдігі, өз қызметінен алынған кірістерді ақысыз пайдалана отырып, инвесторларға салықтар мен басқа да міндетті төлемдерді төлегеннен кейін бюджетке төленуін қамтамасыз етеді. Қазақстан заңнамасымен. Демек, инвесторлар Қазақстанның банктік және валюталық заңнамасына сәйкес ұлттық және шетелдік валютада банктік шоттар аша алады.

"Инвестициялар туралы" Заңның 6-бабы қазақстандық мемлекеттік органдардың инвесторларға қатысты ашықтығына кепілдік береді. Инвесторлардың, оның ішінде миноритарлық инвесторлардың заңды тұлғаларды тіркеу, олардың жарғылары, жылжымайтын мүлікті тіркеу, берілген лицензиялар туралы ақпаратқа, сондай-ақ Қазақстанның заңнамалық актілерінде көзделген кез келген мәселелеріне еркін қол жеткізе алады.[4]

Инвестордың мемлекет меншігіне алу және реквизициялау кезіндегі құқықтарының кепілдігі "Инвестициялар туралы" Заңның 8-бабында бекітілген, оған сәйкес мемлекет меншігіне алған жағдайда инвесторға ҚР-да қаржы толық көлемде өтелуге тиіс , мемлекет меншігіне алу туралы Қазақстан Республикасының заңнамалық актілері (ҚР Заңы, 2003 ж.) күшіне ену нәтижесінде оған келтірілген залал өтелуі тиіс.

ҚК-нің 253-бабы реквизициялау дүлей апаттар, жазатайым оқиғалар, эпидемия және эпизоотия немесе соғыс жағдайы кезеңінде қайтарып алынуы мүмкін екенін айқындайды. Төтенше жағдайларға байланысты басқа жағдайларда меншік иелеріне мемлекеттік органдарға заңдарда белгіленген ережелер мен шарттарға сәйкес жүгіну.[5]

ҚР Азаматтық кодексі, (1994).

Инвестордың құқықтарын қорғау туралы Конвенцияның 8-бабы: Инвестициялар ұлттандырылмайды және ерекше жағдайлардан (табиғи апаттар, авариялар, індеттер, эпизоотиялар және төтенше сипаттағы басқа да жағдайлар) басқа жағдайларда реквизициялау нысанасы бола алмайды. Ұлттандыру мен реквизициялауды инвесторларға барабар өтемақы төлемдерінсіз жүзеге асыру мүмкін емес. Инвестицияларды мемлекет меншігіне алу немесе Реквизициялау туралы шешімдер алушы елдің ұлттық заңнамасына сәйкес тәртіппен қабылданады.

Инвестор алушы елдің заңдарына және халықаралық құқыққа қайшы келетін мемлекеттік органдардың немесе лауазымды адамдардың шешімдері мен әрекеттерінен (әрекетсіздігінен) келтірілген залалды өтетуге құқылы (ҚР Заңы, 2000, 8-бап). [6]

"Инвестициялар туралы" заңда көзделген келесі кепілдік 9-бапта бекітілген кепілдік болып табылады: инвестициялық дауларды келіссөздер арқылы шешу мүмкін болмаған жағдайда, шешім Қазақстан Республикасының соттарында немесе тараптардың келісімі бойынша халықаралық төрелікте Қазақстан Республикасының халықаралық шарттары мен заңдарына сәйкес келуі тиіс (ҚР Заңы, 2003, 9-бап).

Алайда, Жазықбаеваның айтуынша (2001), ҚР Азаматтық іс жүргізу кодексінің (АІЖК) 417-бабының қазақстандық соттардың құқықтарды анықтауға қатысты даулардағы ерекше құзыретін белгілеген ықпалына байланысты инвесторлардың төрелікке жүгіну құқығы жылжымайтын мүлікке шектелген. Бұл жағдайда айрықша юрисдикция даудың сот юрисдикциясымен "салыстыруды" білдіреді, өйткені қазақстандық соттардың юрисдикциясы бар және Қазақстан аумағындағы жылжымайтын мүлік туралы даулар бойынша шетелдік соттарға берілуі мүмкін емес. Сол сияқты, меншік бойынша даулардың юрисдикциясы туралы мәселе - дауларды шешудің балама (соның ішінде төрелік) нысандары ҚІЖК-нің 33-бабында шешіледі, ол айрықша юрисдикцияның негіздерін белгілейді (істердің белгілі бір санаттары үшін мүмкіндікті болдырмайтын аумақтық юрисдикцияның бір түрі және ҚІЖК-ге сәйкес белгіленген юрисдикцияның басқа ережелерін, әсіресе осындай жағдайлар үшін қолданады). Сонымен қатар, бұл бірқатар дауларға қатысты, атап айтқанда жылжымайтын мүлікке қатысты, тасымалдаушыларға қатысты шағымдар, шет мемлекеттің бұзылуы салдарынан келтірілген залалды өтеу туралы шағымдар. ҚР , 1999).

Ерекше юрисдикция ретінде бұл - ережелер халықаралық коммерциялық арбитражға немесе арбитраждық сотқа емес, жәй сотқа бағынатын жағдайларда қолданылатын аумақтық юрисдикцияның бір түрі.

Сүлейменов пен Осипов (2008) кепілдіктер "шетелдік инвестициялар туралы" Заңмен қысқартылғанын айтады және осы Заңда шетелдік инвестицияларды пайдалану ұлттық режим және барынша қолайлылық режимі ретінде бекітілгенін және тек біреуін пайдалану туралы ереже ұсынылғанын жазады. Өкінішке орай, бұл ереже "инвестициялар туралы" жаңа заңға енгізілген жоқ, дегенмен "1995 жылғы Қазақстан Конституциясында бекітілген Шетелдіктердің ұлттық режимі "(12-б.4-т.) және" ҚР Азаматтық кодексі "(3-б. 7-т.) сияқты басқа заңнамаларда қолданылады.

Неғұрлым қолайлы ұлттық режимді қолдану көптеген халықаралық құжаттарда, Энергетикалық Хартияға жасалған шартта (10-баптың 7-тармағы) бекітілген, ол "шетелдік инвестициялар туралы" заңда (Сүлейменов пен Осипов, 2008) жойылғандай реакцияны белгілейді.

"Инвестициялар туралы" заң инвесторлардың құқықтарын толық қорғауға және келісімшарттардың тұрақтылығына кепілдік береді. Бұдан басқа, ол инвесторларға қатысты мемлекеттік органдардың жұмысын қатаң реттейді және Қазақстан экономикасының басым салаларына инвестицияларды мемлекеттік қолдау шараларын айқындайды.

Инвестордың құқықтарын қорғаудың қосымша кепілдіктері кемсітушіліктен қорғауды, реквизициялауды және мемлекет меншігіне алуды, сондай-ақ төрелік келісім болмаған кезде халықаралық төреліктерге қатысты инвестициялық дауларды шешу құқығын қоса алғанда, инвестицияларды өзара қорғау және ілгерілету туралы келісімдерде көзделген.

Инвестицияларды көтермелеу және өзара қорғау туралы екіжақты келісімдер, әдетте, инвестициялар шығарылған елдің белгісі бойынша кемсітушіліктің болмауына

кепілдік беретін, әділ және тең құқықты режимді ұлттық қамтамасыз етуге барынша қолайлы жағдай жасауды қамтамасыз ететін кепілдіктерді көздейді. Ол СБУ халықаралық конференциясының Инновация, технология және білім беру саласындағы барлық міндеттемелерін орындайды.

Шетелдік инвесторлардың болу мемлекеті өз бөлімдері немесе кез келген басқа үкіметтік орган арқылы ҚР Үкіметінің іс-әрекеттерінен немесе әрекетсіздігінен туындаған инвестициялардан экспроприация үшін толық қорғауға және өтемақыға кепілдік береді.

Халықаралық төрелік соттар мен трибуналдардың тәжірибесінен көрініп тұрғандай, қабылдаушы мемлекет "әділ және тең құқықты режимді" қамтамасыз етуі тиіс, бұл шетелдік инвесторларға инвестициялау үшін тұрақты ортаны қамтамасыз етуді көздейді. Бұл әділ сот талқылауын ұсынуды, болу мемлекеті берген уәделерді орындауды, шетелдік инвесторға берілген растамаларды және шетелдік инвесторлардың шарттық міндеттемелерін және басқа да осыған ұқсас мәселелерді орындауды қамтиды.

Сондай-ақ, "шетелдік инвесторлар алдында өзіне алған міндеттемелерді орындау" шетелдік инвестормен инвестициялық шарттар мен басқа да келісімдердің талаптарын орындау үшін қабылдаушы мемлекеттің міндеттеріне жататынын атап өткен жөн. Демек, қабылдаушы мемлекеттің келісімшартты бұзуы келісімшарттан туындайтын заңды салдарға ғана емес, сонымен бірге шетелдік инвесторларға қауіпсіздіктің қосымша тетіктерін беретін келісімді бұзады (Тукулов, 2013). Осылайша, 2008 жылғы 28 тамызда МЦУИС қараған "Румели Телеком АС" және "Телсим Мобил Телекоммуникациясион Хизметлери АС" Қазақстан Республикасына қарсы "жағдайында(МЦУИС № ARB / 05/16 ісі) төрелік сот Қазақстаннан түрік инвесторларынан тиесілі Қазақстандағы ең ірі ұялы байланыс операторларының бірі "Кар - Тел" - ны иеліктен шығарғаны үшін пайыздармен 125 миллион АҚШ доллары мөлшерінде өтемақы төлеуді талап етті.

1998 жылы Румели Қазақстан Үкіметінің GSM операторымен жасалған инвестициялық келісімді аяқтады. Бастапқыда Румели КаР - Тел акцияларының 70% иеленді, қалған бөлігі қазақстандық "Инвестел" компаниясына тиесілі. Соңғы компонент қазақстандық тарапқа берілді. "Телеком Инвест", оның Кар-Тел үлесі 40% - ға дейін өсті, ал қалған 60% - ы Румели мен Түрік ұялы байланыс операторы Telsim арасында бөлінді. 2002 жылы жауапкер инвестициялық келісімді біржақты түрде тоқтатты, бұл талапкердің алаяқтығына сілтеме жасай отырып, бастапқы уәде етілген 130 миллион АҚШ долларының 11% - ы ғана инвестиция болды, қамту осы соманың тек 60% - ын құрады, ал жеткізілген жабдық бұрын қолданылған. Төрелік талқылау барысында жауапкердің Қазақстан Республикасы мен Түркия Республикасы арасындағы инвестицияларды өзара ілгерілету мен қорғауға қатысты Келісімнің 3-бабын бұзғандығы расталды. Онда инвестициялар иеліктен шығаруға, ұлттандыруға, ұқсас тікелей немесе жанама шараларға жатпайды делінген. Сондай-ақ, талапкер іс-қимыл алынып тасталғанға дейін экспроприацияланған инвестициялардың нақты құнына тең болуы керек болған кейінгі экспроприация үшін өтемақыны төлемеді (Boyd, Lalonda, және Nanotiau, 2008). Алайда, инвесторлардың құқықтары мен мүдделері сотта да бұзылуы мүмкін, мысалы салық органдары мен бірінші сатыдағы сот заңсыз тұжырымдарға әкелетін салық заңнамасын дұрыс түсіндірмеген кезде.

2014 жылы Дүниежүзілік банктің "Бизнесті жүргізу" бағдарламасы аясында Қазақстан 189 елдің ішінде 50-ші орынға ие болды. (Дүниежүзілік банк тобы, nd).

Қазақстан 22-орынды Норвегия және Даниямен (Дүниежүзілік банк тобы, nd) бөлісті. Бұл Қазақстан экономикасына болашақ инвестициялар үшін қолайлы жағдайлар жасауды көрсетеді. Оның үстіне, ең жылдам дамып келе жатқан 20 экономика рейтингінде Қазақстан 57 елді қамтитын талдау негізінде 11-орынды иеленді, олардың әрқайсысы Bloomberg бастамашылық жасаған сауалнамаларда 10 немесе одан да көп жауап алды (Робинсон, 2015, 26 ақпан).

Қазақстанда инвесторлардың құқықтарын қорғаудың күшті жүйесі құрылған деп қорытынды жасауға болады, бұл ұлттық заңнамаға да, сондай-ақ екіжақты халықаралық келісімдерге, сондай-ақ көпжақты шарттарға да қатысты. [7]

Бұдан басқа, қолданыстағы жүйе халықаралық төреліктегі шетелдік инвестицияларға байланысты істерді объективті және бейтарап қарауды қамтиды. Сонымен қатар, ол Қазақстан аумағындағы инвесторлардың толық қолдауына ие.

Бұдан басқа, қолданыстағы ұлттық заңнама серпінді және инвесторлардың барлық талаптарына жауап береді және мұны Қазақстан тұрақты орын алатын халықаралық рейтингтерден көруге болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Сулейменов, М., Осипов, Э. (2008). Обзор законодательной базы для инвестиций в нефтегазовый сектор Казахстана.
2. Электронный ресурс. Получено с <http://pubs.iied.org/pdfs/G02763.pdf> МЕЖДУНАРОДНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ СВУ ПО ИННОВАЦИЯМ, ПЕРЕДАЧЕ ТЕХНОЛОГИЙ И ОБРАЗОВАНИЮ
3. Закон Республики Казахстан. (2000). № 24. О ратификации Конвенции о правах инвестора.
4. Закон Республики Казахстан. (2003). № 373. Об инвестициях от 8 января 2014 года.
5. Тукулов, Б. (2013). «Обсуждение возможных способов снижения правовых рисков, с которыми сталкиваются иностранные инвесторы при внедрении от деятельности в Республике Казахстан». Получено с <http://www.gratanet.com/ru/publications/534>.
6. Усманов, С. (2012). Обзор рисков, связанных с судебными разбирательствами, которые могут возникнуть при ведении бизнеса в Республике из Казахстана и пути их снижения. Получено с http://www.gratanet.com/up_files/newsletter_grata_dispute%20разрешение_декабрь_2012_rus.pdf.
7. Группа Всемирного банка. (nd). Рейтинги экономики. Заниматься делом. Получено в июне 2014 г. с сайта <http://www.doingbusiness.org/>.

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ ЖУРНАЛЫ
КАЗАХСТАНСКИЙ ЖУРНАЛ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
KAZAKHSTAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW

Научно-теоретический и информационно-практический журнал

№2
(79)

Подписано в печать 04.06.2021г. Формат 60x84 ^{1/8}.
Печать цифровая. Бумага офсетная. Усл. печ. л. 16. Тираж 500 экз.
Заказ № 4-2000

Адрес типографии:
г. Алматы, ул. Шарипова 120
. +7 (707) 214-02-50, +7 (777) 214-02-50
almaprintmaster@gmail.com